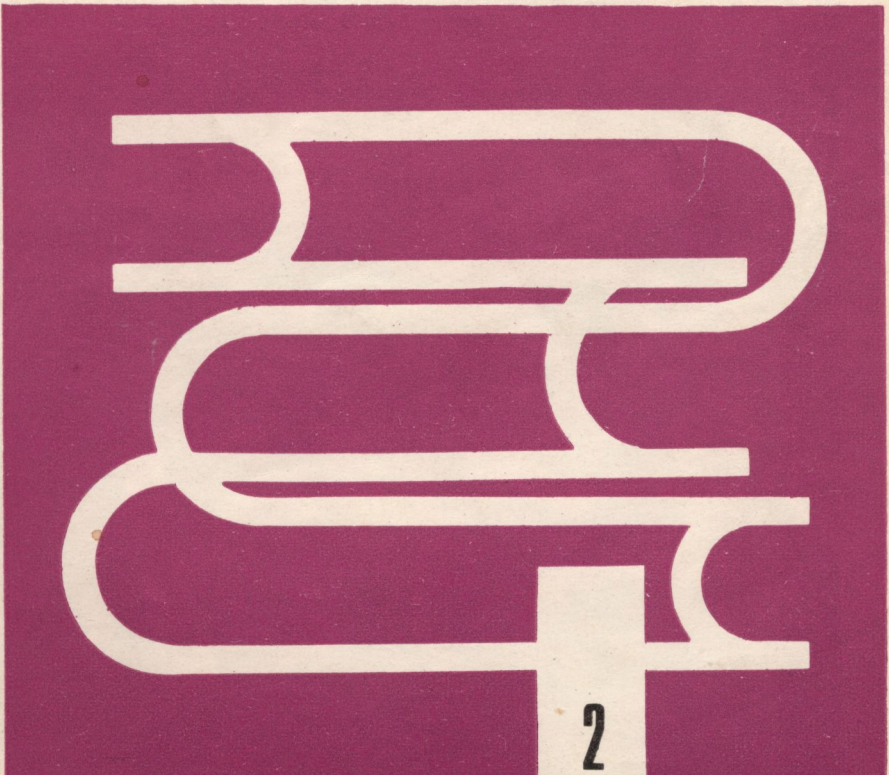

~~Fizet~~
P 400 (2)

KÖNYVTÁROS

1972 FEB 18

2

1972. FEBRUÁR

*Az Egri Megyei Könyvtár közelmúltban felavatott zenei részlege (MTI Fótó — Kun-
kovács László felvételei)*

TARTALOM

N. RÁCZ ARANKA: Új szakasz az ifjúság könyvtári ellátásában	67
Irányelvek a 18 éven aluli ifjúság könyvtári ellátásának javítására	71
VARGA BÉLA: Veszprém megye közművelődési könyvtárainak fejlesztési terve	76
DR. ARATÓ FERENC: A Koreai Népi Demokratikus Köztársaság könyvtárügye	79
A nemzetközi könyv- és a szakszervezeti könyvtárak (G. I.)	81
Kitüntetések	81
HÉTHY ZOLTÁN: Helyismereti tevékenység Debrecenben	82
PETRÁS ANNA: A szakszervezeti és a műszaki könyvtár együttműködése	84
VÉRTESY MIKLÓS: Az első magyar könyvtárosnő (<i>Könyvtárosok és bibliográfusok</i>)	87
DR. SOÓS PÁL: Az egyetemi könyvtár és a népművelési szak kapcsolatai	88
KERTÉSZ GYULÁNÉ: Az NDK zenei könyvtáraiban	90
Tanfolyam a számítógépek könyvtári és dokumentációs alkalmazására (<i>Szabó Sándor</i>)	91
Hírek	92
MÁNDY GÁBOR: Az ajánló bibliográfiában alkalmazott címléírás (<i>Műhelykérdések</i>)	93
Iskola és könyvtár (<i>Bakatsi Pál, Dr. Donászy Aladárné</i>)	96
A könyvtárak életéből (<i>Serei Ilona, Lontai Sándor, Albert Antal</i>)	98
BATÁRI GYULA: Kórházi könyvtár Pesten 1859-ben (<i>A könyvtárak történetéből</i>)	100

TÁJÉKOZTATÓ

DR. KOLTA FERENC: Az ifjúsági irodalom esztétikai sajátosságai	101
ZOLNAY VILMOS: Mi kell a gyermekeknek? (<i>Miért szép a széppróza?</i>)	109
Az első balatoni kisgrafikai biennálé (<i>Poór Ferenc</i>)	109

KÖNYVEKRŐL

A romániai magyar irodalom és a magyar nyelv új színei Sütő András „naplójegyzeteiben” (<i>Dr. Pásztor Emil</i>)	110
---	-----

KÉZIKÖNYVTÁR

Ablak — zsiráf (<i>Bozóky Éva</i>)	112
Új filmlexikon (<i>Bölcs István</i>)	113

KÖNYVTÁRI SZAKIRODALOM

Irányelvek a szakszervezeti könyvtárak állományalakításához (<i>S. P.</i>)	115
Dokumentumok (<i>Arató Antal</i>)	116
Magyar szám egy NSZK könyvtári kiadványsorozatban (<i>M. Gy.</i>)	117

Könyvtári híradók	118
Könyvtári kiadványok	120
Tartalomjegyzék az 1971. évre	I—VIII.

A borító hátlapján Hoós Elvira linómetszete (Az I. balatoni kisgrafikai biennálé anyagából)

Из содержания

- Aranka N. Rác:* Direktívy Ministerstva просвещения по улучшению библиотечного обслуживания молодежи до 18 лет (67);
- Direktívy по улучшению библиотечного обслуживания молодежи до 18 лет (Сообщение официального текста) (71);
- Béla Varga:* Перспективный план развития массовых библиотек комитета Веспрем (76);
- Zoltán Héthy:* Деятельность по краеведению в городе Дебрецен (82);
- Anna Petráš:* Пример сотрудничества профсоюзной (массовой) и технической библиотек одного предприятия (84);
- Dr. Pál Soós:* Каким образом помогает библиотека дебреценского университета студентам, изучающим народного просвещения овладевать библиотечковедением и знанием по документации (88);
- Sándor Szabó:* Курс по применению вычислительных машин в области библиотек и документации (91);
- Ferenc Kolta:* Эстетические особенности литературы для молодежи (101).

From the contents

- Mrs. Aranka N. Rác:* Guiding lines of the Ministry of Culture for improving library services for youth under 18 (67);
- Guiding lines for improving library services for youth under 18 (Official text of the document) (71);
- Béla Varga:* Perspective plan for the development of Veszprém county public libraries (76);
- Zoltán Héthy:* Local history work in Debrecen (82);
- Anna Petráš:* An example of cooperation between trade-union and special libraries in a factory (84);
- Pál Soós:* How does the Debrecen University Library help introducing adult education students into librarianship and documentation? (88);
- Sándor Szabó:* Study course on library and documentation use of computers (91);
- Ferenc Kolta:* Esthetical characteristics of youth literature (101).

Aus dem Inhalt

- Frau Aranka N. Rác:* Richtlinien des Ministeriums für Bildungswesen zur Verbesserung der Bibliotheksversorgung von Jugendlichen unter 18 Jahren (67);
- Richtlinien zur Verbesserung der Bibliotheksversorgung von Jugendlichen unter 18 Jahren (Veröffentlichung des offiziellen Textes des Dokumentes) (71);
- Béla Varga:* Perspektivplan für die Entwicklung der allgemeinbildenden Bibliotheken im Komitat Veszprém (76);
- Zoltán Héthy:* Ortskundentätigkeit in Debrecen (82);
- Anna Petráš:* Ein Beispiel der Zusammenarbeit von der allgemeinbildender Gewerkschaftsbibliothek und der technischer Fachbibliothek im Betriebe (84);
- Dr. Pál Sós:* Wie unterstützt die Universitätsbibliothek von Debrecen die Einführung der Studenten des Faches Volksbildung in die Bibliotheks- und Dokumentationskenntnisse (88);
- Sándor Szabó:* Lehrgang über die Anwendung von Computers im Bibliotheks- und Dokumentationswesen (91);
- Ferenc Kolta:* Die ästhetischen Merkmale der Jugendliteratur (101).

Cikkeink szerzői

Dr. Arató Ferenc, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum igazgatója; *Batári Gyula,* az Országos Széchényi Könyvtár munkatársa; *Héthy Zoltán,* a debreceni Déri Múzeum könyvtárosa; *Kertész Gyuláné,* a Debreceni Városi Könyvtár igazgatója; *Dr. Kolta Ferenc* főiskolai tanár. Pécs; *Mándy Gábor,* a Szolnoki Megyei Könyvtár munkatársa; *Dr. Pásztor Emil* főiskolai adjunktus, Eger; *Petrás Anna,* a Hungarocamion agitprop. bizottságának vezetője; *Poór Ferenc* járási művelődésügyi osztályvezető, Keszthely; *N. Rác Aranka,* az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács titkára; *Dr. Soós Pál,* a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Felőtnyelvelési és Közművelődési tanszékének adjunktusa; *Szabó Sándor,* a Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa; *Varga Béla,* a Veszprémi Megyei Könyvtár igazgatója; *Vértessy Miklós,* az Egyetemi Könyvtár osztályvezetője; *Zolnay Vilmos* író.

KÖNYVTÁROS

**A MŰVELŐDÉSÜGYI
MINISZTERIUM
LAPJA**

INDEX: 25 449

Szerkesztő bizottság: Barabási Rezső, Elek Sándorné, Gerő Gyula, Gőnczi Imre, Karácsonyi Jánosné, Kellner Béla, Kisfaludi Sándor, Kiss István, Kiss Jenő, Kondor Istvánné, Papp István, Sallai István, Szőke Tiborné. Szerkesztő: Páldy Róbert. Szerkesztőség: Budapest XI., Bartók Béla út 32. Telefon: 451-758, 664-805.

Kiadja a Lapkiadó Vállalat. Felelős kiadó: Sala Sándor. Kiadóhivatal: Budapest VII., Lenin körút 9-11. Telefon: 221-293.

Terjeszti a Magyar Posta. Elfizethető bármely postahivatalnál, a kézbesítőknél, a Posta hírlapüzletben és a Posta Központi Hírlap Irodánál (KHI, Budapest V., József nádor tér 1.) közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a KHI 215-96 162 pénzforgalmi jelzőszámára. **Előfizetési díj: 1/2 évre 36 forint.**

71.7205 Egyetemi Nyomda, Budapest. Felelős vezető: Janka Gyula igazgató

ÚJ SZAKASZ AZ IFJÚSÁG KÖNYVTÁRI ELLÁTÁSÁBAN

Az MSZMP agitációs és propaganda bizottsága 1970 júniusában foglalkozott a gyermekek és az ifjúság olvasásának és könyvtári ellátásának kérdéseivel. Elismerve és hangsúlyozva e kérdések pedagógiai és művelődéspolitikai jelentőségét, könyvtári ellátásuk tervszerű és az eddiginél gyorsabb ütemű fejlesztése mellett foglalt állást. E pártállásfoglalás értelmében a *Művelődésügyi Minisztérium* kidolgozta a gyermekek és az ifjúságot szolgáló könyvtárak korszerű igényeket kielégítő fejlesztésének irányelveit, amelyek a *Művelődésügyi Közlöny* 1971. 24. számában jelentek meg.

Több felől hangzott el olyan vélemény a szakemberek körében, hogy talán jobban elősegítette volna a kívánt fejlődést, ha irányelvek helyett utasítás, azaz jogszabály és hangsúlyozva e kérdések pedagógiai és művelődéspolitikai jelentőségét, könyvtári ellátásuk tervszerű és az eddiginél gyorsabb ütemű fejlesztése mellett foglalt állást. Régi tapasztalat, hogy az utasítások csak jól megalapozott szakmai közvélemény talaján valósulnak meg. A minisztérium irányelvei azt mutatják meg, hogy merre tart a fejlődés iránya, kitűzik a mércét és felhívják az iskolák és könyvtárak fenntartóit, a tanácsok szakigazgatási szerveit, hogy lehetőségeiket kihasználva, úgy irányítsák intézményeik fejlődését, hogy ezek a kitűzött mércét mielőbb elérjék.

A kiadott „Irányelvek” jelentősége sokkal nagyobb, mint amit szerény címe elárul. Ha a benne foglalt alapelvek megértésre találnak a szakigazgatási szerveknél, az iskolákban és a könyvtárakban, lényeges változás következhet be nem csupán a könyvtárműködés növekedésében és a könyvtárhasználati mutatókban, hanem — ami a legfontosabb — a gyermekek és az ifjúság tanulásában, olvasási kultúrájában is.

Az „Irányelvek” néhány alapelve

Az „Irányelvek” abból az alaptételből indulnak ki, hogy a könyvtárhasználat és az olvasás kapcsolata az iskolai tanulmányokkal szorosabb legyen, mint eddig volt. Szövegét szó szerinti idézve: „Az oktatás nem nyújthat már ma sem, még kevésbé a jövőben lezárt ismeretanyagot. Sokkal inkább azokat a kulcsokat kell az ifjúság kezébe adnia, amelyeket felhasználva képes lesz saját maga is megszerezni mindazokat az ismereteket, amelyekre majd élete folyamán szüksége lesz. ... A fiatalok olvasási és könyvtárhasználati kultúra kialakítása nagy segítséget nyújt az iskolai oktató-nevelő munka számára is. Ezért válik ma a felnövekvő nemzedék olvasásra nevelése fontos nevelési és egyben művelődéspolitikai problémává.” Eszerint tehát a gyermekek és az ifjúság olvasási és könyvtárhasználati kultúrájának kialakításában tevékenyen részt kell vennie az iskolai oktatásnak is, felhasználva a könyvtárak nyújtotta lehetőségeket. E feladat megoldásának alapja és előfeltétele a könnyen hozzáférhető könyvtári szolgálat léte az iskolában és az iskolán kívül. A könyvtárak és az iskolák feladata az olvasásra nevelésben az „Irányelvek” felfogásában mint ugyanazon pedagógiai feladat kettős arca jelentkezik.

Az olvasáspedagógiai feladatok tömör megfogalmazása után az „Irányelvek” főképpen a gyermekek és az ifjúságot szolgáló könyvtárak: az iskolai (általános és középiskolai) könyvtárak, valamint a közművelődési könyvtárak keretében működő gyermekkönyvtárak és ifjúsági szolgálat fejlesztéséről szól. Ezek egymást kiegészítő voltát figyelembe véve, mindkettőt szükségesnek és fejlesztendőnek tartja. E korszerű elv elfogadásának nemcsak azért örülhetünk, mert *összhangban van a nemzetközi fejlődéssel*, hanem azért is, mivel az oktató-nevelő munka számára is nagy segítséget jelentenek majd a fokozatosan kiépülő és „szolgáltatás-képesse” váló iskolai könyvtárak.

Mindenki tudja, aki e kérdésekben járatos, hogy a több ezer szolgálati egységet jelentő könyvtárfejlesztés nem rövid lejáratú feladat. Az „Irányelvekben” is történik utalás arra, hogy a bennük foglalt feladatok megvalósulása hosszabb időt vesz igénybe. *Nem jelentheti* azonban ez a belátás egyben a *halogatás lehetőségét* is. Ahhoz, hogy a legközelebbi évtizedben jól működő iskolai és gyermekkönyvtáraink legyenek, ma kell a fejlesztést megkezdeni.

Az iskolai könyvtárak fejlesztésének alapelvei

Fontos előrelépés annak meghatározása az „Irányelvekben”, hogy *milyen nagyszámú iskolákban kell kifejleszteni az iskolai könyvtárat*. Szemben azzal a korábbi, alig megvalósítható követeléssel, amely az iskolai könyvtár kifejlesztését minden általános iskolában, még a legkisebbekben is szükségesnek ítélte, az „Irányelvek”

csupán a szakosított oktatást nyújtó általános iskolákban követeli meg az iskolai könyvtárak kiépítését. Kis településeken a községi könyvtárak feladata a tanulók könyvellátása mindaddig, amíg erről a körzeti iskolák könyvtárai jobban gondoskodni nem tudnak. A kötelező és az ajánlott olvasmányokat megfelelő példányban, továbbá a legszükségesebb kézikönyveket ezekben az iskolákban is folyamatosan be kell szerezni.

Kétségtelen, hogy az „Irányelvek” megjelenése az iskolai könyvtárak szempontjából forráspontot jelent, mivel az iskolai könyvtárak feladatairól vallott eddigi felfogás megváltoztatására törekszik. Az iskolai könyvtár csütán nem a tanulók tanórán kívüli művelődésének” eszköze és színhelye csupán, hanem az oktatás szerves tartozéka, sőt minden oktatómunka bázisa.

A közművelődési könyvtárak gyermek- és ifjúsági szolgálatának fejlesztési elvei

Az „Irányelvek” több, eddig nem mindig egységesen értelmezett kérdést tisztáznak a gyermekkönyvtárak vonatkozásában is. Meghatározzák a gyermekszolgálat helyét a közművelődési könyvtári szolgálatban, továbbá a gyermekkönyvtáraknak a közművelődési könyvtárak nagyságrendjéhez és feladataihoz alkalmazkodó típusait. Az „Irányelvekben” megfogalmazott felfogás szerint a gyermekszolgálatnak helyet kell kapnia a közművelődési könyvtár minden szolgálati helyén, a legnagyobb könyvtárakban éppen úgy, mint a kiegészítő szolgálati helyeken. Ez azonban nem jelenti, hogy minden közművelődési könyvtárnak feltétlenül rendelkeznie kell gyermekrészzel. Vannak, illetve lehetnek olyan könyvtárak (fiókok, letéti helyek), amelyek csak gyermekeket, vagy csak felnőtteket szolgálnak. A központi könyvtárak azonban, amint erre az „Irányelvek” nyomatékosan utalnak, nem mondhatnak le gyermekszolgálatukról.

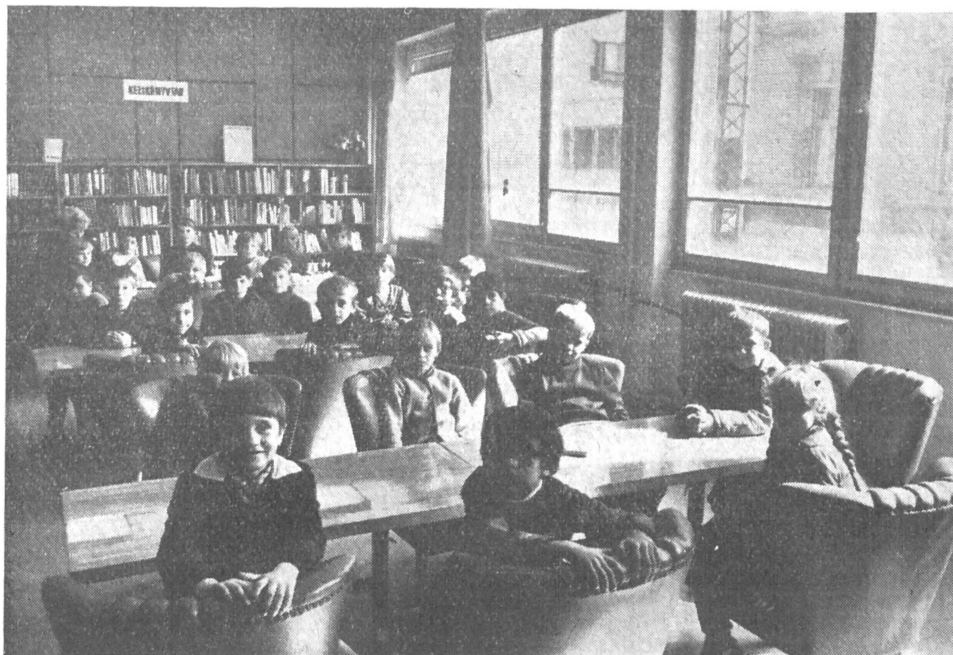
A gyermekkönyvtári szolgálatban is a hálózati elv megvalósulása kívánatos, amely részben módszertani gondozást, részben központi ellátó szolgálatot jelenthet. A gyermekszolgálat központjai a megyei könyvtárak gyermekkönyvtárai, a fővárosban a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár hálózati és módszertani osztálya.

Az „Irányelvek” legalizálnak egy eddig csak kísérletképpen alkalmazott, gyermekeket szolgáló könyvtártípust: az iskola és a közművelődési könyvtár által közösen fenntartott iskolai-gyermekkönyvtár típusát. E kétarcú intézmény betölti az iskolai könyvtár feladatait, gondoskodik azonban a környék gyermeklakóinak gyermekkönyvtári szolgálatáról is — iskolán és oktatási időn kívül is. Olyan iskolákban érdemes ezt a könyvtártípust megszervezni, ahol az iskolának nincsen számottevő könyvtára, és a közművelődési könyvtárnak sincsen a közelben gyermekrésze. Ajánlatos a közös fenntartással járó kötelezettségeket és a szolgáltatások körét szerződésben rögzíteni. Emellett azonban a könyvtár eredményes működése érdekében mindkét fenntartó messzemenő jóindulatára és segítőkészségére van szükség.

Az „Irányelvek” megerősítik azokat a törekvéseket, amelyek az utóbbi években, főképpen a nagyobb közművelődési könyvtárban jelentkeztek a serdülő ifjúságról való fokozottabb könyvtári gondoskodás érdekében. E téren a könyvtárak valóban csak az első tapogatózó lépéseket tették meg. Mivel mind a hazai, mind a nemzetközi könyvtári gyakorlatban ez a feladat viszonylag új, az „Irányelvek” ebben a vonatkozásban csak megnyitják a kapukat, megjelölve a feladatot, a megoldás módjának kidolgozását a könyvtárak hozzáértésére, kísérletező kedvére és a módszertani irányító szervek mérlegelésére bízva.

Az iskola és a könyvtár együttműködése

Új szemléletet tükröz az „Irányelveknek” az a törekvése, hogy a gyermekeket és az ifjúságot szolgáló könyvtárak iskolai és közművelődési rendszerét egységben lássa, fejlessztesük, telepítésüket összehangoltan tervezze és szervezze meg. Emlékeztetőül érdemes idézni az „Irányelvek”-nek erre vonatkozó szövegét: „A gyermekkönyvtárak telepítésénél fontos szempontként kell figyelembe venni, hogy a gyermekkönyvtárak, a területi feladatokat is ellátó iskolai-gyermekkönyvtárak és az iskolai könyvtárak együttesen alkossanak olyan sűrű hálózatot, amely a gyermeklakosság könyvtári ellátását a lehető legcélszerűbben, de egyben a nevelési célokat legjobban szolgálva veszi figyelembe.” A fő cél az, hogy a gyermekek kielégítő könyvtári ellátáshoz jussanak, másodlagos kérdés, hogy milyen intézményi, illetve szervezeti keretben. Semmiféle intézményi vagy szakmai sovinizmus nem egyeztethető össze az „Irányelvek” gyermekközpontú szemléletével. A megoldás a gyakorlatban nem problémamentes. Igen sok esetben a megértés közös nyelvét kell megtalálni előbb ahhoz, hogy a szervezett együttműködés megvalósulhasson. Az iskolai és a közművelődési

Foglalkozás a Mohácsi Városi-Járási Könyvtár gyermekrészlegében (MTI Fotó — Bajkor József felvétele)

könyvtári szakfelügyeletnek szép feladata a közös feladatok felismerésének elősegítése, az összehangolt tervezés kimunkálása és a szervezett együttműködés elősegítése.

Irányszámok

Az elvi és szervezeti kérdések megfogalmazása mellett igen nagy eredménye az „Irányelveknek”, hogy a dokumentum a fejlesztés megtervezéséhez irányszámokat is közöl. Ezek nem tekinthetők pontos normatíváknak, ilyenek kidolgozásához ma még sem a közművelődési könyvtárak gyermekszolgálat, sem az iskolai könyvtárak nem nyújtanak elegendő tapasztalatot. Az iskolai és a gyermekkönyvtárak jelenlegi állapotát, a fejlesztésnek az „Irányelvekben” megfogalmazott céljait, továbbá az anyagi lehetőségeket is figyelembe véve kísérletünk meg az iskolai és a gyermekkönyvtárak számára olyan működési minimumokat kialakítani, amelyek a jelenlegi valóságra épülnek, de húzóerőt fejtenek ki a fejlesztési célok irányába is. Teljesíthetőségüket az is erősíti, hogy a fejlesztés hosszabb távra szól.

Az iskolai könyvtárak vonatkozásában legfontosabbak a könyvtári helyiségekre és a könyvtárosok díjazására vonatkozó előírások. Az előbbi minden könyvtár működésének, az utóbbi pedig a folyamatos és szakszerű könyvtári munkának előfeltétele. Az iskolai könyvtárak fejlesztési kérdéseire lapunk még visszatér, és ekkor bővebben lesz szó a rájuk vonatkozó irányszámokról is.

A gyermekkönyvtárak működésével kapcsolatos irányszámok összhangban vannak az „Alapelvek és követelmények a közművelődési könyvtárak távlati tervezéséhez” c. dokumentum előírásaival. Ennek megfelelően a gyermekkönyvtári szolgálatban is négyféle nagyságrenden alapuló típusot különböztetünk meg. Az ún. „A” típusú gyermekkönyvtár a nagy, központi feladatokat is ellátó közművelődési könyvtár gyermekkönyvtára, amely központi ellátó és módszertani feladatokat is betölt, elsősorban az illetékességébe tartozó gyermekkönyvtárak körében, de felkérésre készséggel nyújt módszertani segítséget az iskolai könyvtáraknak is. E központi gyermekkönyvtár állománya viszonylag gazdagabb a többinél, bő választékot nyújt, könyv- és folyóiratállományán kívül különgyűjteményei vannak, illetve lehetnek, pl. képekből, hanglemezekből, filmekből stb. Egész munkájával mintát szolgáltat a szakfelügyelet alatt álló terület gyermekkönyvtárainak. Törekedni kell tehát arra, hogy a központi könyvtárak gyermekkönyvtárainak felszerelése, állománya, munkája egyaránt példamutató legyen.

Hasonló jellegű, csak méreteiben kisebb feladatokat lát el a „B” típusú könyvtári alközpont gyermekrésze, amely *egy-egy város vagy járás területén végez módszertani irányítást*. Gyűjteménye és munkája méreteiben igazodik az ellátandó terület szükségleteihez.

Az együttműködés keretében a központi könyvtárak: az „A” és a „B” típusú könyvtárak tudnak legtöbbet segíteni az iskolai könyvtárak kialakításában, munkájuk könyvtári szempontból szakszerű megszervezésében, *együttműködve természetesen az iskolai könyvtári szakfelügyelettel*. Meg kell jegyezni azonban, hogy éppen az együttműködés érdekében, azért, hogy az iskolai könyvtárak minél több segítséget kaphassanak a közművelődési könyvtáraktól, *kívánatos lenne a könyvtártechnika módszereinek egységesítése*. Ebből a szempontból is érdemes lenne az 54/1959. MM. számú kezelési utasítás előírásait felülvizsgálni.

A „C” típusú közművelődési könyvtáraknak is lehet időben vagy helyileg elkülönített gyermekrészlegük. Külön gyermekkönyvtáros foglalkoztatása azonban csak a 8—10 000 lakosú településeken indokolt. A „D” típusú, azaz kiegészítő könyvtári szolgálat a gyermekkönyvtárak vonatkozásában is szükséges lehet.

Gyermekkönyvtárnak is lehet saját anyaga, amelyből az iskolákban, napközi otthonokban, esetleg kórházakban létesített kölcsönző állomásokat táplálja. Célszerűbb dolog, ha ezek *közvetlenül a gyermekkönyvtárhoz tartoznak*. A kis közművelődési könyvtárakban, vagy olyan kiegészítő szolgálati helyeken, ahol felnőttek és gyermekek vegyesen látogatják a könyvtárat, a gyermekolvasók ellátása természetesen a közművelődési könyvtárra hárul.

* * *

Az „Irányelvek” megjelenése korszakot zár, azt a korszakot, amelyet a gyermekkönyvtárak kialakulásáért, az iskolai könyvtárak fejlesztéséért folyó, valamint e két könyvtártípus együttműködésének mikéntje körüli harcok jellemeztek. *Nyitánya* azonban annak az *útnak is*, amely az iskola és a könyvtár tevékenységét egységben látja, és e szemlélet alapján az iskolai és a gyermekkönyvtárak munkájának összehangolására, az oktatás és az egyén igényeit követni képes, sokkal több gyermekhez és ifjúhoz eljutó, bőkezűbb könyvtári ellátás kialakítására törekszik. Reméljük, hogy az „Irányelveknek” ez a célkitűzése találkozik majd *a könyvtárak fenntartóinak egyetértésével*, és ők a célkitűzéseket sajátjuknak elfogadva, elősegítik megvalósításukat.

N. R á c z A r a n k a

„Kétségtelen, hogy a nyelvi műveltség, a stílusérzék fejlesztése kívánatos, sőt gyönyörű cél, olyan, amelyet a nyelvművelés méltán tűz ki maga elé. Am ez csak igen távoli eredménnyel kecsegtető feladat, melynek megvalósítására össze kell fogni minden kulturális tényezőnek. Legelsősorban az iskolai nyelv- és irodalomoktatásnak jut ebben döntő szerep. Amíg az egyetemi felvételi vizsgákon a magyar szakra jelentkezett érettségizetteknek (általában jelesen és jól érettségizetteknek) nemcsak nyelvtani ismeretei igen alacsony színvonalúak, hanem — a jelentkezők csak egy kisebb részének vizsgálatából merített tapasztalatok szerint — ketten azt sem tudták a Buda haláláról, hogy az mi csoda, egy a Toldiról egy szót sem tudott mondani, egy nem ismerte Berzsenyit, egy nem olvasta Az ember tragédiáját... (fölösleges folytatni e szegyenletes listát), addig a nyelvi műveltség általános emelését legfőljebb csak vágyálomnak tekinthetjük. Ehhez mindenekelőtt a magyar nyelv- és irodalomoktatás programjának gyökeres átalakítása, meg az iskoláknak jó könyvtárakkal való felszerelése szükséges. Addig nincsen alap, amire, légvárákon kívül, egyebet is lehetne építeni.” (Bárczi Géza: *Nyelvművelésünk. = Magyar Tudomány*, 1971. 10. sz. 609—610. l.)

A NAPJAINK idei 1. számában Fábíán Gyula ismerteti a HET c., Bukarestben megjelenő magyar nyelvű művelődési hetilapot, amely a romániai magyarság kulturális életével foglalkozik. Ez a legfiatalabb magyar nyelvű hetilap, mindössze egyéves. Magyarországon a Kolozsvárt 25 éve megjelenő UTUNK c. irodalmi hetilappal együtt 1500—1500 példányban árusítják. A két lap számunkra is fontos információkat közvetít a Romániában élő magyarság művelődéséről. Ennek ellenére — jegyzi meg az ismertető — még nem épültek be a hazai érdeklődés tudatába, még nem találtak otthonra a könyvtárak szabadpolcain.

Az észrevételt továbbítjuk a könyvtárosokhoz. Reméljük, hogy a két újság hamarosan ott lesz minden megyei, járási, városi és kerületi könyvtár folyóiratpolcán. (pr)

Irányelvek a 18 éven aluli ifjúság könyvtári ellátásának javítására

I.

Társadalmunk fejlődése a jövőben nagymértékben függ attól, hogyan készül fel a mai ifjúság a holnap feladataira. Az oktatás nem nyújthat már ma sem, még kevésbé a jövőben lezárt ismeretanyagot. Sokkal inkább azokat a kulcsokat kell az ifjúság kezébe adni, amelyeket felhasználva képes lesz saját maga is megszerezni mindazokat az ismereteket, amelyekre majd élete folyamán szüksége lesz. A tömegközlelési eszközök széles körű elterjedésének korszakában is az olvasás maradt az önképzés és a művelődés legfontosabb módja. A fiatalkori olvasási és könyvtárhaznázati kultúra kialakítása nagy segítséget nyújt az iskolai oktató-nevelő munka számára is. *Ezért válik ma a felnövekvő nemzedék olvasására nevelése alapvetően fontos nevelési és egyben művelődéspolitikai problémává.*

A gyermekek és az ifjúság könyvtári ellátása nem oldható meg kizárólag a közművelődési könyvtárak szolgáltatásai útján, hanem ezek mellett az oktatás korszerű igényeinek megfelelő iskolai könyvtárak fejlett rendszerére van szükség. A fejlesztés során szerezett együttműködést kell megvalósítani a közművelődési és az iskolai könyvtárak között, elsősorban az általános iskolás korú gyermekek vonatkozásában.

A könyvtári ellátás követelményeit az alábbiakban foglaljuk össze:

1. Korszerű iskolai könyvtárakat kell kifejleszteni minden szakosított oktatást nyújtó általános, minden közép- és szakmunkásképző iskolában a tanulók és a nevelők közös használatára. A fejlesztést fokozatosan kell megvalósítani, az oktatás szempontjából legfontosabb könyvanyagot azonban azokban az iskolai könyvtárakban is be kell szerezni, melyeknek nagyobb arányú fejlesztésére csak évek múlva kerülhet sor. Különös gondot kell fordítani a napközi otthonok, tanulószobák, diákotthonok, kollégiumok és nevelőotthonok könyvtárainak fejlesztésére. A kistelepülések részben osztott és kislétszámú iskoláiban tanuló gyermekek könyvtári ellátása a falusi közművelődési könyvtárak feladata mindaddig, míg az iskolák körzetesítésének egyik fontos eredményeként maga az iskola nem tud gondoskodni olvasmányaikról.

A régi középiskolák muzeális gyűjteményei külön figyelmet érdemelnek: biztosítani kell e gyűjteményeknek az állományvédelem és a tudományos érdeklődés nyilvános használat szempontjából megfelelő elhelyezését, szakszerű kezelést, feltárását, állományuk nyilvántartását helyi és központi katalógusok útján.

2. A gyermekkönyvtárak kiépítése nem tekinthető befejezettnek. A gyermekszolgálat a közművelődési könyvtár tevékenységének szerves része akkor is, ha nem a könyvtár épületében nyer elhelyezést. Gyermekkönyvtárnak tekintünk minden olyan gyermekkönyvtári szolgálatot, amely elkülönített térrel (külön helyiséggel) és legalább egy főfoglalkozású gyermekkönyvtárossal rendelkezik. Alapelvek tekintendők, hogy a központi feladatokat ellátó könyvtárak (megyei, városi, továbbá esetleg a fővárosban is kialakítandó központi kerületi könyvtárak) nem mondhatnak le a gyermekkönyvtári szolgálat saját szervezetükben való fenntartásáról. A kizárólag gyermekeket szolgáló könyvtárak fiókoknak tekinthetők és a központi könyvtárhoz tartoznak. A fővárosban önálló gyermekkönyvtárként működő könyvtári egységek helyzete azonban további intézkedésig változatlan marad.

Új gyermekkönyvtárakat úgy kell létrehozni a nagyvárosokban, hogy minden 15—20 ezer lakosra jusson egy-egy gyermekkönyvtár, s ki kell alakítani a közművelődési könyvtár gyermekrészlegét minden 8—10 ezer lakosú településen.

A közművelődési könyvtárak erejükhöz mérten cserélhető letétet adhatnak az iskolai könyvtáraknak, napközi otthonoknak, általános iskolai kollégiumoknak, nevelőotthonoknak stb., továbbá kölcsönző állomásokat létesíthetnek kórházak gyermekosztályain is.

A gyermekkönyvtárak telepítésénél fontos szempontként kell figyelembe venni, hogy a gyermekkönyvtárak, a területi feladatokat is ellátó iskolai gyermekkönyvtárak és az iskolai könyvtárak együttesen alkossanak olyan sűrű hálózatot, amely a gyermeklakosság könyvtári ellátását a lehető legcélszerűbben, de egyben a nevelési célokat legjobban szolgálva veszi figyelembe.

3. Szükség szerint az iskola és a köz-

művelődési könyvtár közösen biztosíthatja egy-egy városrész, lakóterület, gyermeklakóinak könyvtári szolgálatát. E könyvtárnak alkalmasnak kell lennie arra, hogy maradéktalanul ellássa az iskolai könyvtár feladatát és emellett a tanítási időn túl gyermekkönyvtárként álljon a környék gyermeklakóinak rendelkezésére. A közös fenntartású iskolai könyvtár mint iskolai könyvtár — az 54/1959. (M.K. 18.) MM sz. utasítás értelmében — az iskola igazgatójának irányítása alatt működik, könyvtárosát a tantestület tagjai közül kell kijelölni.

Közös fenntartású iskolai könyvtár létesítése elsősorban olyan lakóterületeken kívánatos, ahol a legközelebbi gyermekkönyvtár legalább 1—1 ½ km-re van, és a könyvtár működési feltételei leginkább az iskolában biztosíthatók. Közös fenntartás esetén a fenntartók által vállalt kötelezettségeket írásban kötött meg egyezésben kell rögzíteni.

④ Az ifjúsággal való sajátos szempon-
tú foglalkozás megkívánja a közművelő-

dési könyvtárakban ifjúsági szolgálat kialakítását. Ezt akkor is meg kell csinálni, ha a könyvtárak jelenleg nem tudnak az ifjúság számára külön helyiséget biztosítani. E szolgálatot csak jó nevelői érzékkel és lehetőleg nevelési gyakorlat-
tal is rendelkező könyvtárosok vezethetik. Munkakörük megszervezésére szükség van mindazokban a könyvtárakban is, ahol az ifjúsági szolgálat bizonyos fokú elkülönülése kívánatos.

5. Bár ezek az irányelvek hosszabb idő-re szólnak, kívánatos, hogy a IV. ötéves terv végéig jelentősen fejlődjék a gyermekek és az ifjúság könyvtári szolgálata mind az iskolákban, mind a közművelődési könyvtárakban. Különösen nagy feladatot jelent a korszerű iskolai könyvtárak rendszerének kiépítése és velük párhuzamosan az olvasmányok tervszerű felhasználása az oktatásban. Kívánatos, hogy a gyermekkönyvtárak hálózata 1975-ig kiépüljön, s minden nagyobb közművelődési könyvtárban meginduljon az ifjúsági szolgálat.

II.

Irányszámok a 18. éven aluli ifjúság könyvtári ellátásának fejlesztéséhez

① Irányszámok az iskolai könyvtárak
irányítási feladatainak fejlesztéséhez.

1.1 Minden osztott általános iskolában és a középiskolákban egységes, a pedagógusok és tanulók igényeit egyformán szolgáló könyvtárakat kell működtetni. A régi külön nevelői és külön ifjúsági könyvtárak tehát összevonandók; az iskolának egy könyvtára legyen. (A szigorúan vett pedagógiai szakirodalmat az iskolai könyvtár különgyűjteményeként is lehet kezelni.) Az iskolai könyvtár az iskola szervező része. Irányítása az igazgató feladata.

② Elhelyezés

1.21 Kívánatos, hogy minden osztott iskolában és a középiskolákban legalább egy tanterem nagyságú — kb. 50 m² alapterületű — könyvtári helyiség álljon a tanárok és tanulók rendelkezésére úgy, hogy abban olvasóterem kialakításával egyszerre 25—30 fő számára a helybenolvasás lehetősége is biztosítva legyen.

Új iskolaépületek a jövőben ne épüljenek megfelelő könyvtárhelyiség nélkül.

1.22 A berendezés elengedhetetlen tartozékai a könyvek kulturált elhelyezésére szolgáló állványok: legalább minden 250 kötetre 6 polc-folyóméter szükséges.

③ Állomány

1.31 A fenntartó tanácsok törekedjenek az állomány olyan ütemű fejlesztésére,

hogy — csak az ifjúság szolgálatára álló állományrészt tekintve és a szükséges állománykivonást is figyelembe véve — minél előbb egy tanulóra az általános iskolában minimálisan 5 kötet —, de legalább összesen 2000 kötet-, a középiskolában minimálisan 10 kötet —, de legalább összesen 3000 kötet — jusson.

1.32 Az állományban elsősorban a tantervben előírt kötelező és ajánlott olvasmányok (kötelező olvasmányoknál 5 tanulóként, ajánlott olvasmányoknál 10 tanulóként 1 példány) legyenek. Emellett az összes tantárgyak tanításához felhasználható irodalmat tartalmazza, s ezért a teljes könyvtár állományának legalább 60%-a a népszerű tudományos, ismeretterjesztő irodalmat képviselje. A szaktanárok által kijelölt és általuk az oktatónyelv munkában felhasználandó műveket a könyvtár föltétlenül több — legalább 3—4 példányban — szerezzze be.

Az iskolák különös gondot fordítsanak a tanárok felkészülési és továbbképzési igényeinek megfelelő kézikönyvtár fejlesztésére, az ehhez szükséges pedagógiai irodalom beszerzésére.

1.33 Az állománygyarapítás joga és felelőssége a könyvtáros közreműködésével az iskola igazgatójává. Ez az összeg úgy álljon az iskola, illetve a könyvtáros rendelkezésére, hogy az év folyamán folyamatosan használhassa fel.

A Veszprémi Megyei Könyvtár gyermekrészlege

Fontos feladat, hogy a szükséges *folyóiratok* is rendelkezésre álljanak a könyvtárban, ezért az összes pedagógiai, módszertani és mindazoknak az egyéb folyóiratoknak a megrendelése szükséges, melyek az oktatásban jól használhatók, s a tanárok tájékozódására, ill. a tanulók érdeklődésének felkeltésére alkalmasak.

1.4 Személyi feltételek

1.41 Minden középiskolában és minden 500 tanulónál ill. 16 tanulócsoporthoz nagyobb létszámú osztott általános iskolában *pedagógus* besorolással olyan *iskolai önálló könyvtáros* alkalmazható, aki megfelelő *pedagógus képesítéssel* rendelkezik.

1.42 Az 500 tanulónál, illetve 16 tanulócsoporthoz kisebb létszámú osztott általános iskolában *pedagógus* képesítéssel rendelkező, *tiszteletdíjas könyvtáros* állítható be, s részére havi 600—1200 Ft tiszteletdíj állapítható meg. Ha a szóban forgó könyvtárosi teendőket az adott iskola pedagógusa látja el, akkor a részére kifizethető tiszteletdíj összege negyedévenként nem haladhatja meg a pedagógus munkaköréből származó negyedévi keresetének 20%-át. A tiszteletdíjas könyvtárosok munkaidejét a megbízási szerződésben kell meghatározni.

E tiszteletdíjas könyvtárosi feladatkör

ellátására lehetőleg *nyugdíjas pedagógust* kell alkalmazni.

1.43 Az iskolai önálló könyvtárosnak e feladatköre ellátásának megkezdésétől számított két éven belül *alapfokú iskolai könyvtárosi képzettséget* kell szereznie. E könyvtárosoknak — az alapfokú képzettség megszerzése után — *folyamatos könyvtárosi kiegészítő továbbképzésben* kell részt venniük.

1.44 Az iskolai könyvtárosok szakmai minimumát és továbbképzési programját a Művelődésügyi Minisztérium az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum útján határozza meg.

1.5 A könyvtár működése

1.51 Nyitvatartás:

a) *Önálló könyvtáros esetén* — szombat kivételével — legalább napi 4 óra.

b) *Tiszteletdíjas könyvtáros esetén* — legalább hetenként háromszor napi 4-4 óra.

1.52 A felsorolt alkalmak időpontjai *tanrendben is rögzítendőek*.

1.53 A tanulók aktivitásának előmozdítására javasoljuk, hogy osztályonként néhány tanuló bevonásával olyan csoportot szervezzenek az iskolák, melyek öntevékenyen végeznek könyvtári munkát és segítik a könyvtáros tevékenységét.

Célszerű, ha belőlük — a könyvtáros vezetésével — könyvtári szakkort is alakítanak, mely módot nyújt a velük való tervszerű foglalkozásra.

1.6 Az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum az irányelvek végrehajtásának segítésére részletes útmutatót ad ki a tanácsok művelődésügyi osztályai számára.

2. Irányszámok a közművelődési könyvtárak gyermekszolgálatához. A felnőttek könyvtári ellátásához hasonlóan és a legtöbb esetben vele együtt a gyermekek könyvtári szolgálata is különböző szinteken valósulhat meg: az „A” típusnak nevezett központi (megyei) könyvtárakban, a „B” típusú alközpontokban, a „C” típusú könyvtárakban és végül a „D” típusú kiegészítő ellátásban. Ezek működésének alapelveit, irányszámait gyermekkönyvtári vonatkozásban az alábbiakban foglaljuk össze:

2.1 A gyermekek ellátásának követelményei az „A” típusú könyvtárakban az alábbiak;

2.11 Állomány: gyermekolvasónként 10—12 kötet, de legalább 10—15 000 kötet. A gyűjtemény összetétele: a magyar nyelvű gyermek- és ifjúsági irodalom teljességére törekvő gyűjtése, beleértve a gyermek- és ifjúsági folyóiratokat is; a gyermek és ifjúsági könyv- és folyóiratállományt kiegészítő és a 14 éven aluli olvasók számára is alkalmas felnőtt könyv- és folyóirat-irodalom; idegen nyelvű gyermekkönyv- és folyóiratanyag szükség szerint a nyelvtanulás elősegítésére; a gyermekkönyvtári szolgálatához szükséges kézikönyvek, tájékoztatói segédanyagok és eszközök. A gyermekek olvasására nevelésével kapcsolatos olvasáslelektani és olvasáspedagógiai szakirodalom, továbbá a gyermekirodalom történetével, elméletével és kritikájával foglalkozó és a gyermekkönyveket a bibliofília szempontjából tárgyaló művek a felnőtt könyvtári állomány részét is képezhetik ugyan, külön nyilvántartásuk azonban a gyermekkönyvtár katalógusaiban is kívánatos — természetesen kikülönített anyagként kezelve. A kifejezetten gyermekkönyvtári munkában felhasználható hanglemezeket (zenei, magyar- és idegen nyelvű szöveges lemezek) és hangszalagokat, dia- és keskenyfilmeket, a reprodukciót szolgáló audio-vizuális közvetítőket (lemezjátszó, magnó, vetítők stb.) a könyvtár zenei gyűjteménye szerzi be, és látja el ezekkel a gyermekkönyvtárakat. A gyermekkönyvtár gyűjti még a szemléltetést elősegítő képanyagot (neves történeti és közéleti személyek arcképeit, városképeket, tájakat, sporteseményeket, természeti jelenségeket vagy aktuális eseményeket ábrázoló képanyagot stb.)

2.12 Gyarapodás: A hazai könyvpiacra kapható teljes magyar nyelvű, 6—14 éveseknek alkalmas könyv- és folyóiratanyag, évi kb 500—600 mű az igényeket kielégítő példányban, továbbá a természetes kopás pótlására a forgalom 3%-át kitevő kötetnyi könyvgyarapodás; 30—40 folyóirat, kézikönyvtári könyvek, gyermekirodalmi és olvasáspedagógiai szakirodalom.

2.13 Személyzet: a gyermekkönyvtári munkacsoport, felső fokon képzett (könyvtáros vagy pedagógus) vezetővel, közép- és felsőfokon képzett munkatársakkal; minden 500 olvasóra jusson egy főfoglalkozású gyermekkönyvtáros; 800 olvasón felül kölcsönzési adminisztrátor szükséges.

2.14 Helyiségigény: az „A” típusú könyvtár gyermekkönyvtárának helyiségigénye legalább 250—300 m². Ebből az állomány nagyságának és az olvasók számának megfelelő szabadpolcos tér (legalább 150—200 m²). Ehhez járul az olvasó-tanuló szoba, továbbá külön helyiség a társas összejövetelek céljaira.

2.15 Nyitvatartási idő: legalább 48 óra hetenként, hogy a gyermekek — váltott tanítás mellett is — maximálisan kihasználhassák a könyvtárat.

2.16 Szolgáltatások: kölcsönzés, helybenolvasás, tájékoztatás, a gyermekkönyvtár társas összejövetelei, játékok, a gyermekkönyvtár audio-vizuális közvetítő anyagainak helybeni használata.

2.17 Módszertani és bibliográfiai munka: A megyei székhelyeken működő „A” típusú könyvtárak feladata még a székhelyen és a megye területén működő gyermekkönyvtárak és részlegek módszertani irányítása, a gyermekkönyvtárosok továbbképzésének szervezése; helyi igényeket kielégítő bibliográfiák készítése. Ennek munkaerőszükséglete: legalább 2 felsőfokú képzettségű gyermekkönyvtáros.

2.2 A „B” típusú könyvtárak gyermekkönyvtári követelményei az alábbiak:

A felnőttek könyvtári szolgálatától helyileg is elkülönített gyermekrészleg.

2.21 Állomány: Gyermekolvasónként 10—12 kötet, de legalább 6000 kötet. A 6—14 éves korú olvasóknak alkalmas könyvek és folyóiratok, kézikönyvek, diafilmek, hanglemezek, hangszalagok.

2.22 Gyarapodás: a magyar könyv- és folyóiratkiadásból mindaz, ami a 6—14 éves korú olvasóknak alkalmas állomány lehet. Ez évenként kb. 500 könyvcím az igényeket kielégítő példányban és a kopás pótlására a forgalom 3%-át kitevő kötet; továbbá 25—30 folyóiratcím.

2.23 Személyzet: minden 500 gyermekolvasóra egy főfoglalkozású közép- vagy

felsőfokú képzettségű gyermekkönyvtáros, 800 olvasón felül kölcsönző adminisztrátor is.

2.24 Nyitvatartási idő: legalább heti 30 óra kölcsönzés, amelybe nem számít bele az iskolai osztályok csoportos látogatására és a könyvtárban rendezett csoportos foglalkozásokra fordított idő.

2.25 Szolgáltatások: kölcsönzés, a könyvtár helybeni használata, tájékoztatás, csoportos foglalkozások.

2.26 Helyiség: A gyermekkönyvtár külön helyiségben működik, amelynek területe legalább 100 m².

2.27 Az iskolákban létesített, az iskola és a könyvtár által közösen fenntartott iskolai gyermekkönyvtárak számára a „B” típus normatívái irányadók.

2.28 A „C” típusú könyvtár gyermekkönyvtári követelményei az alábbiak:

2.31 Állomány: a legalább 5000 kötetet kitevő teljes könyvállományból legalább 2000 kötet gyermekkönyv („Új Könyvek” körös jelölése) és további legalább ezer, gyermekek által is használható könyv („Új Könyvek” csillagos jelölése) legyen.

Az évi gyarapodásból legalább 200 cím gyermekeknek való könyv (körös és csillagos jelölés) legyen kellő példányban és a kopás pótlására a forgalom 3%-át kitevő kötet.

2.32 Személyzet: E könyvtártípusban általában egy könyvtáros látja el mind a felnőttek, mind a gyermekek szolgálatát. De ha két könyvtárosi képesítésű dolgozó van, egyikük a gyerekekkel foglalkozik.

2.33 Nyitvatartási idő: kívánatos a gyermekeknek szánt nyitvatartási időt részben elkülöníteni a felnőttekéétől. De elkülönítése esetében sem lehet kevesebb a gyerekek számára rendelkezésre álló idő, mint a felnőtteké (heti 24 óra, hetente legalább 4 napra elosztva).

2.34 Szolgáltatások: kölcsönzés és helybenolvasás a gyermekeknek is. Csoportos gyermekfoglalkozások, a könyvtárhasználattal kapcsolatos információk.

2.35 Helyiség: Közös helyiség esetében úgy kell tagolni az állományt, esetleg a belső teret is, hogy a gyermekek szabadon hozzáférjenek az általuk kölcsönözhető könyvekhez és a kézikönyvtárhoz. Lehetséges a gyermekkönyvtár elhelyezése külön helyiségben, de ez esetben is módot kell adni a gyermekeknek arra, hogy a felnőtt kézikönyvtár anyagát használhassák.

2.4 A gyermekkönyvtári ellátási rendszer csatlakozó területeinek („D” típus) követelményei:

2.41 Könyvletétek elhelyezése iskolákban, kollégiumokban, napközi otthonokban, kórházak gyermekosztályain. A letéti állomány könyvállománya legalább 1000 kötet legyen összesen. (A szépirodalom és ismeretterjesztő irodalom mellett folyóiratok és kézikönyvek is.) Iskolai könyvtáraknak, napközis csoportoknak stb. adott, gyakran cserélt könyvletét se legyen 100 kötetnél kevesebb. Ebben az esetben a kihelyezett állományt kéthavonként cserélni kell.

2.42 Szolgáltatás: kölcsönzés, olvasási tanácsok.

2.43 Személyzet: részfoglalkozású vagy tiszteletdíjas könyvtáros.

3. Ifjúsági szolgálat a közművelődési könyvtárakban. Kellő hazai tapasztalat hiányában egyelőre nem foglalmaztuk meg az ifjúsági szolgálat mérőszámait. Az ifjúsági szolgálat működési feltételeit ezért az „Alapelvek és követelmények a közművelődési könyvtárak távlati tervezéséhez” követelményrendszerén belül e dokumentum IV. fejezetében foglaltaknak megfelelően kell megteremteni.

Dr. Gosztonyi János s. k.,
miniszterhelyettes

Garamvölgyi József s. k.,
miniszterhelyettes

A BORSOD MEGYEI MUNKÁSKÖNYVTÁRAK történetét feltáró sorozatból két újabb füzet jelent meg: Hernádi Istvánné a Borsodnádasi Munkás Olvasóegylet, Magyar András, a sorozat gondozója pedig az ormospusztai munkások olvasókörének történetét írta meg. Mindkét kiadvány ismét arról győzi meg az olvasót, hogy az elmúlt évtizedek során a munkásság a legnehezebb időkben is mennyire tudatosan kereste az utat a könyv, a társadalmi felszabadulás egyik alaptényezője, s általa a műveltség felé. Elégge nem méltányolható érdeme ennek a sorozatnak, hogy — úgyszólván az utolsó percben — feltárja és a magyar művelődéstörténet majdani kutatói számára megőrzi az egykori munkásművelődés e dokumentumait. S külön érdeme e kiadvány gondozójának-szerkesztőjének, hogy a múltat dokumentáló képek sorát mindig a jelen, Borsod megye immár országos hírű korszerű szakszervezeti könyvtárának képével zárja.

Veszprém megye közművelődési könyvtárainak távlati fejlesztési terve

Már korábban, 1965-ben is készítettünk tervtanulmányt, amelyben hosszabb távra igyekeztünk meghatározni azokat a fontosabb célkitűzéseket, elveket és gyakorlati tennivalókat, amelyek — úgy véltük — 15—20 évig alapjai lehetnek Veszprém megye könyvtárügyi fejlődésének. Ez a terv *csak tanulmány maradt*, mégpedig elsősorban az országos távlati célok kidolgozatlanlansága miatt. Mindezek ellenére, gyakorlati munkánk során megkíséreltük megvalósítani az 1965-ös tervben foglalt elképzeléseket: például a *körzeti könyvtárak* szervezésekor és más alkalmakkor a fejlesztéseket a tanulmánytervünkben meghatározott elképzelések irányába próbáltuk terelni. Ez, sajnos, nagyon sok esetben rajtunk kívül álló okok miatt nem sikerült, mégis munkánk egyik alapidokumentumának tekintettük a tervtanulmányt, s utólag értékelve: elkészítése még akkor is hasznos és célszerű volt, ha nem vált hivatalos dokumentummá.

A *III. országos könyvtárügyi konferencia* után, annak ajánlásait figyelembe véve, az *országos alapelv- és követelményrendszerre* — s részben a fent említett tervtanulmányunkra — támaszkodva 1971 tavaszán készítettük el a megye közművelődési könyvtárainak távlati fejlesztési tervét. E munkában az Eötvös Károly Megyei Könyvtár munkatársain kívül részt vettek a járási és városi könyvtárak igazgatói is. Olyan emberekből álló testület vetette papírra elképzeléseit, amelynek tagjai 10—20 éve munkálkodnak hozzáértéssel és nagy ügyszeretettel a megye könyvtárügyének és olvasómozgalmának fellendítésén.

A tervet ez év január 11-én megtárgyalta és jóváhagyta a megyei tanács végrehajtó bizottsága.

Milyen tényezők tették szükségessé — azon kívül, hogy a könyvtárügyi konferencia ajánlásai nyomtatékosan hangsúlyozták a megyei, területi távlati fejlesztési tervek elkészítésének fontosságát —, hogy Veszprém megyében nagy gondot fordítunk a könyvtárfejlesztési elképzelések kimunkálására?

Eredmények és gondok

A megye közművelődési könyvtárai szép sikereket könyvelhettek el az elmúlt években. A megyei könyvtár 1968-ban költözött a számára átadott és korszerűsített épületbe, s ott rövid két esztendő alatt az olvasók száma megközelítően 50, a látogatóké pedig 75%-kal növekedett. A tapolcai járásban lényegében befejeződött a könyvtári körzetesítés. A tanácsi könyvtárhálózatban a harmadik ötéves terv időszakában az állomány 60, a beiratkozott olvasók száma 8,3, a kölcsönzött könyvek száma pedig 19,9%-kal növekedett. A két közművelődési könyvtári hálózat 1970 végén a 19 megye közül, a lakossághoz viszonyított olvasói arányt tekintve, 21,6%-kal az első, az 1000 lakosra jutó könyvtári állomány vonatkozásában 2646 kötetrel a hatodik, a könyvforgalomban pedig 5868 kötetrel a harmadik helyen állt.

A szép eredmények ellenére munkánkban *egyre több a gond és probléma*. Néhány esztendő óta a fejlődésben *megtorpanást*, sőt egyes területeken visszaesést tapasztalhatunk. A személyi és az anyagi fejlesztési lehetőségek a minimálisra csökkentek. A megyei könyvtár épületének átadása óta számottevő könyvtári beruházás nem volt a megyében, s nem szerepel ilyen a 4. ötéves tervben sem. A szerény fejlesztési lehetőségeket sem mindig ott hasznosítottuk, ahol hatékonyan felhasználhatók lettek volna. Így azután nincs a közművelődésügynek — s abban a könyvtárügynek — főhivatású művelője a 3948 lakosú *Balatonkenesén* és a 3102 lakosú *Szentgálon*, van viszont az 1013 lakosú *Csőglén* és az 555 lakosú *Veszprémgalsán*. Nincs főfoglalkozású könyvtáros az 5737 lakosú *Berhidán*, s a megye régi nagy középiskoláiban, de az egyik járás 1200 lakosú községében 4 főhivatású dolgozóval működik járási intézmény. A kis községek könyvtári ellátásának megoldásában eddig nálunk a legjobb tapasztalatokat szolgáltatató *körzeti könyvtári rendszer továbbfejlesztésére évek óta nincs lehetőség*, de egy sereg közös népművelési-könyvtári körzet létesült annak ellenére, hogy szervezésük eddig csak gondot és problémát okozott. Veszprém megye talán az egyetlen az országban, ahol *könyvtári célra új épület még nem épült*, és illet egyelőre nem is terveznek. Szám szerint a legtöbb, *hét városunk van*, de közülük csak Veszprémben tekinthetők megnyugtatónak a könyvtár működésének feltételei.

A Veszprémi Megyei Könyvtár lapozgatója a bejárati részben

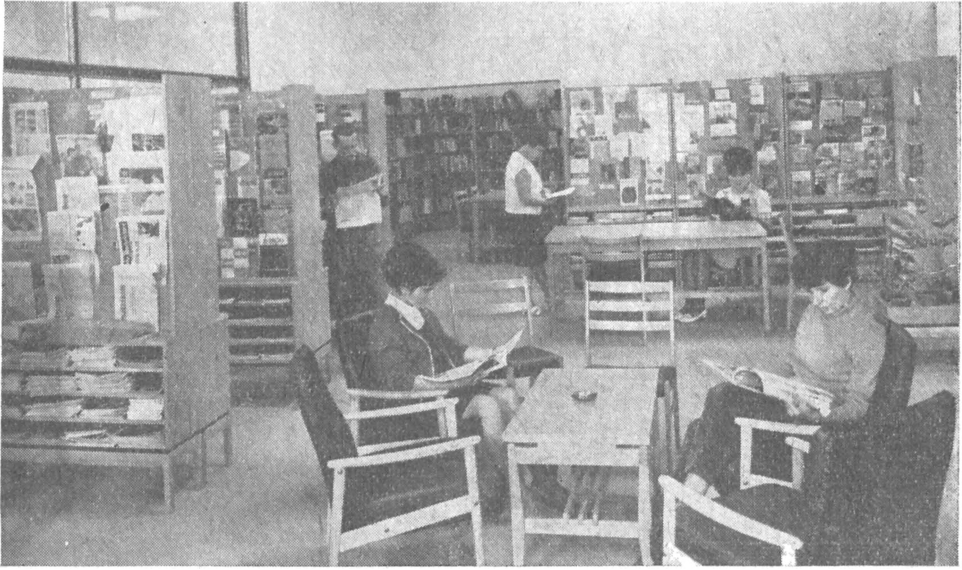
Mit várunk a tervtől?

A távlati terv elkészítésével és elfogadtatásával szeretnénk egyrészt a sokasodó kedvezőtlen tendenciák elé gátat vetni és munkánknak új lendületet adni. A sok gond ellenére is több tényező mutatja, hogy az elkövetkezendő időszakban a könyvtárügy az eddigieknél jobb, az emberek nevelésében vállalt szerepének megfelelő társadalmi — és talán hivatalos — értékelést és ebből következően nagyobb előrelépési lehetőségeket kap. A várhatóan nagyobb személyi és anyagi fejlesztést mi pontos elképzelésekkel és javaslatokkal szeretnénk fogadni, hogy a jövőben elejét vegyük a jelenleg néha erősen érvényesülő ötletszerűségnek és szubjektivitásnak. A tervet nem tartjuk ugyan csodaszernek, hiszen az abban foglaltak megvalósítása nagyon sok tényezőtől függ, de alkalmasnak tekintjük arra, hogy egy még jól áttekinthető időszakon belül munkánk és továbbfejlődésünk irányelve legyen.

A távlati fejlesztési terv elkészítésével elsősorban a területileg illetékes *helyi tanácsoknak kívántunk segítséget nyújtani* a saját terveik elkészítéséhez, valamint azok megvalósításához támpontokat adni. A tanácsok önállósága és felelőssége az illetékességi területükön élő lakosság kulturális szükségleteinek és igényeinek kielégítésében is fokozatosan növekedik. Várható, hogy az önállósággal és felelősséggel együtt növekednek majd a gazdasági és egyéb lehetőségeik is. Éppen a fentiek miatt a tervben a lakosság területi, tehát lakóhely szerinti közművelődési könyvtári ellátását tekintettük kiindulási alapnak.

Egységben szemléljük a megye könyvtárügyét

Természetesen nem kívántuk és nem is szeretnénk figyelmen kívül hagyni azt a rendkívül fontos kulturális nevelőmunkát, amit a munkahelyi könyvtári ellátást vállaló *szakszervezeti könyvtárak* megyénkben végeznek. Tevékenységüket fontosnak tartjuk most és a jövőben egyaránt. A területi ellátási rendszer távlati továbbfejlesztését egységes egészként fogtuk fel, függetlenül attól, hogy egy bizonyos típusú könyvtári intézmény működéséről és fejlesztéséről a tanács vagy a szakszervezet gondoskodik-e, esetleg közösen vállalják azt. Sőt, úgy érezzük, hogy egy egységes fejlesztési terv végrehajtása érdekében végzendő munka az eddigieknél is *közelebb hozza a két hálózatot*, lehetőséget teremt az anyagi, személyi és más feltételeknek és lehetőségeknek a jelenleginél még jobb és célszerűbb felhasználására, az erőknek tervszerűbb elosztására vagy éppen egyesítésére. Külön felhívtuk a figyelmet, hogy a sajátos szakszervezeti, tehát munkahelyi ellátáson felül kívánatosnak tartjuk a szakszervezeti könyvtárügyben rejlő lehetőségeknek felhasználását a lakóhely szerinti

A Veszprémi Megyei Könyvtár folyóiratolvasója (MTI Fotó — RácZ József felvétele)

ellátás „fehér foltjainak” felszámolására is. Vagy például közös fenntartású, „B” típusú intézményként lehetne továbbfejleszteni és fenntartani néhány ipari központ (Ajka, Tapolca, Várpalota stb.) könyvtárát. A területi feladatokat vállaló szakszervezeti könyvtárakra ugyanazokat a követelményeket tartjuk érvényesnek, mint a tanácsiakra.

Külön is hangsúlyoztuk, hogy a közművelődési könyvtárak nevelési feladatainak megvalósításában fokozott figyelmet kell fordítani a *munkásság* és a *termelőszövetkezeti parasztság*, valamint az *ifjúság* könyvtári ellátására. Éppen ezért a terv megvalósítása során kiemelt helyet, előnyt adunk a munkásvárosok és ipari települések, a nagyobb faluközpontok könyvtári feladatainak, továbbá a fiatalok ellátását vállaló intézmények (részlegek) gondjainak megoldására is több figyelmet szánunk.

A megye közművelődési könyvtáraiban azt a lenini elvet kívánjuk megvalósítani, hogy bárhol is él az olvasó, akadálytalanul hozzájuthasson a számára szükségessé vált irodalomhoz.

A könyvtári ellátás szintjei

A tervben részletesen kidolgoztuk az ellátás rendszerét, az egyes könyvtártípusok (A—B—C—D) követelményeit és normáit. Az „A” típusú, felsőfokú általános könyvtári ellátást Veszprém megyében az *Eötvös Károly Megyei Könyvtár* végzi. Személyi és tárgyi feltételei alkalmasá teszik e feladat vállalására. A jövőben szakosított képzettségű tájékoztató könyvtárosok alkalmazására lesz szüksége. Bővíteni kell raktári férőhelyét, s meg kell oldani, hogy gyermekkönyvtára legalább 300 m² alapterületű elhelyezést kapjon. Elképzelhető, hogy a jelenlegi tervben szereplő időszaknál hosszabb távon a *pápai Jókai Könyvtárban* is meg lehetne kezdeni az „A” típusú könyvtár feltételeinek megteremtését.

A „B” típusú, középfokú általános könyvtári ellátást *Ajka, Balatonfüred, Keszthely, Pápa, Tapolca, Várpalota* városokban, valamint a bakonyi községek vonzáskörzeti központját alkotó *Zirc* nagyközségben tervezzük megvalósítani. Helyzetnél és feladatainál fogva ez a típus alkotja a megyében a könyvtári nevelőmunka gerincét. E települések kiterjedt vonzáskörzete lehetővé teszi, hogy a könyvtárak közigazgatási határaiknál lényegesen nagyobb terület lakosságának ellátását vállalják. (E településeken él vagy dolgozik a megye munkásságának döntő többsége.) A személyi, de különösen a tárgyi *feltételek azonban e típus könyvtáraiban hiányoznak a legjobban*. A könyvtárak elhelyezése az alapkövetelményeknek sem nagyon felel meg. A főfoglalkozású dolgozók száma jelenleg nem éri el a tervezett dolgozói létszám 50%-át sem. Könyv-, újság- és folyóiratállományuk szintén kevés. Mindezen körülmények természetesen visszahatnak tevékenységük tartalmára is. Érthető tehát, hogy *e típus fejlesztése kiemelt feladat*.

A „C” típusú, alapfokú általános könyvtári ellátást tervezzük megvalósítani *Csabrendek, Devecser, Nyirád, Padragkút, Sármellék, Zalaszántó, Gyarmat, Lovászpata, Marcaltó, Pápateszér, Ugod, Vaszar, Veszprémvarsány, Badacsonytomaj, Sümeg, Zánka, Alsóörs, Bakonyszentlászló, Balatonalmádi, Balatonkenese, Berhida, Herend, Nagyvázsony, Szentgál községekben.* E könyvtárak közül már most is több körzeti könyvtárként (kettő pedig járási könyvtárként), vagy közös körzeti könyvtár — művelődési otthonként végzi munkáját. Néhány intézménynél a személyi és tárgyi feltételek már most megfelelnek a tervezett követelményeknek, vagy erősen megközelítik ezeket. Több nagyközségben és nagyobb településen viszont lényeges fejlesztésre, főként a működési feltételek erőteljes javítására lesz szükség.

Mivel a könyvtári ellátásnak szükségszerűen alkalmazkodnia kell a település-szerkezet, a termelővállalatok és üzemek elhelyezkedése által megszabott társadalmi és termelési csoportosulásokhoz, a „D” típusú könyvtári ellátás még hosszú ideig a legáltalánosabb könyvtári forma lesz a megyében. Ide tartoznak a nagyobb könyvtáraknak a városokban, falvakban és egyéb helyeken telepített könyvkölcsönzői, a művelődési otthonok és klubkönyvtárak könyvtári részlegei, a kis kötetszámú fiókok, könyvvállató pontok stb. A „D” típusú ellátóhelyek szolgáltatási színvonalának fejlesztésére — egyebek között — könyvtári autóbusz működtetését tartjuk célszerűnek Veszprém, Ajka, Pápa és Tapolca székhellyel. Egy-egy könyvtári autóbuszhoz 18—20 könyvkölcsönző csatolását tervezzük.

Varga Béla

A Koreai Népi Demokratikus Köztársaság könyvtárügye

Számomra és a hozzám hasonló, barátian érdeklődő európai számára az ismeretlen Észak-Korea ezer és ezer újdonságot kínált. A világpolitikai témát jelentő Panmindzsontól a Pueblo kémhajó elfogásának színhelyéig, a vonzáni öbölig s a világ turistái előtt még fel nem fedett, csodálatosan szép Kum Gán Szán hegységtől a koreai ember életkörülményéig, néprajzáig sok érdekesítő téma akad, amely magnes módjára vonzott. A mindent megismerni vágyó s az idővel és a lehetőségekkel küzdő ember kényszerhelyzetébe kerültem. Mindenre úgysem adhatott lehetőséget a szűkre szabott idő, de mit hagyjak számításon kívül: a tájat és a néprajzi érdekességeket vagy a szakmai problémák egy részét? A lehetőség és az érdeklődés e kényszerű szorítását más külföldi útjaimon nem éreztem ennyire. A közoktatásügy és a könyvtárügy egységűt kellett biztosítanom a tanulmányozandó témák megválasztásában.

Két könyvtárpalotában jártam. Minden túlzás nélkül ráillik e felsőfokú jelző a Központi Állami Könyvtárra (nemzeti könyvtár) és a Kim Ir Szen Egyetem Központi Könyvtárára. A Központi Állami Könyvtár neoklasszicista stílusban épült az 1950—53-as honvédő háború után a romokból feltámadt Phenjan központjában. Rendkívül tágas, 10 nagy olvasóteremmel rendelkezik. A látogatók száma a statisztika szerint télen naponta 1000—1300, nyáron 700—1000 között váltakozik. Az olvasótermekben járva szembetűnő volt számomra, hogy az olvasók szinte kizárólag fiatalok. Ez azonban érthető, ha beszámítjuk a honvédő háború nagy embervesztését, és azt, hogy nagyon nagy a népszaporulat, és a fiatalság arányosan is nagyobb hányadot képvisel az ország lakosságában. A könyvvállomány 2 millió, a dolgozók száma 200. A könyvtár több tájékoztató kiadványt ad ki. Ezek elsősorban tematikus és lelőhelybibliográfiák. A Kim Ir Szen Egyetem Központi Könyvtárát 1970-ben adták át használatra. Egészen modern tereosztású intézmény, 15 olvasóterem van benne 1000 ülőhellyel. Reggel 8 órától éjjel 11 óráig tart nyitva. Az országos könyvtári szolgáltatásokba 3 vonatkozásban is bekapcsolódik: könyvtárközi kölcsönzést, reprográfiai szolgáltatást nyújt, és országos katalógust is készít.

Az ország könyvtárügyének helyzetéről a Kim Ir Szen Egyetem Könyvtárának igazgatója adott tájékoztatást kétórás előadás keretében. Négy olyan oktatási intézményben (2 úttörő palota, 2 középfokú iskola) is jártam, amelyeknek az iskolai könyvtárakon keresztül közvetlen kapcsolatuk van a könyvtárüggyel. És végül az élményanyagomat kiegészíti mindaz, amit az intézményeken kívül tapasztaltam. Az utcákon, a parkokban, nappal és este a neonlámpa fénye alatt nagy számban láttam olvasó diákokat. Azt figyeltem meg, hogy a nap 24 órájának harmas tagolásában, a munka utáni második 8 órában a dolgozó emberek társadalmi munkát végeznek és valamilyen továbbképzési formába bekapcsolódva olvasnak, művelődnek. Azt is mondhatom, hogy a munka utáni tanulás, amelynek nyilván nagyon szerves része az olvasás, erkölcsi kötelesség és a nagy nemzeti ügy szolgálata.

A koreai nép kulturális fejlődésének sajátos ellentmondása, hogy kultúrája a legősibbek egyike és mégis alig hozzáférhető. Bár az írásbeliség az időszámítás előtti II.

században alakult ki, az írásos emlékeknek csak egy töredéke található meg a koreai (Dél-Koreát is beleszámítva) könyvtárakban. A történeti értékeket ugyanis a japán és az amerikai gyarmatosítók kilopták a tokiói és a washingtoni levéltárakba, könyvtárakba. Ez a tény sajátos megvilágításba helyezi a könyvtárak megőrző funkcióját. Ezzel magyarázható, hogy nemzeti könyvtáraknak csak 2 millió dokumentum az állománya, és ez is a legújabb időkből származik, mindenekelőtt a felszabadulás utáni könyvkiadás anyagát foglalja magába.

A könyvtári tevékenység központjában az eszmei, a kulturális, a műszaki forradalom elősegítése áll. Kapcsolódik hozzá egy sajátos nevelési cél: segíteni a tömegeket abban, hogy a munkásosztály képmására formálódjanak felfogásukban, szemléletükben, műveltségükben. Az állománygyarapításban és feldolgozásban az első helyen állnak a marxista művek, a pártirodalom és a népszerű tudományos ismeretterjesztő irodalom. A könyvtári tevékenységnek az a célja, hogy az emberek ne csak olvassanak, hanem legyenek propagandistái is annak a gondolatnak, célkitűzésnek és feladatnak, amit az olvasott mű képvisel. A „csonszanri”¹ módszernek a könyvtárszervezésre az a kihatása, hogy általában ott létesítenek könyvtárakat és ott nyújtanak könyvtári szolgáltatásokat, ahol a tömeges megjelenés állandó. Például Kange városában egy kilátóhoz építettek könyvtárat, mert oda állandóan tömegesen járnak az emberek. Az egyetemi könyvtárakat a kollégiumokhoz közel építették.

A tömegek igényeinek tanulmányozására a könyv végére üres lapokat tesznek, amelyre az olvasók feljegyzik a könyvről szerzett benyomásaikat. Ezzel nemcsak az olvasók íráskészségét növelik, hanem egyúttal ellenőrzik is, hogy olvasták-e, és milyen módon reagálnak az olvasottakra.

A tömegek olvasásában való jártasságát kollektív olvasási rendszerrel fejlesztik. Ebben első helyen szerepel Kim Ir Szen műveinek elolvastatása, továbbá a forradalmi tárgyú művek, a kommunista nevelésről szóló kiadványok és az új könyvek. A kollektív olvasás színterét a „Csollima”²-brigádmozgalom (szocialista brigádmozgalom) kínálja és adja. Ez nemcsak kollektív újító mozgalom, hanem a dolgozók kommunista szellemben való nevelésének, átnevelésének és a tömeges művelődésnek is kerete és eszköze, amely közvetlenül érinti a könyvtári tevékenységet is, mert az állománygyarapítás, a feldolgozó és a bibliográfiai munka, valamint a könyvpropaganda figyelembe veszi a brigádmozgalom konkrét és aktuális művelődési programját.

A könyvtári rendszer igen differenciált és egyáltalán nem tükrözi, hogy a könyvtári hálózat tulajdonképpen csak 25 éves múltira tekint vissza. Az alábbi könyvtártípusokra tagolódik a hálózat:

Tudományos könyvtárak; idetartoznak az egyetemi, főiskolai, kutatóintézeti, minisztériumi, az üzemi műszaki könyvtárak és a központi állami könyvtár;

Közművelődési könyvtárak — felnőtteknek és gyermekeknek —, amelyeknek tartományonként és járasonként alakultak ki a központjaik. A kisebb lakótelepeken letéti rendszert építenek ki, amelyet 1968 után terjesztettek el szélesebb körben az országban. A közművelődési könyvtári hálózat a 1950 előtti időszakhoz viszonyítva tizenöt-szöröse növekedett;

Párt- és tömegszervezeti könyvtárak;

Hivatali könyvtárak, amelyek elsősorban kézikönyvtári jellegűek;

Iskolai könyvtárak, amelyek külön hálózatot képeznek, és szervezésük az iskola nagyságától függ.

A könyvtári szolgáltatások a nemzetközi standard szerint alakulnak. Rendszeresen folyik bibliográfiai tevékenység: a nagy központi tudományos könyvtárakban, köztük a Kim Ir Szen Egyetemi Könyvtárban és a Központi Állami Könyvtárban is központi lelőhely-katalógust készítettek. A reprográfiai szolgáltatás kialakulóban van. A könyvtárközi kölcsönzés már nagyobb hagyományokkal rendelkezik.

A könyvajánlás iránysított, meg van határozva, hogy milyen könyvet kell olvasni. Így a szocializmus építéséhez szükséges műveket, a Koreai Munkapárt kiadványait, marxista-leninista műveket, a műszaki és a szépirodalom termékeit lehet olvasni. Tiltott a burzsoá szellemi termékek olvasása.

Könyvtárosképzés a Kim Ir Szen Egyetemen folyik, 5 éves időkeretben.

A könyvtárépítésben sem az anyaggal, sem a pénzzel nem takarékoskodnak.

Úgy látom, hogy vannak nemzetközi kapcsolataik, de ezek nem eléggé differenciáltak, és nem tapasztaltam a kiszélesítésre való törekvést sem.

Összefoglalva: Nagyon keveset tudunk egymásról, ezt az elkülönülést sem a távolság, sem a különböző írásrendszer sem indokolja. Észak-Korea oktatási rendszere és könyvtári szervezete sok olyan hasznos tanulságot kínál, amit fel tudunk használni.

Dr. Arató Ferenc

¹ Csonszanri város pártbizottsága által kezdeményezett és országszerte elterjedt vezetési módszer.

² Csollima a koreai mondavilág tántoslova, óránként 400 km-t képes megtenni.

A nemzetközi könyvév és a szakszervezeti könyvtárak

A SZOT kulturális osztályának felkérésére a szakszervezetek és az SZMT-k könyvtári hálózatai részletes programokat dolgoztak ki a nemzetközi könyvév alkalmából. A tervek bizonyossága szerint mindenütt megfogható tevékenységgel: *a könyvtárak hatókörének bővítésével, az intézmények fejlesztésével, a propaganda színesítésével* próbálják szolgálni a könyvév törekvéseit, kiegészíteni a központi vállalkozásokat. Például 1971-ben kb. 30 esetben kerül sor új üzemi szakszervezeti könyvtár megnyitására, illetve új helyiségekbe költöztetésére vagy modernizálására. Így többek között a bonyhádi Zománcgyárban, a mátranováki bányatelepen, a bajai állami gazdaságban, Répáshután, a Nagyalföldi Kőolajfúró Vállalatnál, Kincsesbányán, a soproni Lakástextil Vállalatnál, az ikladi Ipari Műszergyárban, több AKÖV vállalatnál stb.

Az olvasómozgalmi akciók keretében a szakszervezeti könyvtárak a nemzetközi könyvév célkitűzéseit érvényesítve vesznek részt a „Kell a jó könyv!” pályázat szervezésében. Számos könyvtári alközpont, illetve nagyzemeli könyvtár olvasótoborzási akciót indít a szocialista brigádok körében, s több helyen szerveznek az olvasási kultúra fejlesztését ösztönző vetélkedőket. A könyvtárak által működtetett irodalmi, művelődési körök számát szaporítják vagy tevékenységüket továbbfejlesztik. Szolnokon az SZMT könyvtár irányításával alakulnak olvasókörök, a debreceni SZMT könyvtár pedig szakmunkás tanulókat tömörítő művelődési köröket szervez. Több szakszervezet, például a Textilszakszervezet és a HVDSZ versenyt hirdet a könyvtárosok között.

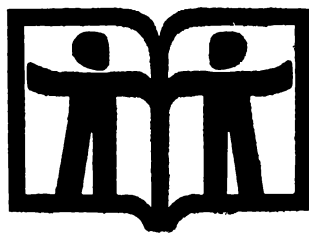
A SZOT kulturális osztályának irányításával 4–5 tájértekezletre kerül sor, ezeken a szakszervezeti könyvtárosok a könyvtári propaganda kérdéseit fogják megbeszélni. A tájértekezletek segédanyaga a SZOT–KMK gondozásában megjelent Olvasó munkásért c. módszertani kiadvány.

A többi rendezvény közül kiemelkednek a megyei szakszervezeti könyvtári

hetek. A megyék egy részében a nagyobb üzemekben sorozatosan szerveznek irodalmi esteket, író-olvasó találkozókat, ankétokat, a könyvévvel közvetlenül összefüggő előadásokat. Ilyen eseménysorozatra például Bács, Fejér, Komárom, Somogy és Szolnok megyékben kerül sor.

A könyvév jegyében szervezik az ünnepi könyvhét, a költészet napja és a műszaki könyvhónap rendezvényeit is. Több könyvtári hálózat a korábbiaknál jobban építi ezeket a programokat a munkásszállásokra. A hagyományos rendezvényeket és író-olvasó találkozókat olyan rendezvényformák is színesítik, mint például a szocialista brigádok és a tiszteletbeli író-brigádtagok ankétja a Komárom megyei SZMT székházban, a SZOT-díjas írók találkozója a salgótarjáni SZMT könyvtárban. Szinte minden hálózatban terveznek ünnepi kiállítás megnyitót vagy előadást a könyv társadalmi szerepéről, illetve a nemzetközi könyvév jelentőségéről.

Helyi jelentőségű kiállításokra a könyvtárak többségében sor kerül, mégpedig önállóan vagy a tanácsi könyvtárhálózattal együttműködve. Kiemelkedőnek ígérkezik a miskolci könyvtár „Nyomdászat és kultúra” c. kiállítása, a Vasas szakszervezetnek a „Csili” művelődési otthonban tervezett kiállítása, a Fejér, Szabolcs, Szolnok megyék központi könyvtárában rendezendő írástörténeti, könyvtörténeti és könyvtártörténeti kiállítás, a Táncsics Kiadó könyveiből tervezett szegedi kiállítás. A Vas megyei SZMT fotópályázatot ír ki a „Könyv szerepe az ember életében” címmel, s a pályázat anyagából kiállítást készít. (G. I.)

Kitüntetések

A művelődésügyi miniszter eredményes munkájuk elismerésül a helytörténeti konferencia megrendezése alkalmából dr. Mentés Bélánának, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár osztályvezetőjének A SZOCIALISTA KULTÚRÁÉRT; a Felsőoktatási Szemle 20 éves jubileuma alkalmából dr. Héberger Károlynak, a Budapesti Műszaki Egyetem könyvtárigazgatójának AZ OKTATÁSÜGY KIVÁLÓ DOLGOZÓJA kitüntetés adományozta.

Helyismereti tevékenység Debrecenben

Az idei „Balatoni beszélgetések” középpontjában a közgyűjtemények helytörténeti munkája állt. A téma több oldalról történő megvilágítása során a résztvevők fontos szerepet tulajdonítottak a helytörténeti információhordozók feltárásának is, mint olyan tevékenységnek, amelynek megléte vagy hiánya, minősége alapvetően befolyásolja a kutatás eredményességét.

Az alábbiakban megvizsgáljuk, hogy egy adott helyen, jelesen Debrecenben, ahol intenzív és igényes helytörténeti kutatómunka folyik, milyen a helyismereti feltáró tevékenység, mely intézmények mivel és mennyiben nyújtanak segítséget a kutatók, az érdeklődők számára.

Cikkünk a debreceni helyismereti munka bemutatása kíván lenni könyvtárosi szempontból, s elsősorban nem a gyűjtő-, hanem a feltáró- és kiadványmunka ismeretetésére törekszük. A cikk azt vizsgálja, hogy a szóban forgó intézmény milyen anyagot gyűjt, a gyűjteményről milyen eligazító-feltáró eszközzel rendelkezik helyben, s végül milyen tájékoztató segédeszközt jelentet meg a kutatás segítésére.

A Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtára

1952 óta második nemzeti könyvtárunk, valamennyi magyar nyomdatermékből kötelempéldányt kap. Ettől az évtől kezdve tehát helyismereti anyaga is teljes, ez azonban nem alkot különgyűjteményt, hanem az egész állományban szétszórva található, így csak külön-külön, a katalógusok segítségével kereshetők ki a kívánt művek.

1961-ben, a város fennállásának 600. évfordulójára látott napvilágot a *Debreceni bibliográfia*, amely lényegében az egyetlen megjelent helyismereti bibliográfia még ma is a vizsgált területen.

1967-től azonban fellendült és folyamatossá vált a helyismereti munka. A *Tiszántúli bibliográfia* anyaggyűjtésének folytatása mellett olyan bibliográfiai és kiadványi munka körvonalai kezdenek kibontakozni, mely szorosabban kapcsolódik az egyetemhez, a városhoz és a megyéhez. Ennek bizonyítékai az elkészült, a készülő és a terbe vett munkák:

Elkészült a *Hajdú-Bihar megyei sajtóbibliográfia*, amely mintegy 900 tételt tartalmaz az 1843-tól 1969. dec. 31-ig terjedő időszak periodikáiról. Kombinált hely- és időrendi mutatóval, a szerkesztőkről, kiadókról, nyomdákra készült mutatóval, valamint szakmutatóval és irodalomjegyzékkel rendelkezik. Lelőhelyjegyzéke az Országos Széchényi Könyvtárban, a Református Kollégium Könyvtárában és az Egyetemi Könyvtárban található anyagot tartalmazza.

A legfontosabb helytörténeti folyóiratokról repertóriumok készülnek. Kiadás előtt áll a *Debreceni Szemle* anyaga. A közeljövőre tervezi a könyvtár a *Debreceni Képes Kalendárium* és a *Magyarok* c. folyóirat repertóriumának megjelentetését is.

Tiszántúli személyi bibliográfiák címmel perszónálbibliográfiák sorozata indult meg. A sorozatban elsősorban az egyetemi oktatók és tudományos munkatársak irodalmi munkásságának feltárása a cél. A közelmúltban jelent meg Juhász Izabella szerkesztésében a *Gulyás Pál bibliográfia*, kéziratban elkészült, illetve készül Juhász Géza, Hankiss János, Szabó István és Gunda Béla, valamint az *Ády Társaság* bibliográfiája.

Dolgoznak az *Egyetemi bibliográfia* 14. kötetén, s tervezik a természettudományi és a bölcsészkar retrospektív bibliográfiáinak megjelentetését, valamint a kézirat-tárukban elhelyezett disszertációk, szakdolgozatok és pályamunkák újabb jegyzékének összeállítását is.

A Református Kollégium Nagykönyvtára

1948-ig teljesnek tekinthető helytörténeti gyűjteménnyel rendelkezik, ami használható szerzői, földrajzi, történeti, valamint folyóiratkatalógusban van feltárva.

A megyei könyvtár

az említett két nagykönyvtár anyagát figyelembe véve a helyi vonatkozású művekből csak a felszabadulás után kiadottakat gyűjti teljességre törekvően. A helyismereti különgyűjteményben a betűrendes raktári katalógus segít eligazodni. A magyarországi periodikáknak a megyére vonatkozó cikkei közül az 1968 után megjelentek adatai szerepelnek a tájciikk-katalógusban, amelyet a helyi napilap és az országos folyóiratok 1945-től történő feltárása, katalógizálása által kívánunk teljessé tenni.

Az *Alföld* megindulásának 20. évfordulója alkalmából jelenik meg a folyóirat repertórium. Az irodalmi profilú, de helyismereti írásokat is közlő lap cikkanyagát (több mint kétezer tételt) az *Új Írás* és a *Nagyvilág* repertóriumának mintájára

tárják fel. A távlati kiadványi tervben szerepel a *Válasz* és a *Tovább* c. lapok repertóriumának közreadása is.

Országosan egyedülálló vállalkozást készítenek elő azzal, hogy el akarják készíteni *Hajdú-Bihar megye könyvészetét*. Ez a tervek szerint tartalmazni fogja a jelenlegi megyére vonatkozó, bármikor megjelent önálló kiadványokat. A kötet munkálatai előre láthatólag öt évig tartanak.

A városi könyvtár

hagyományos értelemben vett helyismereti anyaggal nem rendelkezik. A jelenleg nem hivatalosan hozzá kapcsolódó fotólabor munkáját szeretné kifejleszteni speciális jellegűvé. Gyűjteni kívánja a fejlődő Debrecen városképének változásait, a település műemlékeit, a napjainkban történő helyi eseményeket megőrkítő fényképeket. A városi könyvtár arckép- és reprodukciógyűjtemény létrehozására is gondol, s e gyűjteményeket lyukkártyás módszerrel tárná föl. A múzeummal és a levéltárral együttműködve közös központi fotókatalógus felállítását is tervezik. Másik terv: helyismereti hangdokumentum-gyűjtemény kialakítása a nemrég létrehozott zenei könyvtárra támaszkodva.

Az Agrártudományi Egyetem Könyvtára

különgyűjteményként őrzi a hallgatók diplomadolgozatait, melyeknek kb. 80%-a helyi vonatkozású. Gyűjti a Debrecen — Hortobágy — Hajdú-Bihar megye — Tiszántúl területén levő helyi szervezetek, termelőüzemek, ÁFÉSZ-ek kiadványait, a tsz-történeti feldolgozásokat, a fogyasztási és értékesítési szövetkezetűgy dokumentumait. Ezek megszerzését indokolja, hogy a hallgatók tanulmányaik elvégzése után az említett területre kerülnek, és leendő munkahelyük viszonyait a könyvtár dokumentumaiból megismerhetik. A felsorolt állományrészekről betűrendes földrajzi név-katalógus segíti a regionális szempontú tájékozódást és kutatást.

Az Agrártudományi Egyetem Könyvtárának kéziratos bibliográfiai összeállításai közül kiemelkedik az *Ecsedi-lápról* készült agrárföldrajzi, valamint az *Arany Sándor* és *Rapaics Raymund* munkásságát bemutató személyi bibliográfia. Nagyarányú munkával folyik a Hortobágy talajtanáról és élővilágáról szóló irodalom összegyűjtése is.

Az MSZMP Hajdú-Bihar megyei Bizottságának Archívuma

az archivális anyag gyűjtésén kívül a helyi munkásmozgalom történetének kutatását és feldolgozását is irányítja. A kutatók segítségére tágan értelmezett megyei munkásmozgalomtörténeti bibliográfiát állítottatott össze, mely az archivum évkönyvében — a *Tanulmányok és források Hajdú-Bihar megye munkásmozgalmának történetéből* c. kiadványban — kapott helyet. Az összeállítás az 1967—1971 júniusa között megjelent önálló műveket és cikkeket tartalmazza, a továbbiakban pedig évente folytatódik a kurrens anyag közlése, megjelentetése.

A megyei levéltár

könyvtárában a levéltárosok kutatómunkájának végzéséhez szükséges helytörténeti publikációk találhatók. Ezekről és a regionális történeti kutatásokhoz felhasználható forrásokról a levéltárhoz forduló szakemberek tájékoztatására településenként cédulakatalógust vezetnek. A levéltár igazgatója elkészítette a megyei helytörténeti kutatásba bevezető, kalauz jellegű bibliográfiát, melynek címe: *Hajdú-Bihar megye helytörténetírásának 25 éve*.

Örömmel köszönhető és követésre méltó a levéltárnak az a törekvése, hogy minden helytörténeti kiadványát igyekszik bibliográfiai apparátussal ellátni. Példának hozhatjuk fel Sarkad vagy Hajdúnánás történetének monográfiáját. A közeljövőben a levéltár gondozásában megjelenő megyei történeti olvasókönyvet is gazdag válogatott bibliográfia egészíti ki.

A Déri Múzeum

a debreceni és a megyei vonatkozású dokumentumokat (publikációk, aprónyomtatványok, képeslevelezőlapok, személyi levelezések, hagyományozott írói kéziratok, térképek stb.) nemcsak tudományos munkájához gyűjti, hanem kiállítási célból is.

A megye történetének alapirodalma a könyvtár egyik különgyűjteményét alkotja. Katalógusban történő feltárása — csakúgy, mint a múzeumban nem található, a megye történetéről és néprajzáról szóló művek leírásának gyűjtése — folyamatban van.

A múzeum egyik bázisa a hajdú kutatásnak. Itt állították össze 1956-ban az addigi kutatások forrásait és eredményeit regisztráló bibliográfiát (Béres A. — Módy Gy.: *A hajdúság történetének és néprajzának irodalma*).

A múzeum immár ötvenedszer megjelenő évkönyve jól reprezentálja az intézmény történeti, néprajzi, művelődési és képzőművészeti munkásságát. Az évkönyvek tudományos cikkeit a most készülő repertórium fogja feltárni. A jeles helyi személyek évfordulóira megjelenő emlékkötetekhez bibliográfiák csatlakoznak. Az első ilyen bibliográfia Barcsa Jánosról, az első hajdútörténetíróról szól, s születésének 100. évfordulója alkalmából jelent meg.

*

Ez hát az intézmények tevékenysége. De hol van a siófoki konferencián oly sokszor szóba került együttműködés? Nos, azt kell mondanunk, hogy Debrecenben a helyismereti együttműködés még igencsak gyermekcipőben jár. Sajnálatos, hogy az intézmények nem ismerik egymás gyűjteményeit, feltáró tevékenységét, a tervezett munkákról nem is szólva! Egymástól elszigetelten dolgoznak, terveznek.

A jelenlegi helyzet megszüntetésére a megyei tanács művelődésügyi osztálya megteremtette a szükséges lépéseket. Az érintettek bevonásával egyeztetni a helytörténeti, helyismereti munkát — első lépésben a megyei tanácsi intézmények, aztán a tanácsi és az egyéb fenntartású intézmények között.

A tapasztalat szerint azonban nem elég az, ha csak papíron van együttműködés, vagy ha csak a vezetők tárgyalnak róla. Szükséges lenne — és ez az igény többek részéről felmerült —, ha *maguk a helyismereti feltárással foglalkozók között alakulna ki együttműködés*. Ennek az igénynek a megvalósulása azonban túlnő egyes emberek kezdeményező és szervező képességén. *Megoldást az jelentene, ha valamely tekintélyes szerv hívná össze a helyismereti gyűjtemények kezelőit, a helyismereti bibliográfiák készítőit, és ez a szerv irányítaná a létrehozott munkaközösséget is*. Az együttműködés eredményei minden bizonnyal igazolnák a lépés helyességét, társadalmi hasznosságát.

Héthy Zoltán

A szakszervezeti és a műszaki könyvtár együttműködése

A „Könyvtáros” 1971 novemberi számában megjelent, „A SZOT és a KMK együttműködésének eredményei” című írásban olvastam, hogy „A folyamatban levő munkák közé tartozik a szakszervezeti és a műszaki könyvtárak jobb együttműködésére vonatkozó tervzet kidolgozása is.” Az alábbiakban szeretnék hozzátenni egy pár gondolatot a tervzet előkészítéséhez.

A munkások szakkönyvigénye és az ellátottság

Hosszú ideje mondogatjuk, hogy a korszerű műveltséghez hozzátartozik a műszaki irodalom olvasása is. Természetes, hogy az üzemi munkásság műveltségi színvonalának emelésében alapfeltétel műszaki irodalommal való megfelelő ellátásuk. Eddig nincs is vita, mindezt a vállalatok gazdasági és mozgalmi vezetői egyaránt elismerik. Éppen csak a „hogyan”-ra nem tudtak eddig felelni, s így az „elismerés”-t nem lehetett tartalommal megtölteni. Nehezíti a jelenlegi helyzetet az a körülmény is, hogy az üzemi munkásság nagy része még a régi, hagyományos módon szerzte szakmunkás képzését, és természetesen, hogy emiatt munkáját az egykor tanultak szerint akarja végezni ma is. Ugyancsak igaz az a tény, hogy az üzemekben a szükségletek szintje is alacsony, a legtöbb munka részfeladatokból, vagy automatikusan ismétlődő mozdulatokból áll, s ezt el tudják végezni meglévő képzettségükkel is. (Ez többnyire legfeljebb az általános iskola elvégzését és egy szakma ismeretét jelenti.) És amíg az ifjúkorban megszerzett képzettség elegendőnek bizonyul az élettevékenység folytatásához, addig csak lassan remélhető a továbbképzés *szükségességének felismerése*. Mindez azt jelenti, hogy az igényt — részben — az *üzemi könyvtárosoknak*, a népművelőknek kell felébreszteniük, mivel ők az országos tervekhez igazított vállalati tervek alapján lényegesen *előbb képesek felismerni* a szükségleteket, mint az üzemeken kívül, a lakóterületen dolgozó könyvtárosok. S minthogy egy-egy üzembrészben általában *azonos érdekeltségű* emberek dolgoznak, könnyebb az érdeklődés felkeltése is. És, ha sikerült megértetni a dolgozókkal a műszaki-szakmai továbbképzés fontosságát, milyen könyvet fog velük olvastatni a könyvtáros? Honnan veszi a szükséges műveket?

A szakszervezeti könyvtárak műszaki könyvvállománya — tudomásom szerint — minőségben és mennyiségben egyaránt elég alacsony szinten áll, s ez érthető. Az állomány megoszlását megszabják a beszerzési elvek, amelyek a szakszervezeti könyv-

tárakban kb. a 70:30 százalékos arányt írják elő a szépirodalom javára. Ebben a 30 százalékban „minden” benne van: az ideológiai-politikai művek, az útleírások, a közgazdasági, a pedagógiai, a pszichológiai irodalom stb. és közöttük *valahányadik helyen* ott van a műszaki-technikai irodalom is. Átszámítva forintra: ha egy könyvtár könyvbizszerzésre fordítható évi ellátmánya 40 000 Ft, ebből kb. 10 000 Ft jut a szépirodalomra kívül az összes többi műre. Ha 40 Ft-os egységárat veszünk alapul, kb. 250 könyvet tudunk vásárolni. Elképzeltető, hogy ebből hány lesz a műszaki könyvek száma... Rontja a helyzetet, hogy a szakszervezeti könyvtárosok — általában a könyvtárosok — nagy része humán érdeklődésű ember, aki már az iskolában is irtózott a reál tárgyaktól (magam is jól emlékszem a SZOT iskola népművelő-könyvtáros tagozatának „technikai” óráira). Nem valószínű, hogy az iskolából kikerülve a könyvtárban megváltozik érdeklődési körük.

Maradna még lehetőségként a vállalatok műszaki könyvtára. Ám a műszaki könyvtárak állományát a műszaki vezetők a mérnökök és technikusok részére szereztek be, és e könyvtárak általában az adott szakma, vagy iparág közép- és felsőfokú irodalmát tartalmazzák. A műszaki könyvtáros munkája nagyrészt a műszaki értelmiség szakirodalmi igényének kielégítésére irányul, és nemigen találkozik a fizikai dolgozók igényével és érdeklődésével. Ha véletlenül mégis betéved egy-egy szakmunkás az ilyen könyvtárba, előbb-utóbb kimarad onnan. Riasztja a légkör, az érthetetlen című — sokszor idegen nyelvű — irodalom, melyet nem tesz könnyebben érthetővé számára senki. Nem talál fogódzkodót első lépéseinek megtételéhez. A műszaki könyvtár vezetője ugyan igyekszik udvarias lenni — néha kihangsúlyozottan az —, nehogy olyan vád érje, hogy „kinézte” a könyvtárból a fizikai dolgozót. Ez viszont azonnal megéri, hogy a szellemi dolgozókkal való beszélgetéshez szokott könyvtáros hangja „falsot fogott”, és ettől zavarba jön. Jobb esetben levesz egy könyvet a polcra, rosszabb esetben „majd visszajövök” felkiáltással örökre távozik.

Tapasztalataimat könyvtáros munkám közben szereztem — és nem is egy vállalatnál. Én azt hiszem, kisebb-nagyobb eltéréssel, hasonló tapasztalatokkal rendelkeznek más üzemek könyvtárosa is. Ezért gondolom, hasznos lesz beszámolnom, hogyan kíséreltük meg e problémák megoldását a Hungarocamion vállalatnál.

A szakszervezeti és a műszaki könyvtár közös irányítása

Saját helyzetem nehezítette az a tény, hogy az említett közlekedési vállalat szakszervezeti könyvtárában dolgoztam, és köztudomású: a közlekedési dolgozóknak kevesebb idejük jut művelődésre, mint másoknak. A forgalmi dolgozók munkaideje átlag napi 10 óra, a műhelyi dolgozók munkaritmusát a meghibásodott közlekedési eszközök tömege szabja meg. A munkát hajnalban kezdő vagy éjfélkor végző dolgozónál előbb beáll a fáradtság, mint az üzemi munkásnál. A forgalmiaknál a munka kezdetének és végzésének ideje többnyire *változó*, ami a szervezet fokozott igénybevételét s a szellemi aktivitás csökkenését eredményezi a pihenés óráiban is.

Elképzeltető, milyen fókú és milyen türelmes nevelő tevékenység kellett ahhoz, hogy az itt dolgozó embereket meggyőzzem a műszaki irodalom olvasásának szükségességéről. Időközben a vállalat a gépkocsivezetők érdekeltségét a továbbtanulásra megteremtette, s a műszaki brigádok érdekeinek felismertetése is további tanulási és képzési igény felébredésével járt. Ám mindezt nem tudtuk kielégíteni. A szakszervezeti könyvtár költségvetését műszaki irodalom beszerzésére nem lehetett megemlíteni, a műszaki könyvtár pedig akkori állapotában nem volt alkalmas az igények kielégítésére. Ezért megfelelő alkalommal felkerestem a vállalat igazgatóját, aki művelt, sokat olvasó ember (igen sok segítséget adott a szakszervezeti könyvtár felállításához, fejlesztéséhez is), és kértem: egyezzen bele, hogy a két könyvtárat egy személy vezesse, valamint helyezzük el a műszaki könyvtár állományát a szakszervezeti könyvtárral közös helyiségben. Ugyanakkor átadtam az addigi állapotokról szóló írásos jelentésemet is, mely szerint a vállalat 2300 dolgozójából (kb. 1700 a fizikai dolgozók és 300 a műszaki értelmiségiek száma) 840 tagja van a szakszervezeti és összesen 71 a műszaki könyvtárnak. Ez utóbbiak közül 12 fizikai dolgozó, aki egy év alatt 14 kötet könyvet és 59 a műszaki értelmiségi, aki 151 kötet könyvet kölcsönzött egy év alatt. (E számban még azok is benne foglaltatnak, akiknél vállalati érdekből szótárak vannak kint.) Javasoltam, hogy bontsuk ketté a műszaki könyvek beszerzését; egyik rész szolgálja továbbra is a vállalati műszaki fejlesztéshez szükséges kutatómunkát. Ezen irodalom beszerzésére adjon megrendelést a vállalatfejlesztési, illetőleg a többi főosztályvezető. A másik rész szolgálja a munkások szakmai művelődését; ennek beszerzését döntse el közösen az újítási előadó és a könyvtáros. Hangsúlyoztam: elengedhetetlen, hogy *minden beszerzés csak a könyvtáron keresztül történjék*, azért, hogy az irodalom feltárását elvégezhessük; majd a könyvtári tájékoztató szolgálatunkon keresztül azt a nyilvánosság elé tárjuk. Ebben

meg is egyeztünk. A műszaki könyvekre fordítható pénz összegéről nem volt vita, a vállalat vezetője nem szabott határt, hanem csupán józan ítélőképességet kért tőlünk. Egyidejűleg intézkedett a volt műszaki könyvtár állományának újraleltározásáról és átvételéről. Megállapodtunk, hogy a műszaki könyveket továbbra is külön leltárkönyvbe vezetjük, azok nem kerülnek a szakszervezeti könyvtár tulajdonába. A szakszervezeti könyvtár költségvetését ezután nem terhelte a műszaki könyvek beszerzése, s az így felszabaduló összegeket más művek megvásárlására lehetett fordítani. Ezzel egyben megszűnt a párhuzamos beszerzés veszélye is. Végül az addig áttekinthetetlen — és ilyenformán semmit sem érő — műszaki könyvállományt az átvétel után feltártuk, betűrendes és szakkatalógust készítettünk róla, amit könyv-alakban kiadtunk az olvasóknak, és jutott belőle minden irodahelyiségbe, műhelybe s minden szocialista brigádnak is.

Szükségesnek tartom megjegyezni, hogy a középiskola elvégzése után műszerész szakvizsgát tettem, később a forgalmi közlekedési ismeretekből (villamos-, trolibusz- és gépkocsivezetés) is vizsgáztam, sőt ezen munkák végzése közben tanultam tovább. Tehát, ha nem is vagyok magasan kvalifikált közlekedési szakember, de *értem* a közlekedés forgalmi részét és hozzá tudok *szólni* a műszaki részhez is. E tény lényegesen megkönnyítette számomra a műszaki könyvek beszerzését és ajánlását. Könyvtárosi képeztésem és az olvasószolgálatban szerzett tapasztalataim viszont hozzájárultak ahhoz, hogy a feltárt irodalmat szakszerűen helyezzem el a polcokon.

Az eddigi eredmények

Már a megnyitás utáni első hónapban lényegesen emelkedett a — most már közösen működő — két könyvtár olvasóinak tábora. Azok a fizikai dolgozók, akik ugyan már igényelték a műszaki irodalmat, de mégis „kirekesztve” érezték magukat a műszaki kultúrából, most jelentkeztek és kettesével-hármasával vitték el a műszaki könyveket. Talán mondanom sem kell, hogy oda-oda tekintettek a szépirodalmi könyvekre is. Igaz, kezdetben még azt mondták: „nincs időnk olvasni”, ám én jól tudtam, hogy miután „valamilyen könyvért” bejöttek a könyvtárba, csak idő és ajánlás kérdése, hogy mikor válnak rendszeres olvasóvá. Azok pedig, akik eddig csak a szépirodalom iránt érdeklődtek, oda-oda sétáltak a műszaki könyveket tartalmazó polcok elé, és előbb csak belelapoztak egy-egy könyvbe, később ki is kölcsönözték. Az átszervezés utáni három hónap alatt 134 műszaki dolgozó 312 műszaki könyvet vitt el. Beigazolódott, hogy a fizikai dolgozók nagy részét még fáradtan is érdekli a műszaki irodalom; érdeklik a saját szakmájukban jelentkező technikai újdonságok.

Rövid idő múltán a műszaki értelmiség is kilépett kezdeti passzív magatartásából. Egy részük ugyan még hangoztatta egy ideig, hogy „joguk” van a külön könyvtárra (még akkor is, ha nem használják?), de a későbbi türelmes beszélgetések után felhagytak vélt sérelmeik hangoztatásával. Igaz, e munkában nagy segítségemre voltak a régi — a szakszervezeti — könyvtár társadalmi segítői, valamint kedvezett az is, hogy megnyitottuk — pár hét elteltével — a könyvtár „kutató részlegét”, aminek anyagát külön kezeltük. Érdekes változás zajlott le a szocialista brigádokon belül is. Azok a brigádtagok, akik elvitték egy-egy műszaki könyvet, folyóiratot, munka közben beszéltek róla társaiknak, s ez a körülmény újabb érdeklődőket hozott a könyvtárba. Így bővült egyre a műszaki irodalmat olvasók tábora. Sőt, most már műszaki klub megszervezéséről folyik a szó.

Vitatható kísérlet?

Nem tudnám megmondani, hogy lehet-e másutt is alkalmazni ezt a módszert. Az is lehetséges, hogy annak a kollégámnak van igaza, aki egy szakmai beszélgetés során azt mondta: „ez a kísérlet — ti. a két könyvtár közös irányítása — csak a körülmények szerencsés összetalálkozása miatt sikerült”. Hogy egy-egy területen mi a megoldás, azt ki-ki maga dönti el a helyzet ismeretében. A fő kérdés: a műszaki irodalom eljuttatása a fizikai és természetesen a szellemi dolgozókhoz is; a munkásműveltség emelése műszaki, szakmai téren is. Tudom, szerencsés helyzetben voltam, hogy a vállalat igazgatója a műszaki könyvtárral kapcsolatos javaslatom elfogadta és intézkedését meghozta, mert tudatában volt annak, hogy ezzel a párt művelődéspolitikáját segíti megvalósulni. De hozzájárulása az átszervezéshez azt is jelentette, hogy értékeli a szakszervezeti könyvtár munkáját is. Később vállalati állományú (4 órás nyugdíjas) munkaerőt is adott a megnövekedett feladatok elvégzésére. Szerencsénk volt azért is, mert a vállalat fejlesztési főosztályának vezetője és helyettese — az utóbbi különösen — szintén elfogadta a kitűzött célt. S ha kezdetben nehezen egyeztünk is meg az odavezető úton és módszereken; később intézkedéseikkel és magatartásukkal segítették a mielőbbi kibontakoztatást.

Nem tudom, milyen tervezet készül a műszaki és a szakszervezeti könyvtárak jobb együttműködésére. Úgy vélem, hogy az említett példán érdemes volna elgondolkodni, esetleg bevezetésre ajánlani másutt is. Meggyőződésem, hogy jobb a helyi lehetőségekhez alkalmazott módszer keresése, mint várni valami égi szöveget, ami majd csak segít megoldani a már nagyon is kényszerítő gondokat.

Petrás Anna

könyvtárosok és bibliográfusok

Az első magyar könyvtárosnő

A könyvtárakban állandóan csökken a férfiak száma. Lassan teljesen elnőiesedik ez a pálya, pedig csak rövid 65 esztendő választ el az első magyar könyvtárosnő, *Czeke Marianne* kinevezésétől.

Czeke Marianne Sopronban született 1873-ban, könyvtári alkalmazása idején töltötte be 33. életévét. Tanulmányi eredményei kitűnőek voltak: érettségije jeles, tanári oklevele dicséretes, „summa cum laude” doktorált. Anyanyelvén kívül tudott latinul, görögül, angolul, franciául, németül. Egy ideig dolgozott Párizsban is, a Bibliothèque Nationale-ban.

Az Egyetemi Könyvtár igazgatója, Ferenczi Zoltán méltányolta kiváló képzettségét, és 1906 elején javasolta, hogy a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium nevezze ki őt kívánsága szerint „*címzetes és jelleget szerinti könyvtár-tiszt*”-nek.

A könyvtárbizottság Ferenczi felterjesztését 1906. június 15-i ülésén tárgyalta. Elismerte, hogy „*a nők általában alkalmasak a könyvtári foglalkozásra; ezért Amerikában a hivatalnokok jelentékeny számban nők, kiváló érzékek és rendszeretűk a tisztaság és kezelés pontosságára iránt nagy segítségök.*” Ennek figyelembevételével hozzájárult a kinevezéshez, de arra nagyon vigyázott, hogy ebből ne csináljanak precedenst. A jegyzőkönyvben ezért hangoztatták azt is, hogy „*ez esetben nálunk úttörésről, a nőknek új pályára bocsátásáról van szó, s ezért nem elvben, hanem csak erre az egy esetre hozza határozatát, s adja meg az egyhangú ajánlást. Rendszert tehát nem kíván egyelőre alkotni belőle, hanem figyelembe veszi a folyamodó rendkívüli készülttségét és vágyakozását (a könyvtárosi pályára); de egyszersmind megnyugtatóan veszi tudomásul, hogy folyamodó mint óraadó belép a Wlassics-kollégiumba, s ha a kísérlet nem válnék be, módjában lesz a tanári pályára menni át.*”

A „kísérlet” azonban bevált, Czeke Marianne-nak nem kellett „átmenni” pedagógusnak. A következő évben 3 korona napidíjat engedélyeztek számára, és 1909-ben a IX. fizetési osztályba sorolták. Jó címleíró lett. Később az ő javaslatára vezetett be az Egyetemi Könyvtár két, a katalogizálás részletességét fokozó változást: gyűjteményes munkáknál az egyes kötetek lapszámának kiírását és több kötetes műveknél az egyes kötetek tartalmának feltüntetését akkor is, ha ez a címlapról hiányzik. Első könyvtárosnőnk bibliográfusként sem bizonyult rossznak. Elkészítette az Egyetemi Könyvtárban levő Shakespeare irodalom mintaszerű, nyomtatásban is kiadott, bibliográfiaként is kitűnően használható katalógusát. Több könyvet fordított le franciából és angolból. Megírta Brunsvik Teréz életrajzát és kiadta naplóját.

Czeke Marianne-nak később nézeteltérései támadtak Ferenczi utódával, Pasteriner Ivánnal. Ezért elhelyeztette magát az Országos Tanügyi és Pedagógiai Könyvtárba. Ennek megszüntetése után a Széchényi Könyvtárba került, s onnan ment nyugdíjba 1935-ben, mint főkönyvtáros. 1942-ben hunyt el.

Vértesy Miklós

Az egyetemi könyvtár és a népművelési szak kapcsolatai

Az egyetemi népművelés szak tanterveibe kezdettől fogva (a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen 1970-ben volt 15 éves a képzés) beépült a könyvtári ismeretekkel foglalkozó tantárgy. A végzett hallgatók gyakorló népművelő munkája ugyanis — bárhol dolgozzanak — sok szállal kapcsolódik a különböző típusú könyvtárak tevékenységéhez. A KLTE Felnőttnevelési és Közművelődési Tanszéke új, ismét „A” szakos reformtanterve megtartotta és szerves diszciplináris környezetbe ágyazva stabilizálta ezt a tantárgyat. Az új tanterv ebben a vonatkozásban is igyekszik figyelembe venni a modern egyetemi, tudományos és könyvtári fejlődés szükségleteit, hazai és nemzetközi sikon egyaránt jelentkező követelményeit.

A felsőoktatás korszerűsítésének egyik új szemléleti sarkköve és gyakorlati feladata: egyfelől az egyetemi oktatás, másfelől a könyvtári és dokumentációs, tudományos tájékoztatási tevékenységnek az eddigieknél jóval szorosabb összekapcsolása és bizonyos fokú átszervezése, átépítése. Anélkül, hogy az egyetemi könyvtárak évszázadok óta vállalt és megvalósított pedagógiai szerepét tagadni lehetne és kellene, ma már szükségszerűvé vált az a felismerés, hogy a könyvtár, a tudományos tájékoztatás egyre inkább az egyetemi élet egyik fontos összetevőjévé válik. Az egyetemi könyvtár többé már nem szorítkozhat az alárendelt „pedagógiai segédeszköz” szerepére, hanem mindinkább a hallgatók, oktatók, kutatók, általában a szakemberek számára nélkülözhetetlen tanulási, továbbképzési és tudományos alkotó műhelyé kell válnia. Az egyetemi könyvtárak azzal, hogy figyelemmel kísérik a modern egyetemi folyamatokat, messzemenően hozzájárulhatnak az egyetemek szellemének formálásához és az alkotó tudományos gondolkodás fejlesztéséhez. Ugyanakkor az egyetemeknek, az oktatóknak is sok tennivalójuk van még abban a tekintetben, hogy a modern könyvtári fejlődés tendenciáit figyelemmel kísérve, magukévá tegyék ezt az új szemléletet. Ez a szemlélet természetesen még korántsem vált általánossá az egyetemek és könyvtáraik viszonyában, holott ennek mihamarabbi érvényesüléséből nyilvánvalóan nagy nyeresége származna mind a hallgatóknak és oktatóknak, mind pedig a könyvtáraknak. A Szovjetunióban például már az ötvenes évek végétől kezd terjedni a felsőoktatási intézményekben ez az új szemlélet. Az NDK-ban pedig már ennek jegyében folyik évek óta a könyvtárosok és dokumentátorok képzése.

Ebbe a fejlődési folyamatba illeszkedik a könyvtári és tudományos tájékoztatási alapismeretek oktatásának a bevezetése a különböző külföldi és hazai felsőoktatási intézményekben. Általános tapasztalat volt ugyanis, hogy az egyetemi, főiskolás hallgatók — nemcsak a kezdő, de még az idősebb évfolyatok is (sőt esetenként még fiatal oktatók, kutatók és aspiránsok is) — nagyfokú járatlanságot tanúsítanak a könyvtár és a dokumentáció használatában. Nem ismerik, nem eléggé tudják azt, hogy szakjukra vonatkozóan is milyen gazdag tudományos anyag van felhalmozva a könyvtárakban. Általában nincsenek eléggé tisztában azzal, hogyan kell dolgozni, kutatni a könyvtárban, hogyan kell használni az egyetemi könyvtár dokumentációs, tudományos tájékoztatási szolgáltatásait. Ezért merült fel annak szükséglete, hogy a könyvtár és könyvtárhasználat, a bibliográfiai munka, a tudományos tájékoztatás alapismereteit közvetlen oktatási eszközzé, vezető tantárggyá tegyék az egyetemi-főiskolai tanulmányaikat megkezdő hallgatók számára. Amikor ugyanis a hallgatók megkezdik a középiskolás tanulástól lényegesen különböző egyetemi tanulást, szeminaryumi, évfolyam vagy éppen tudományos diákköri dolgozatot, majd később szakdolgozatot írnak, széles körben kell használniuk a tudományos szakirodalmat. Ennek érdekében pedig tudniuk kell, hol keressenek valamilyen irodalmat, hogyan kell használniuk a könyvtár feltáró eszközeit: a különféle szabadpolcos rendszereket, olvasószobákat, katalógusokat, különböző segédkönyveket, bibliográfákat, tájékoztatási eszközöket, dokumentumokat stb. Az ilyen ismeretek elsajátítását már ma sem, *de különösen a jövőben nem lehet egyedül a hallgató ösztönös tájékozódó képességére, ügyességére és talpraesettségére, vagy akár a könyvtár egyoldalú, jószándékú, passzív tanácsadó-felvilágosító tevékenységére bízni.* Az egyetem, a könyvtár és a tanszékek együttes, összehangolt fellépésére és folyamatos együttműködést kívánó tevékenységére van szükség ahhoz, hogy a hallgatókat felvértezzék a modern könyvtári és tudományos tájékoztatási mechanizmusban való eligazodás készségével.

Abban, hogy a hallgatókat bevonják a tudományos szakirodalom korszerű, gyors megkeresésébe és olvasásába, különleges, központi szerepük van a tanszékeknek. Bármit is tesz a könyvtár a tudományos irodalom propagálása érdekében, ennek a munkának nem lesz kellő eredménye, ha a tudományos vezető, az egyetemi oktató

nem követeli meg a hallgatóktól, hogy tanulmányi és tudományos jellegű munkájukban használják fel a könyvtárat. Rendszerint az a helyzet, hogy ha a tanszék-vezető és az oktatók maguk is lépést tartanak a szakirodalommal adott lehetőségeikhez képest, akkor a hallgatók is aktívabban használják fel a könyvtár állományában levő gazdag anyagot. Az ilyen tanszék munkatársai és hallgatói közösen veszik igénybe a könyvtár tájékoztatási szolgálatát, együtt vesznek részt a tanszék kutatási témáival kapcsolatos bibliográfiák összeállításában, tájékoztatják fel a témák szakirodalmát. A hallgatók bevonása ezekbe a munkákba szélesíti látókörüket és kialakítja bennük a tudományos szakirodalom felhasználásával kapcsolatos munka szokásait.

A KLTE Felnőttnevelési és Közművelődési Tanszéke mindezeket figyelembe véve építette be a népművelés szak tantervébe az elsőéves hallgatók számára a „Bevezetés a könyvtár és a közművelődési dokumentáció használatába” elnevezésű, heti kétórás, egy féléves gyakorlati tárgyat. A tanterv szerint a tárgy célja: a hallgatók bevezetése a könyvtár és a közművelődési tudományos dokumentáció használatába, valamint dokumentációs gyakorlatok végzése. A félév során a hallgatók a könyvtári szakirodalom alapján és konzultációs előadások segítségével önállóan dolgozzák fel a következő elméleti anyagot:

- A könyv és könyvtár fogalma. A könyvtári rendszer és a könyvtárpolitika fő kérdései. A könyvtár használatának legfontosabb szabályai, tudnivalói.
- A dokumentum, a dokumentáció és tudományos tájékoztatás fogalma, társadalmi funkciója. A hazai és nemzetközi dokumentációs intézmények és azok működése. A tudományos tájékoztatás könyvtári, bibliográfiai és más formái. A dokumentáció társadalmi hasznosítása, terjesztése.
- A társadalomtudományi dokumentáció alapvető segédeszközei és azok használata.
- A közművelődési-népművelési dokumentáció, tájékoztatás alapvető forrásai és segédeszközei, valamint azok használata.

A gyakorlati foglalkozások során a hallgatók megismerkednek az egyetemi könyvtár felépítésével és működésével, különös tekintettel a szakreferens-csoport, a természet tudományi és társadalomtudományi olvasóterem munkájára. Majd a tanszék által meghatározott témákból bibliográfiai és tudományos dokumentációs gyakorlatokat végeznek. Az így készült egyéni és csoportos munkákat a gyakorlatvezető irányításával a hallgatók megvitatják és értékelik. E féléves gyakorlati tantárgy oktatását a tanszék az egyetemi könyvtár hathatós segítségével oldja meg.

A Felnőttnevelési és Közművelődési Tanszék és az általa irányított szakképzés tudományos szükségletei a többi hagyományos szakéhoz képest bizonyos fokig újszerűen és sajátosan jelentkeztek. Többnyire új vagy csak a legutóbbi időkben kifejlődő tudományterületekről van itt szó, amelyeknek művelése során kezdetől fogva felmerült a rendkívül sok gyakorlati nehézséget támasztó interdiszciplináris szemlélet érvényesítésének szükséglete. A modern szocialista társadalmi-kulturális fejlődés sürgető igényeket támaszt a szakterület tudományos kutatásaival szemben, ugyanakkor a tudománypolitikai, személyi és tárgyi feltételek, a konkrét és hatékony tudományszervezés szempontjából itt még nagyon sok nehézséggel kell számolni. Alapvető — a konzervatív szemlélet számára érthetetlen — jellegzetessége a szakterületen folyó tudományos tevékenységnek erős gyakorlatához kötöttsége és ezzel összefüggő sok irányú érdekeltsége. A Felnőttnevelési és Közművelődési Tanszék ebben a helyzetben egyenesen rá volt és rá van utalva a fokozatosan növekvő számú népművelés szakos hallgatók szellemi kapacitásának ésszerű, saját tudományos fejlődésüket is szolgáló, társadalmilag hasznos felhasználására. Ezért az elsőéves hallgatók könyvtári, bibliográfiai és dokumentációs gyakorlataik keretében már eleve olyan témákat dolgoznak fel, amelyeket a szaktudomány valóságosan igényel. A felsőbbéves hallgatók szemináriumi, tudományos diákköri és szakdolgozati tevékenységét igyekszik a tanszék úgy irányítani, hogy lehetőleg már másodéves korban válasszák ki a hallgatók azt a témát, amellyel több éven keresztül szívesen foglalkoznának. Ilyen munkaszervezés esetén a hallgatók tanulása, tudományos felkészülése és a tanszék tudományos tevékenysége szerves egységbe kapcsolódik, amelynek természetes vezetője az egyetemi könyvtár, a tudományos tájékoztatás állandó, folyamatos igénybevétele, használata. A Debreceni Egyetemi Könyvtár — amellyel a Felnőttnevelési és Közművelődési Tanszéknek hosszú évek óta hagyományosan jó kapcsolata van — messzemenően egyetért és támogatja az egyetemi munka ilyen irányát és szervezését. A könyvtár szakemberei szívesen vesznek részt az oktatásban, a gyakorlatok vezetésében, a tanszék tudományos tevékenységének segítségével. A tanszék oktatói gárdája a jövőben még szélesebb körű és intenzívebb munkakapcsolat kifejlesztésére törekszik az Egyetemi Könyvtárral, különösen annak most felfejlődőben levő szakreferensi részlegével.

dr. Soós Pál

Az NDK zenei könyvtáiraiban

Az elmúlt év őszén tanulmányutat tettem a Német Demokratikus Köztársaságban, s alkalmam volt meglátogatni több nagyváros, Berlin, Rostock, Drezda, Neubrandenburg központi városi könyvtárát, valamint kerületi és fiókkönyvtárakat. A gazdag és zsúfolt program sok érdekességgel szolgált, ezek közül — számunkra is időszerű voltuk miatt — az NDK közművelődési könyvtáiraiban működő zenei részlegek tevékenységéről kívánok beszámolni.

Az NDK nagy városaiban nem újkeletű a zenei könyvtárak létesítése, ezek többsége *évtizedes gyűjtemény*, mely szervesen egészíti ki a könyvre épített olvasószolgálati tevékenységet. A zenei gyűjtemények minden esetben *külön helyiséget* kaptak. Egy térben helyezik el a könyv-, kotta- és hanglezemanyagot, valamint a hallgatófülkéket vagy a hallgatást lehetővé tevő egyéb készülékeket, valamint a kölcsönző és kezelőasztalt. Egyedül a berlini városi könyvtárnak van külön, kitűnő akusztikájú hangversenyterme.

A zenei könyvtárak gazdag gyűjteménye könyvekből, folyóiratokból, kottákból és hanglemezekből áll; a zenein kívül nyelvi és irodalmi lemezekből is. A berlini városi könyvtárban például 18 000 kötet könyv, 12 000 kotta és 22 000 hanglemez található. Jóval 10 000-en felül van dokumentumtípusonként a rostocki, drezdai és neubrandenburgi városi könyvtár és a berlini Caragiale kerületi könyvtár zenei gyűjteménye is. Gyűjtőkörük mind a dokumentumtípusok fajtáiban mind arányaiban különböznek. A berlini városi könyvtár műfajtól függetlenül gyűjt minden hanglemez, az említett három város lemezanyagában viszont *csak komoly zene* található. A beszerzési lehetőséget megkönnyíti, hogy elsősorban hazai lemezeket szereznek be, és ez bizonyos mértékig megmagyarázza azt is, hogy *a lemezeket mindenütt kölcsönzik*. A kölcsönzéssel kapcsolatban rendkívül jók a tapasztalataik. A belföldi lemezek pótlása nem okoz különösebb nehézséget, ha meghibásodnak. A kölcsönzők saját lemezzátszói igen jó minőségűek. Nem egyszer előfordul, hogy az olvasók lemezkölcsönzéskor megkérdezik, nem hibás-e a lemez, nem rongálja-e meg készüléküket? Drezdában 1970-ben összesen csak 6 lemezt töröltek, s ha ezt a számot a napi 50—60 látogató számával összehasonlítjuk, valóban rendkívül kevésnek tűnik. Ha a kölcsönző rongált állapotban hozza vissza a lemezt, beszerzési árának kétszeresét térítetik meg

vele. A berlini városi könyvtárban megmutatták azt a készüléket, amellyel átvizsgálják a kölcsönzésből visszakérült lemezeket. (A készüléket drezdai cég állítja elő, ára 275 márka, azaz kb. 1100 Ft.) *A zenei könyvtárak igénybevétele* rendkívül erős, nagyobb gyűjtemények esetében napi 50—100 látogató. A nyitvatartási idő naponta 5—6 óra, kevesebb mint a könyvtár kölcsönzőjének vagy olvasótermének használati ideje. Kölcsönzési díjat nem mindenütt kérnek, ahol ezt bevezették, lemezenként 1 hétre 2 Ft-nak megfelelő összeget kell fizetni. Csak annyi hallgatókészüléke van minden könyvtárnak, ahány lejátszógéppel rendelkezik. Azokat a látogatókat, akik helyben kívánnak hanglemezt hallgatni, *órarend szerint előjegyzik*, hogy ne kelljen fölöslegesen várakozniuk.

A gyűjtemények feltárására igen nagy gondot fordítanak. A hanglemezek katalógizálásakor minden olyan adatot felvesznek, aminek alapján a látogató a művet keresheti. *Tájékoztató szolgálattal* nagy mértékben igénybe veszik olvasóik. Érdekeséggé és követendő példaként említem meg a berlini városi könyvtár és a hanglemezgyártó vállalat együttműködését, melynek keretében a vállalat a zenei könyvtár hangversenytermében tartja az *új felvételek* tekintélyes hányadának *élőzenei bemutatóját*. A művészek, közreműködők költségeit a vállalat fedezi, külföldi vendégművészek esetében is!

A zenei könyvtárak személyi ellátottsága jó. A meglátogatott helyeken legalább három könyvtárosi szakképesítéssel rendelkező munkaerőt találtunk. A zenei könyvtárosok rendszeres továbbképzésben vesznek részt az NDK könyvtáros egyesületének szervezésében. Véleményük szerint inkább *zenei ismeretekkel rendelkező könyvtárosokra* van szükség a zenei részlegekben, mint zenész szakemberekre. Nem nélkülözhetők azonban külső *munkatársként* ők sem, akik szükség esetén a könyvtárosok segítségére tudnak lenni.

A berlini városi könyvtár zenei részlege módszertani irányító tevékenységet fejt ki az NDK-ban. Erre különösen nagy szükség van, mert a közép- és a kis könyvtárak zenei részlegeit az elkövetkező években fogják kialakítani.

Kertész Gyuláné

Tanfolyam a számítógépek könyvtári és dokumentációs alkalmazására

Hazánkban is mind szélesebb körben terjed a számítógépek könyvtári használata. Az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ sok kiadványát állítja elő számítógép segítségével (pl. a gyorsindexeket), folynak a Magyar Nemzeti Bibliográfiának a MARC II. rendszer alapján történő előállítására irányuló számítógépes kísérletek, több helyen, mint pl. az Országos Mezőgazdasági Könyvtárban, a szegedi és a veszprémi egyetemi könyvtárban foglalkoznak különböző könyvtári feladatok gépi megoldásával.

A gépesítés alkalmazását szükségessé teszi a szakirodalmi áradat növekedése, a könyvtári szolgáltatásokkal szemben támasztott fokozottabb társadalmi igények, valamint az a kényszerítő körülmény, hogy már ma is csak számítógépek és megfelelő programok birtokában lehet kapcsolatot, illetve lépést tartani a nemzetközi tudományos élettel.

A könyvtárgépesítés a kellő szakértelmen áll vagy bukik. Nyilvánvaló, hogy a számítógépes feladatokat elsősorban „gépés” szakemberek — matematikusok, programozók — fogják kivitelezni, de minden érintett könyvtárban, minden feladathoz szükség lesz olyan, számítógépes ismeretekkel rendelkező könyvtárosokra, dokumentalistákra, akik az adott feladatot a gép lehetőségeinek ismeretében megfogalmazzák, előkészítik, s partnerei a számítógépes szakembereknek.

Az ilyen feladatokra való felkészülés széles körű és speciális ismeretek elsajátítását igényli, így a könyvtárosi alapképzés tananyagába teljesen nem építhető be. Speciális kollégiumok nyújthatnak ugyan ilyen irányú ismereteket, azonban ezek fakultatív voltak, valamint az alapozó tananyagrészek hiánya miatt nem biztosíthatják a kellő színvonalat. Bizonyos munkakörök betöltésére alkalmas szakemberek képzésére továbbképző tanfolyamok indítása látszik célszerűnek.

A fentiekből kiindulva szervezte meg a Könyvtártudományi és Módszertani Központ a Művelődésügyi Minisztérium közművelődési főosztályának jóváhagyásával és anyagi támogatásával 1970-ben első magasszintű továbbképző tanfolyamát.

A számítógépes adatfeldolgozás témakörében meghirdetett tanfolyamot elsősorban a nagykönyvtárak azon munkatársai számára szervezték, akik intézmé-

nyükben a gépesített adatfeldolgozásra való áttérés megszervezői és irányítói lehetnek.

A tanfolyam tematikailag öt részre tagolódott:

- a számítógépek alkalmazásához szükséges *matematikai ismeretek* keretében a résztvevők halmazelméleti, matematikai logikai és a különféle számrendszerekre vonatkozó ismereteket sajátították el;
- megismerkedtek az *elektronikus számítógépek szerkezeti felépítésével*, utasításainak általános struktúrájával és *működésével*;
- részletesen foglalkoztak rendszer-szervezési kérdésekkel. Az általános szervezési ismereteken kívül helyet kaptak a tananyagban a számítógépes szervezésre vonatkozó tudnivalók is, mint pl. a különböző kódrendszerek, az adathordozók szervezési problémái (az ún. file-ok kialakítása), a folyamatok ábrázolása (blokkdiagramm);
- a tanfolyam leghosszabb szakasza a *programozási alapismeretekkel* foglalkozott. Ennek során az alábbi főbb témák feldolgozására került sor: a relációk, a gépen belüli ábrázolás problémái, a géppel véghezvitel műveletek, a gépi nyelv, a közvetlen programozás, a programozás automatizálása, az assembly-nyelv stb. A tanfolyamnak ezt a részét programozási gyakorlatok egészítették ki. Ez tette lehetővé, hogy a hallgatók a tanfolyam végén önálló munkaként egy-egy elemi példa USERCODE-programját elkészítsék, melyet az Országos Tervhivatal Számítástechnikai Központjának ICL System 4-70 típusú számítógépén lefuttatva, mindjárt ellenőrizhettek is.
- a tanfolyam zárószakasza a *könyvtári és a dokumentációs számítógépi információs rendszereket* — információ- és visszakeresést és a témafigyelés számítógépi megoldását, valamint a MARC szerkezet számítógépes vonatkozásait ismertette.

A tizenhét hónapos tanfolyam előadói a témák kiváló hazai szakértői voltak, akik a vonatkozó részekhez jegyzeteket írtak. Ezeket a hallgatók az illető szakasz megkezdésekor kézhez kapták. Az előadásokat, illetve szemináriumokat — levelező jelleggel — kéthetenként két egésznapos konferencia formá-

jában szerveztük. A témák lezárásakor a hallgatók vizsgát tettek. A minősítés „megfelelt” és „nem felelt meg” volt.

A meghirdetett tanfolyam iránt, melyre csak könyvtárosi képesítéssel rendelkezők jelentkezhetnek, igen nagy érdeklődés nyilvánult meg. 38 rendes és 16 vendéghallgató jelentkezését fogadtuk el. Utóbbiak vizsgakötelezettség nélkül látogatták az előadásokat. A tanfolyamot 25 hallgató végezte el, ők valamennyi vizsgájukat eredményesen le-tették.

Dicséret illeti a tanfolyam hallgatóit, akik a könyvtárosok számára talán kis-sé idegen, de mindenképpen új szakte-rület megismerésével járó nehézségeket vállalták, köszönet az előadónak, akik-

nek a sokszor teljesen új téma kidolgo-zásával oroszlanrészük volt a tanfolyam sikerében.

A könyvtárak és a könyvtári élet ve-zetőinek a feladata, hogy ezt a szellemi kapacitást a magyar könyvtárügy kor-szerűsítése érdekében minél jobban hasznosítsák. A tanfolyam sikere viszont arra kell, hogy ösztönözze az illetékeseket, hogy jól kiválasztott témákban, jól előkészítve újabb, magas szintű, speciális ismereteket nyújtó tanfolyamokat indítsanak, s meg kell találni a módját, hogy a könyvtárosok erkölcsileg és anyagilag is érdekeltek legyenek ilyen tanfolyamok elvégzésében.

Szabó Sándor

EREDMÉNYESEN- ZÁRULT AZ A VERSENY, amelyet a műszaki könyvnapok országos szervező bizottsága hirdetett meg az ipari és a közlekedési ágazatok szakszervezeti könyvtárosai körében. A versenyben részt vevő könyvtárosok nagy részt vállaltak a műszaki könyvnapok propagandájából, a rendezvények helyi előkészítéséből és lebonyolításából. A műszaki irodalom forgalma az akció időszakában általában emelkedett, a szakszervezeti könyvtárak, a műszaki könyvtárak és az üzemi könyvterjesztők kapcsolata erősödött. Sok helyen változatos propagandaformákat alkalmaztak.

A verseny során a legkiemelkedőbb tevékenység Baranya és Borsod megyék szakszervezeti könyvtárhálózatában, a fővárosban pedig a Vegyipari és a Közlekedési Szakszervezet könyvtáraiban volt. Különösen kitűnt a pécsi Allami Építőipari Vállalat, a leninvárosi Derkovits Gyula Művelődési Otthon könyvtára, valamint az ózdi Népművelési Intézmények Igazgatóságához tartozó könyvtár és a Dunai Vasmű könyvtára.

A SZOT kulturális osztályának értékelése alapján 32 szakszervezeti

Hírek

könyvtáros, illetve könyvtári közösség részesült jutalomban. (G. I.)

A PAKSI JÁRÁSI KÖNYVTÁRBAN negyedik éve működő „lányok-aszszonyok klubja”-nak tagjai a „Takarót a vietnami gyermekeknek” akció keretében több mint 20 takarót készítettek. (Sz L.)

Bor István ex librise

A SZLOVÁK KÖZMŰVELŐDÉSI KÖNYVTÁROSOK folyóirata, a Cítá-tel 1971. évi decemberi szá-mában áttekintést közöl a szocialista országok könyvtári szaksajtójáról, s ennek keretében sort kerít a Ma-gyar Könyvszemle, a Könyvtáros és a Könyvtá-ri Figyelő részletes ismer-tetésére is.

SZOLNOKON Dénes Pált nevezte ki az SZMT könyvtár vezetőjévé a Szakszervezetek Megyei Tanácsának elnöksége. A korábbi könyvtárvezető, Cseppentő Miklós a Ságvári Endre Megyei Művelődési Otthon igazgatója lett. (G. I.)

A SZEKSZÁRDI ME-GYEI KÖNYVTÁR GYERMEKRÉSZLEGE az 1972-ben beiratkozó gyermekolvasóknak háromféle színben nyomtatott műanyag szatyort ajándékoz. Az izléses divatholmik nemcsak a könyvtár népszerűsítését szolgálják, hanem szállításkor védik is a könyveket az időjárás viszontagságai és az összegyűrődés ellen. (M. J.)

könyvtáros

TARTALOMJEGYZÉK AZ 1971. ÉVRE. (21. ÉVFOLYAM)

I. KÖNYVTÁRÜGY

1. KÖNYVTÁRPOLITIKA. A KÖNYVTÁRÜGY ÁLLAMI ÉS TÁRSADALMI IRÁNYÍTÁSA

BOZÓKY ÉVA: Az úttörőmozgalom és az olvasónevelés 645	BÉKÉS GYÖRGY: Mi könyvtárosok nemcsak a mának, hanem a holnapnak is felelősséggel tartozunk 83
CSOMOR TIBOR: Tanácskozás a könyvtárak, levéltárak és múzeumok együttműködéséről 524	BENEDEK JENŐ: A könyvtárügy, a szakirodalmi tájékoztatás és a szakmai tájékoztatásügy szoros egységet képez 70
DARVAS JÓZSEF: Mindenekelőtt a fiatalokat neveljük olvasókká! Beszéd a szolnoki gyermekkönyvtáros napokon 635	BÍRÓ VERA: Nagy felelősségtudat és hozzáértés jellemezte a vitát 208
DOBOS PIROSKA: A könyvtár pedagógiai funkciói a gyermekkönyvtárban 707	CSÜRY ISTVÁN: Nélkülözhetetlen a szakfelügyelet fejlesztése 149
FÜLEKI MIHÁLY: Olvasómozgalom a hadseregben 329	CZINE MIHÁLY: Nagy dolog az, hogy valaki segíthet megvalósítani az emberben levő lehetőségeket 86
GOMBOCZ ISTVÁN: A nemzetközi könyvtárügy 379	DARVAS JÓZSEF: Jobb ellátási feltételeket kell teremteni a könyvtári munkának! 74
GÖNCZI IMRE: A SZOT és a KMK együttműködésének eredményei 638	DOBOS PIROSKA: Megtízeltető feladata minden könyvtárosnak, hogy segítse a munkások és parasztok gyermekeinek egyenlő feltételekhez jutását 191
GYÖRI LÁSZLO: A könyvtári cigánykérdés 715	DOMANOVSKY ÁKOS: Legyen harmónia a katalógizálási munkánkban 85
KELLNER BÉLA: Könyvtárak, levéltárak és múzeumok együttműködése 443	FODOR PÁLNE: A konferencia anyaga sok segítséget ad munkánkhoz 199
KISS JENŐ: Lenint olvasva 507	FÖLDI TAMÁS: Javítsuk meg a társadalomtudományok információellátását 76
Kiváló könyvtárak [A pályázat értékelése] 259	FREY TAMÁSNE: A könyvtári munkaerők hetven százaléka nő 200
A könyvtáros a művelődéspolitikai egyik központi szereplője. Tanácskoztak a szak-szervezeti könyvtárosok 15	FÜLEKI MIHÁLY: A hadsereg könyvtárügyének továbbfejlesztésére kidolgoztuk elgondolásainkat 127
A könyvtárosegylet a demokratizmus továbbfejlesztéséért (Sz. S.) 276	GOSZTONYI JÁNOS: Hazánkban összefonódott a könyv, a könyvtárak és a szocializmus története és jövője 59
Könyvtárosok bércorrekciója 452, 576	GÖNCZI IMRE: A könyvtárak intézményi megerősítésének korszaka 136
Mivel foglalkozik 1971/72-ben az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács 533	GYÖRGY KÁROLY: Tegyük általánosan ismertté a dokumentációs szolgáltatásokat 124
B. NAGY ERNŐ: A regionális együttműködés és az egyházi könyvtárak 382	HARASZTHY GYULA: Kiepitjük a Hungarica információk teljes rendszerét 153
B. NAGY ERNŐ: Nemzetiségeink könyvtári ellátási rendszeréről 574	HAVASSY PÁL: Az építészek megtalálják a könyvtár helyét és szerepét a városi települési rendben 140
PAPP ISTVÁN: Meditáció a Magyar Könyvtárosok Egyesületéről 571	HOMOR IMRENE: A tanácsok a könyvtár segítségével biztosíthatják mindenki számára a folyamatos művelődés lehetőségét 73
RÉVESZ FERENC: Tovább a lenini úton. Az MSZMP X. kongresszusáról 3	KERTESZ GYULÁNE: A könyvtárellátó javítsa meg szolgáltatásait! 151
Szovjet-magyar könyvtári szeminárium 507	KIRÁLYI ERNŐ: A mezőgazdaságban megbecsüljük az információk szakembereket 130
TÁNCZOS GÁBOR: A könyvtár pedagógiai funkciói — ahogy a nevelésszociológia látja 450, 512 565	KONDOR ISTVÁNNÉ: Könyvtáraink és a társadalom 61
TÓTH GYULA: Tegyük helyére a klubkönyvtárügyet! 702	KONDOR ISTVÁNNÉ: A könyvtárak feladata minden társadalmi tevékenység szolgálatára 204
ZIRC PÉTER: Dinamikus könyvtárak — dinamikus könyvtárügy 257	KOVÁCS ISTVÁN: A könyvtárosok bérhelyzete nincs egységben a többi terület bérhelyzetével 203
A III. országos könyvtárügyi konferencia	
Társadalmi szükségletek, igények és hatásuk a könyvtári ellátásra és a szakirodalmi tájékoztatásra. (A konferencia bevezető fejezete) 6	
ÁRATÓ FERENC: Minden pedagógusnak feladata a könyvnek az önképzés eszközzé avatása 88	
BARANYAI TIBOR: Tekintsük lelkilegmeleti ügynek a munkások olvasását, könyvtári ellátását 79	

KOVÁCH ZOLTÁN: Nagyüzemi módsze- rekkel látjuk el a kémiai információ- szolgáltatást	135
MAGYARI MIHÁLY: A felépülő iskolákból nem maradhat ki a könyvtár	152
MÓNUS IMRE: Elérkezett az ideje új könyvtári törvény alkotásának	201
NÉMETH JÓZSEF: A könyvtár csak az általános kulturálódás részeként fejlőd- het	190
OROSZ BERTALANNE: Teremtsük meg a felelősségvállalás rangját!	128
DR. RÉTI ENDRE: A tájékoztatás iránti igények nem egyenletesek	123
RUZSÁS LAJOSNÉ: Bízom abban, hogy a konferencia hasznos megállapításait jog- szabályok követik	200
SÁRDI LAJOS: A könyvtári dolgozók élet- és munkakörülményei	131
SEBESTYÉN GEZA: A könyvtárügy kulcskérdése a nemzeti könyvtár mi- előbbi elhelyezése	138
SIMÓ TIBOR: Új szakszervezeti művelő- dési központok Budapesten, Diósgyőr- ben és Dunaujvárosban	197
SIMON GYULA: Az olvasóvá nevelés a pe- dagógus és a könyvtáros közös feladata	67
DR. SZEKELY SÁNDOR: A magyar könyvtárügy nemzetközi szinten is jó helyezetre került	195
SZURMAY ERNŐ: A könyvtár kötődjék erősen természetes közegéhez, a szocia- lista társadalomhoz!	193
TAKSÁS IMRE: Fontosságának megfelelő hangsúlyt adunk a könyvtárügynek	187
TELEGDY-KOVÁTS LÁSZLÓ: Gyorsan kapjuk az információt!	126
UGRIN GÁBORNÉ: Legyen minden iskolá- ban hivatásos könyvtáros!	189
VAJDA ERIK: A szakirodalmi tájékoztatás és a szakkönyvtárügy problémái	144
VARGA BELA: A könyvtár a művelődés alapintézménye	142
ZAGYVA IMRE: Az ágazati művelődés- politika irányításáért együtt vagyunk felelősek	146
ZSIDAI JÓZSEF: Az elmúlt 15 év nagy minőségi fejlődést hozott	78

A III. Országos könyvtárügyi konferencia ajánlásai	251
--	-----

Húszéves a Könyvtáros

ARATÓ ATTILA: Húsz esztendő a magyar könyvtárügy szolgálatában	315
BARTS OSZKÁRNÉ: Segítséget nyújt a mindennapi munkához	319
GYÓRI LÁSZLÓ: A szent szolgálat	322
OROSZ BERTALANNE: Több figyelmet a könyvtárügy társadalmi meghatározott- ságának	316
OROSZ LÁSZLÓ: A Könyvtáros és az is- kolai könyvtárosok	319
ROSTÁS JENŐNÉ: Egy gyermekkönyvtá- ros üdvözlése	320
SÁRDY PÉTER: A Könyvtáros és a szak- könyvtáros	321
SZABÓ GYULA: A Könyvtáros nekem munkatársam	317
A húszéves KÖNYVTÁROS anktája	448

Könyvtárosképzés, továbbképzés

Felvételi lehetőségek a budapesti Tudo- mányegyetem könyvtáros szakára (Sz. B.)	228
SZEPESINÉ DR. BENDA MÁRIA: Új módszerek az orvosi könyvtárosok kö- zép fokú tanfolyamán (A könyvtárak életéből)	223
VADÁSZ FERENCNE: Gyermekkönyvtáros továbbképző tanfolyam	24

Személyi hírek

Kitüntetések: 5, 84, 148, 222, 266, 333, 392,	714
Kiváló népművelők	577
Húsz év a közégi könyvtár szolgálatában. [SÁNTA JÓZSEFNE szentlőrinci könyv- tárossról] (Szabó Aladárné)	666
Halálozások. CSÁSZAR ANTALNE (Vargha Balázs)	167
DR. MORAVEK ENDRE 1902–1971. (Dara- bós Pál)	757
Pályázatok könyvtári munkakörök betöl- tésére	167, 228, 273

2. K Ö N Y V T Á R F A J T Á K

TUDOMÁNYOS ÉS SZAKKÖNYVTÁRAK

EGYHÁZY TIBORNÉ-DR. KOVÁTS ZOL- TÁN-MAÁR HILDA: A Veszprémi Végy- ipari Egyetem Könyvtárának számítógé- pes szakirodalomfigyelő szolgálata	710
FODOR MAGDA: Tájékoztató munka az Állami Gorkij Könyvtárban (A könyv- tárak életéből)	100
FÜZES ENDRE: A múzeumi könyvtárosok tanácskozása	274
A magyar orvosi könyvtárak versenye (Szepesiné Dr. Benda Mária)	536
Modern filológia-szakos könyvtárosok kon- ferenciája (Dr. Némédi Lajosné)	449

KÖZMŰVELŐDÉSI KÖNYVTÁRAK

GERÓ GYULA: Terepjárók és bibliobuszok	227
CSOBOTH ATTILA: Auditív vagy vizuális szolgáltatás legyen a közművelődési könyvtárakban?	665
KERTESZ KÁROLY: Vita a körzeti és a városi könyvtárakról. Gondjaink falun — városban	463
PACSAI LÁSZLÓ: Tolna megye könyvtár- ügye	457
PERNESZ GYULA: A 700 éves Győr és a Kisfaludy Károly Könyvtár (A könyv- tárak életéből)	226
PUSKÁS SÁNDORNÉ: Megjegyzések a sorrendről (Vita a körzeti és a városi könyvtárakról)	531

SERFÓZÓ JÁNOS: Biztosítani kell a mű- ködés feltételeit	468
SZABÓ GYULA: Művelődési gondok falun	95
DR. SZEKELY SÁNDOR: A betegek könyvtárai	17
A tanácsai és a szakszervezeti közművelő- dési könyvtárak és könyvkölcsönzők 1970. évi adatai	280
TUBA LÁSZLÓ: Körzeti könyvtárak, klub- könyvtárak, járási és városi könyvtárak	339
VARGA BELA: Szembeállítás helyett (Vita a körzeti és a városi könyvtárakról)	529
WEISZ GÁBOR: Megoldja-e a klubkönyv- tár a kis lélekszámú települések könyv- tári ellátását? (Vita a körzeti és a városi könyvtárakról)	466

VÁROSI ÉS JÁRÁSI KÖNYVTÁRAK

Babits Mihály nevét vette fel az Eszter- gomi Városi Könyvtár	641
CSOBOTH ATTILA: Esztergom, könyvtár- bibliobusz (Kiváló könyvtárak)	590
CSOBOTH ATTILA: A gyulaiak százéves könyvtára (Kiváló könyvtárak)	453
GERÓ GYULA: Nincs már ellátatlan vá- rosrész Miskolcon!	699
HALÁSZ BELA: Hogyan vált be az új Kis- kunhalasi Járási Könyvtár?	219
DR. NYITRAI LAJOS: Hogyan indult az új jászberényi könyvtár? (Kiváló könyvtá- rak)	658

OROSZ BERTALANNÉ: Jogos-e az aggodalom a járási könyvtárak jövőjéért? ...	705
SARDI LAJOS: A járási feladatokat ellátó közművelődési könyvtárak fenntartása és feladatköre ...	265
SIMAY NORBERT: Fiatalok könyvtára [a 48. sz. FSZEK] (Kiváló könyvtárak) ...	393
SOTKO JÓZSEFNÉ: A leninvárosi hírlap-olvasó (A könyvtárak életéből) ...	537
A szegedi Somogyi Könyvtár zeneszobája (S. J. — T. F.) ...	532
Tízéves a debreceni városi könyvtárhálózat ...	154
Tíz éves a szegedi esperantó könyvtár ...	11
Zenei könyvtár nyílt Debrecenben (K. G.)	342

KÖZSÉGI KÖNYVTÁRAK

ALBERT JÓZSEF: Egy tiszteletdíjas könyvtáros kérdései ...	534
AMBACH EDENÉ: Könyvtári tervek Németkén (A könyvtárak életéből) ...	349
ARATÓ ANTAL: Kisközségek könyvbeszerzési kerete és az évi törzsanyag ára (Műhelykérdések) ...	475
BARÁNYI IMRE: Növekvő igények — fejlődő könyvtár [Adács] (Kiváló könyvtárak) ...	725
BARDÓCZ ANTAL: Könyvtárkorszerűsítés 22 községben — egy év alatt ...	279
BOLEVÁCZ JÓZSEF: Járási könyvtárból községi központi könyvtár (A könyvtárak életéből) ...	31
DÁVID GYULA: A regölyi könyvtár könyvtárrá válása (A könyvtárak életéből) ...	735
DEGI ZOLTÁN: Miért kevés a parasztolvasó Ordacsehiben? (A könyvtárak életéből) ...	647
HALASZ MIKLÓS: Könyvtár a teraszon (A lapokban olvastuk) ...	535
JANCSÓ JÁNOS: Központi községi könyvtár létesült Nagydorogon (A könyvtárak életéből) ...	348
KATSÁNYI SÁNDOR: Lélek tesz csuda dolgokat [Kövágóórs] (Kiváló könyvtárak) ...	517
KOVÁCS JÓZSEF — TOLDY CSABA: Egy nemzetiségi központi községi könyvtár megalakítása (A könyvtárak életéből) ...	33
PÁL JÓZSEF: A mágoesi könyvtáros [Tarnai Nándor] (Kiváló könyvtárak) ...	592
PÓCSI GUSZTÁV: Heti 26 óra nyitvatartás — tiszteletdíjas könyvtáros. [Tarcal] (Kiváló könyvtárak) ...	663
SIMAY NORBERT: A könyvtáros házaspár. [Pilisvörösvár] (Kiváló könyvtárak) ...	325
SIMAY NORBERT: Egy könyvtár újjászülése. [Martonvásár] ...	102
SIMON ZOLTÁN: Két „csendes” községi könyvtár [Biharkeresztés és Komádi] (Kiváló könyvtárak) ...	588
SZABÓ ERNŐ: Mi épül a Szamosközben? ...	30
SZABÓ GYULA: Művelődési gondok falun	95

TANKA JÁNOS: A könyvtárügy napszámái ...	387
TOTH DEZSŐ: Hálózatfejlesztési törekvések a székesfehérvári járásban ...	396
VARGA SÁNDOR: Könyvtár Tiszatenyőn — tsz segítséggel (A könyvtárak életéből)	605
WALLINGER ENDRE: Szünjön meg a könyvtár? Avagy egy tanácselnök partivissal és egyéb furcsaságok — (A lapokban olvastuk) ...	287

SZAKSZERVEZETI KÖNYVTÁRAK

ACS JENŐ: Miért áll az idő az új könyvtárban? (A lapokban olvastuk) ...	669
ADONYI MÁTÉ GYÖRGY: Nagyüzemi könyvtár — 42 százalékos olvasói aránnyal [A Fűzfőgyártelepi Nitrokémiai Ipartelepek könyvtára] (Kiváló könyvtárak) ...	661
CSEPPENTŐ MIKLÓS: Szakszervezeti könyvtári hét Szolnokon (A könyvtárak életéből) ...	406
GÖNCZI IMRE: A szakszervezeti könyvtárak fejlesztésének alapelvei és követelményei ...	92
GYÓRI GYÖRGY: Egy üzemi könyvtár és a szocialista brigádok [EVIG] ...	262
Káros intézkedés példamutató helyrehozása (G. I.) ...	289
KOPIÁS SÁNDOR: A szolnoki szakszervezeti könyvtárak olvasóköreinek tapasztalatai (A könyvtárak életéből) ...	477
Könyvtár vagy ebédő (A lapokban olvastuk) ...	354
A könyvtáros a művelődéspolitikai egyik központi szereplője. Tanácskoztak a szakszervezeti könyvtárosok ...	15
MÁTYÁS ISTVÁN: A Dunai Vasmű „Vörösmarty” szakszervezeti könyvtára (Kiváló könyvtárak) ...	518
MÁTYÁS ISTVÁN: A tatabányai Bányász Körzeti Könyvtár (Kiváló könyvtárak) ...	454
MÁTYÁS ISTVÁN: A Csepel Autógyár szakszervezeti könyvtára (Kiváló könyvtárak) ...	291
MÁTYÁS ISTVÁN: Kiváló könyvtár a pesterzsébeti Vasas Művelődési Központban ...	323
SIMAY NORBERT: Egy munkásnegyed közös fenntartású könyvtára [Debrecen]	223

ISKOLAI ÉS GYERMEKKÖNYVTÁRAK

BALOGH JÓZSEFNÉ: Gyermekkönyvhét a Dombóvári Járási Könyvtárban ...	286
BÁTONYI EVA: Miben segítheti a könyvtár az iskolai munkát? (Iskola és könyvtár) ...	473
BOZÓKY EVA: Az úttörőmozgalom és az olvasónevelés ...	643
BOZÓKY EVA: KISZ és könyvtár egy budai gimnáziumban ...	733
CSEPE MIHÁLYNÉ: Olvasási gyakorlatok első osztályosoknak (Iskola és könyvtár)	282

DARVAS JÓZSEF: Mindenekelőtt a fiatalokat neveljük olvasókká! Beszéd a szolnoki gyermekkönyvtáros napokon 635	„Öreg” olvasók találkozója 296
Az egészsznapos iskola és az olvasónevelés (B.) 682	PACSAI LÁSZLO: A Böles Bagoly válszól... Tájékoztató munka a gyermekkönyvtárban 336
FÁBIÁN ZOLTÁN: Gyerekek a gyerekeknek 746	PÁL JOZSEF: Az olvasás fehér feltjai és a gyermekkönyvtári munka egy kisközéges megyében [Baranya] 160
GÁLANTAI BELÁNE: Olvasónevelés a dunaujvárosi gyermekkönyvtárban 399	SIMAY NORBERT: Gyermekkönyvtár a lakótelepen [15. sz. FSZEK gyermekkönyvtár] (Kiváló könyvtárak) 723
GÁTVÖLGYI JÓZSEF: Jobb iskolai könyvtárakat! (Iskola és könyvtár) 543	SZABÓ SÁNDORNE: MI történt 1969 óta a szakmunkásképző intézetek könyvtárügyében? 515
DR. GYARMATHY ZSIGMOND: Műhely és szerszám 23	DR. TAKÁCS JÓZSEF: Könyvtárközpontú iskolákat! (Iskola és könyvtár) 600
Gyermekkönyvtáros napok Szolnokon ... 637	VADÁSZ FERENCNE: Gyermekkönyvtáros továbbképző tanfolyam 24
GYÖRI GYÖRGY: Iskolai könyvtár 1971-ben 521	VARGA SÁNDOR: Az olvasóvá nevelés a párt ifjúságpolitikájának része 99
GYÖRI GYÖRGY: Könyvtárosok és pedagógusok 20	WALLESHAUSEN GYULA: Pedagógus könyvtárosokat (Iskola és könyvtár) ... 418
JÓZÓ JÁNOSNE: Könyvtári szakismereti kör egy általános iskolában (Iskola és könyvtár) 229	
KARÁDI GYULÁNE: A gyermekkönyvtári katalógusok 402	
MRÁZ JÓZSEFNE: A gyermekolvasók érdeklődése az ismeretterjesztő irodalom iránt Nógrádban (A könyvtárak életéből) 602	
NAGY ESZTER: A leninvárosi gyermekkönyvtár 736	
NÉMETH MAGDA: Olvasóvá nevelés a dolgozók általános iskoláiban (Iskola és könyvtár) 597	

3. KÖNYVTÁRSZERVEZÉS. KÖNYVTÁRIGAZGATÁS

Adólevonás a könyvtárosok tiszteletdíjából — Kérdezz—felelek 540	GERÓ GYULA: Terepjárók és bibliobuszok 227
CHOLNOKY GYÓZÓ: Munka- és időelemzések a Budapesti Műszaki Egyetem Könyvtárában 717	DR. ZSÁMBOKI LÁSZLO: A nődolgozók helyzete nyolc egyetemi könyvtárban ... 29

4. ÁLLOMÁNY. FELDOLGOZÁS

ARATÓ ATTILA: Kisközségek könyvbeszerzési kerete és az évi törzsanyag ára (Műhelykérdések) 475	DR. PÁLINKÁS GYÖRGYNE: Javul-e a Könyvtárellátó munkája? (A könyvtárak életéből) 348
DOMANOVSKY AKOS: Legyen harmónia katalógizálási munkánkban 85	PÉTER LÁSZLO: Tartalom és forma a repertorium műfajában (Műhelykérdések) 417
KARÁDI GYULÁNE: A gyermekkönyvtári katalógusok 402	SZLABEY GYÖRGYI: A bőrkötésű könyvek előregedése 667
KERTESZ GYULÁNE: A Könyvtárellátó javítsa meg szolgáltatásait! 151	A zenei és hangdokumentumok helye a könyvtárban (CS. A.) 350
Nemzetközi központ könyvek és dokumentumok megóvására 352	ZSOLNAI JOZSEF: Az új tudományok és a nagyobb közművelődési könyvtárak állománygyarapítása 275

KÖNYVTÁRHASZNÁLAT. OLVASÓSZOLGÁLAT

ARATÓ ANTAL: A társadalomtudományi-politikai művek olvasottsága (A könyvtárak életéről) 34	KUNTÁR LAJOS: Rendszeres olvasók — törzsolvasók (A könyvtárak életéből) ... 285
GÁLNE BALLAGI ÁGNES: Az izlésoálló szorítása 649	LÁZÁR IMRE: A hétfégi nyivatartás tapasztalatai a Hajdúböszörményi Városi Könyvtárban 277
GEREBEN FERENC: Hányan olvasnak a munkások közül? 269	MRÁZ JÓZSEFNE: A gyermekolvasók érdeklődése az ismeretterjesztő irodalom iránt Nógrádban (A könyvtárak életéből) 602
KAMARÁS ISTVÁN: Mire jók a felmérések és hogyan kell olvasni őket? 216	NAGY ATTILA: Válogatás a szabadpolcról 26
KAMARÁS ISTVÁN: Könyvtárhhasználók — könyvvásárlók 579	SUGÁR ÁGNES: Tájékoztató szolgálati kérdések egy budapesti kerületi könyvtárban (A könyvtárak életéből) 284
KATSÁNYI SÁNDOR: A könyvtár anyanyelvünk szolgálatában 267	TANKA JÁNOS: Verseskötetek falun ... 237
KATSÁNYI SÁNDOR: A nyelvtanulás és a könyvtárak 334	DR. VERESS SÁNDOR: Egy olvasó gondolatái a könyvtárban 230
KÖNCZÖL IMRE: A szakmunkástanulók olvasmányai 210	

6. PROPAGANDA

Berzsenyi emléknap Szombathelyen (L. M.)	413	Kell a jó könyv (B. É.)	680
FÁBIÁN ZOLTÁN: Gyerekek a gyerekeknek	746	LIPPAI JÁNOSNE: „Műsorainkhoz ajánljuk”	652
Gyermekkönyvtáros nap Szolnokon	637	A műszaki könyvnapok országos szervező bizottságának versenyfelhívása (Z.)	539
Irodalomóra — színházban (Sy)	414	Üzemi KISZ-szervezetek az olvasásért (Sy)	731
KAMARÁS ISTVÁN: Könyvtárhaználóok — könyvvásárlók	579	VÁGH Mária: Nevelni a szabadidő tartalmas felhasználására	389
KAPUI FERENC: Irodalombarátok köre Kapuváron (A könyvtárak életéből)	479	ZSOLNAI JÓZSEF: A könyvtári környezet esztétikuma	411

7. KÖNYVTÁRÉPÍTÉS, BERENDEZÉS, FELSZERELÉS, TECHNIKA

ALMÁSY LÁSZLÓ: Terepjárók és bibliobuszok	347	SALLAI ISTVÁN: Csokonyavisonta	445
BADROZ ANTAL: Könyvtár-korszerűsítés 22 községben — egy év alatt	279	SALLAI ISTVÁN: Építészek vitája a központi városi könyvtár funkciójáról	272
BEZÉREDY ISTVÁN: Sikeres volt a szegedi könyvtár- és levéltáreépület tervpályázata	476	SALLAI ISTVÁN: Szegedi könyvtár és levéltár tervpályázat 1971.	581
Bibliobuszok az NDK falvaiban (K. S.)	37	SALLAI ISTVÁN—DR. TOMBOR TIBOR: Egy bútorkatalógus margójára	164
GERŐ GYULA: Könyvtárvatás Mohácson és Lábatlanban	595	SEBESTYEN GEZA: A könyvtárügy kulcskérdése a nemzeti könyvtár mielőbbi megfelelő elhelyezése	138
GERŐ GYULA: Könyvtárvatás Szombathelyen	90	SÁRDY PETER: A könyvtári kölcsönzés gépesítése 1. Külföldi tapasztalatok 2. Hazai lehetőségek	656, 712
GERŐ GYULA: Szép új könyvtár Makón	653	SZLABEY GYÖRGYI: A bőrkötésű könyvek előregedése	667
GERŐ GYULA: Terepjárók és bibliobuszok	227	Szóhoz engedve a népművelőt is (W. E.) (A lapokban olvastuk)	606
GERŐ GYULA: Városi könyvtáreépület falun (Újkigyós)	159	DR. TOMBOR TIBOR: „VIDICALL” — rak-tári jelzet továbbítására is alkalmas számhívó berendezés	351
HAVASSY PÁL: Az építészek megtalálják a könyvtár helyét és szerepét a városi települési rendben	140	VARGA SÁNDOR: Klubkönyvtár Tiszategyén — tsz segítséggel (A könyvtárak életéből)	605
Kerületi könyvtár avatása Miskolcon (—6—a)	472	ZSOLNAI JÓZSEF: A könyvtári környezet esztétikuma	411
Lengyel vélemény a szombathelyi megyei könyvtárról (—la —bor)	651		

8. KÖNYV- ÉS KÖNYVTÁRTÖRTÉNET

BATÁRI GYULA: A Társadalomtudományi Társaság könyvtára (A könyvtárak életéből)	414	Egy nevezetes látogató az Egyetemi Könyvtárban (—cs—) (A könyvtárak történetéből)	607
BENYEI JÓZSEF: Eötvös József és a magyar könyvtárügy	155	KÁPOLNAI MOLNÁR ILONA: Apollinaire és a Bibliothèque National „Pokol” gyűjteménye	551
BEZDÁN SÁNDOR: Nyomozunk tovább a régi olvasókörök után!	332	PERNESZ GYULA: Győri Olvasó Társaság — 1838 (A könyvtárak történetéből)	541
CSERHÁTI JÁNOS: 75 éves a diósgyőri munkás olvasómozgalom	12		

9. ÁLLANDÓ ROVATOK

Hírek 38., 104, 168, 231, 289, 352, 416, 482, 544, 608, 672, 738	A könyvtárak történetéből	417, 541, 607
Iskola és könyvtár 20, 23, 98, 229, 282, 418, 473, 543, 597, 600	Könyvtári görbe tükör	36, 353
Kérdezz-felelek	Kiváló könyvtárak	259, 323, 325, 391, 393, 453, 454, 517, 518, 588, 590, 592, 658, 661, 663, 723
A könyvtárak életéből	A lapokban olvastuk	287, 354, 535, 606, 669
284, 285, 286, 349, 406, 477, 479, 537, 541, 602, 605, 647, 735	Margó	354, 481
	Műhelykérdések	26, 417, 475, 476

II. TÁJÉKOZTATÓ

I. ARCKÉPEK, ÉLETRAJZOK, ÉVFORDULÓK

ARANY JÁNOS-dokumentum a Műszaki Egyetemen (Végh Ferenc) 297	GRAMSCI, ANTONIO — filozófiai írásainak tükrében (Katona Jenő) 46
BABITS műhelye. Halálának harmincadik évfordulójára (Körmendy Kinga) 483	JANKOVICH FERENC 1907—1971. (Könczöl Imre) 294
„Üztek hát el, magyarjaim, a tunyaságot!” COMENIUS a könyvekről (Szalattai Rezső) 683	LENGYEL JÓZSEF 75 éves (Iszlai Zoltán) 489
DOSZTOJEVSZKIJ 1821—1881 (Katona Jenő) 677	LUKÁCS GYÖRGY 1885—1971 (Könczöl Csaba) 419
ERDEI FERENC 1910—1971. (Csomor Tibor) 422	NEMETH LÁSZLÓ 70 éves (Bozóky Eva) 233
1871. Új világ hírnöke [Könyvek a párizsi kommunáról] (Vértesy Miklós) 169	PROUST és a modern regény. Néhány gondolat az író születésének 100. évfordulóján (Szappanos Balázs) 485
A könyvművész DÜREER. Születésének 500. évfordulóján (Vértesy Miklós) 290	A SZOT-díjjal kitüntetett VADÁSZ FERENC (Vida Sándor) 360

2. INTERJUK

Három műfaj vonzásában. Beszélgetés CSOÓRI SÁNDORRAL (Bozóky Éva) ... 739	Beszélgetés SIPOS GYULÁ-val (Bozóky Éva) 355
	Beszélgetés VASVÁRI ISTVÁN-nal (V. M.) 490

3. IRODALOMISMERET

BENKÖNE BARTHA ILONA: A gyermek- és ifjúsági irodalom nevelési szerepe ... 469	KÁPOLNAI MOLNÁR ILONA: Apollinaire és a Bibliothèque Nationale „Pokol” gyűjteménye 551
BÖLCS ISTVÁN: Vallomás és teória az élményről és a kommunikációról 234	POMOGÁTS BÉLA: Huszonöt év magyar lírája 39, 105
BÖLCS ISTVÁN: Valóság, fantázia műalkotás 609	POMOGÁTS BÉLA: Szépirodalom a szépirodalomról 545
P. BRESTYÁNSZKY ILONA: Egy feléledt grafikai műfaj: az ex libris 358	SZAPPANOS BALÁZS: Gondolatok a közéleti költészetéről 673
GALAMBOS FERENC: A közművelődési könyvtárak és az ex libris 612	ZOLNAY VILMOS: Az emlékezés mámora. Marina Cvetajeva Fogoly lélek c. könyvéről (Miért szép a széppróza?) 424
GYURIS GYÖRGY — MARTI GIZELLA: Pótlások a lexikonokhoz 727	ZOLNAY VILMOS: A nem hallható zene. Örkeny István: Meddig él egy fa? című egyperceséről (Miért szép a széppróza?) 742
Irodalmi gyermeklap indult: a KINCSKERESŐ 288	
ISZLAI ZOLTÁN: Eredmények, olvasók, útkeresés (Vita az olvasást befolyásoló tényezőkről) 111	

4. KÖNYVEKRŐL

TEMATIKUS KÖNYVISMERTETÉSEK

CSOMOR TIBOR: Kőbányától a Belvárosig. Helytörténeti munkák a főváros kerületeiről 742
CSOMOR TIBOR: A vadászati világkiállítás könyve 555
ISZLAI ZOLTÁN: Közérdekű „acták” Debrecenből 689
KÖNCZÖL CSABA: Három könyv a XX. századi polgári társadalom választásairól 618
KÖNCZÖL CSABA: Irodalom és kultúra a XIX. századi Oroszországban 299
KÖNCZÖL CSABA: Megállapodott elégedettség. Űt fiatal költő verseskötetéről 174
Könyvek, lapok, szerkesztők — a vádoltak padján (Bozóky Eva) 117
D. MAJOR KLÁRA: Ismeretterjesztő könyvek gyermekeknek 685
ÓNODY MIKLÓS: Honismereti kiadványok 48
PÁLDY ROBERT: Magyarország felfedezése A pedagógia időszerű kérdései hazánkban (Zolnay Vilmos) 622
SZILÁGYI TIBOR: A Bartók-évfordulók irodalma 430
VÉRTESY MIKLÓS: Az ember és társadalmi környezete. Új könyvek a szociológiáról 427

ZOLNAY VILMOS: Az időszerű múlt — a művészetek tükrében 362
ZOLNAY VILMOS: Etnológia — etnográfia 240
ZOLNAY VILMOS: Mitológiák 114

EGYES MŰVEKRŐL

FÁBRY ZOLTÁN: Vigyázó szemmel (Szalattai Rezső) 552
KIRÁLY ISTVÁN: Ady Endre (Katona Jenő) 239
FEJA GÉZA: Lázadó alkonyat (pr.) 113
LUKÁCS GYÖRGY: Magyar irodalom — magyar kultúra (Katona Jenő) 172
Petőfi és kora (Marót Miklós) 492
A szocialista realizmus (Könczöl Csaba) 493
Tacitus összes művei (Katona Jenő) 432
A nem hallható zene. ÖRKENY ISTVÁN: Meddig él egy fa? című egyperceséről (Zolnay Vilmos) (Miért szép a széppróza?) 742
Az emlékezés mámora. MARINA CVETAJEVA Fogoly lélek c. könyvéről (Zolnay Vilmos) (Miért szép a széppróza?) 424

KÉZIKÖNYVTÁR

Az angol irodalom a huszadik században (Katona Jenő)	303
Anyanyelvi órjárat (Dr. Pásztor Emil)	495
Budapest enciklopédia (Marót Miklós)	365
FALUS ROBERT: A római irodalom története (Zolnay Vilmos)	305
FREY, HANS: Az akvarista kislexikona (Vértesy Miklós)	693
Két könyv hazánkról — gyermekeknek Ezerszínű Magyarország — Magyarország (Bozóky Éva)	496
KEKI BÉLA: Az írás története (Szalatnai Rezső)	625
KUNTÁR LAJOS: Szombathelyi nyomdák és nyomdászok (SziJ Rezső)	49
LADO JÁNOS: Magyar utónévkönyv (p. r.)	752
A magyar forradalmi munkásmozgalom története (Vida Sándor)	301
MERÉNYI FERENC: A magyar építézet 1867—1967. (SziJ Rezső)	498
A múlt magyar tudósai (Vértesy Miklós) 751	
Műszaki lexikon (Csomor Tibor)	176
A Nagy Szovjet Enciklopédia (Kertész Gyula)	434
A Párttörténeti Intézet új tájékoztatói kézikönyvei (Lakos Katalin)	53
Politikai kiskönyvtár (Fogarassy Miklós)	693
SERES JÓZSEF — SZAPPANOS BALÁZS: Varselenezések (Fodor András)	177
Természettudományi kislexikon (Vértesy Miklós)	558
A tudomány néhány elméleti kérdése (Zsolnai József)	691
Vizsgadalkodási lexikon (Vida Sándor)	559
ZOLNAY VILMOS: Az írói mesterség (Bozóky Éva)	245

KÖNYVTÁRI SZAKIRODALOM

A Berezsenyi Dániel Megyei Könyvtár évkönyve (Futala Tibor)	178
A budapesti Egyetemi Könyvtár évkönyve (Szelle Béla)	755
DOMOKOS MIKLÓSNE: Számítógépek alkalmazása a tájékoztatásban (Dezső László)	560
A gyűjtőkori együttműködés kérdései (Dr. Balázs János)	753
HORVÁTH TIBOR: Általános szervezési ismeretek könyvtárosok számára (Dezső László)	308
Index arconymoron selectorum (Vértesy Miklós)	180
KAMARÁS ISTVÁN — POLONYI PETER: Értelmiség, olvasás, könyvtár (B. Nagy Ernő)	369
Könyvtártudományi tanulmányok (Kiss István)	366
Az NDK könyvtári statisztikája 1968—1969 (Mezel György)	306
N. RÁCZ ARANKA: A könyv és könyvtár a magyar társadalom életében 1849—1945. 30	
A szakirodalmi tájékoztatás gépesítése Magyarországon (Dezső László)	370

BIBLIOGRÁFIÁK

Ajánló bibliográfia szlovák nemzetiségi könyvtárak részére (Dobossy László)	119
Általános könyvjegyzék 1969. (Pálvölgyi Endre)	436

A Balaton. Annotált bibliográfia (p. r.)	695
BORSA GEDEON — KÁFER ISTVÁN: Az Országos Széchényi Könyvtár régi cseh és szlovák nyelvű nyomtatványainak katalógusa 1800-ig (Futala Tibor)	437
Borsod megye néprajzi irodalma 1—2. szerk. Bogdál Ferenc (Héthy Zoltán)	132
Comenius Magyarországon kezdett műveinek leltérbibliográfiája (Vértesy Miklós)	374
Ének Leninről. Lenin magyar nyelvű dalokból és zeneművekből	53
Helyismereti tevékenység a könyvtárakban (Gyuris György)	628
HORLER MIKLÓS: A magyar műemlékvédelem bibliográfiája 1945—1965. (Dr. Tombor Tibor)	374
Hungarica külföldi folyóiratszemele (Sallai István)	757
Kaleidoszkóp (Futala Tibor)	244
JÁKI LÁSZLO: Magyar Pedagógiai Irodalom 1920—1944. (katsányi)	568
A Jelenkor repertórium 1958—1968. (Fazekas István)	499
Két vélemény a Magyar Szociológiai Irodalom Bibliográfiájáról (Litván György — Dr. Remete László)	560
Komárom megye a sajtóban (Péter László) 380	
KOSÁRY DOMOKOS: Bevezetés Magyarországi történetének forrásába és irodalmába (Kéki Béla)	626
KOZOCSA SÁNDOR: A magyar irodalom bibliográfiája (Vértesy Miklós)	246
Könyvtári törzsanagyjegyzék és olvasási tanácsadó a német irodalom köréből (Bozóky Éva)	629
LAKOS KATALIN: Engels (1820—1895). (Láng Péter)	53
Magyar Könyvészet (Tankönyvek). A Magyarországon megjelent tankönyvek, egyetemi és főiskolai jegyzetek szakosított jegyzéke 1967—1968. (Pálvölgyi Endre) 502	
Magyar Könyvészet 1968. (P. E.)	562
A magyar szociológiai irodalom bibliográfiája. 1. kötet. Folyóiratok 1900—1919. (Pálvölgyi Endre)	372
A magyar történettudomány válogatott bibliográfiája 1945—1968. (Fogarassy Miklós)	758
A Magyarországon nyomtatott térképek. Magyar könyvészet 1945—1960. (Tóth Andrásné)	52
MUNKÁCSI PIROSKA: A Magyarországon megjelent grafikai plakátok és metszetek címjegyzéke 1965—1966. (SziJ Rezső)	181
Műszaki Bibliográfia 1969 (Bagi János)	694
A párizsi Kommun (Iszjal Zoltán)	373
Régi magyarországi nyomtatványok 1473—1800. (Vértesy Miklós)	500
Szépalom (Kolozné Kovács Gizella)	438
Tájékoztató a könyvesbolti forgalomba nem kerülő kiadványokról (Fogarassy Miklós)	562
Utópisztikus, tudományos-fantasztikus művek bibliográfiája (Bényei Miklós)	563
VAJDA LÁSZLO: Móra Ferenc írásai (Fazekas István)	119
Vaszary János biográfia és bibliográfia (Szilágyi Tibor)	310

KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK

Könyvtári híradók	54, 183, 375, 439, 565, 630
Könyvtári kiadványok	55, 120, 184, 248, 311, 376, 503, 567, 632, 696,
	760

5. KIS BIBLIOGRÁFIÁK

Bibliográfia a bibliofiljáról (SziJ Rezső)	400
Az olvasókörök és népkönyvtárak irodalmából (Bezdán Sándor)	343

A TV színházi műsorához ajánljuk. 1971. április—június (Körtés Júlia)	345
Újabb szociológiai könyvek (Vértesy Miklós)	407

III. SZERZŐI NÉVMUTATÓ

Ács Jenő 669	Jozó Jánosné 229	Pálinkás Györgyné 348
Ágonyi Máté György 661	Kamarás István 216. 579	Pálvölgyi Endre (P. E.) 372.
Albert József 534	Kápolnai Molnár Ilona 351 436. 502. 562
Almásy László 347	Kapui Ferenc 579	Papp István 571
Ambach Edéné 349	Karádi Gyuláné 402	Dr. Pásztor Emil 495
Arató Antal 34, 475	Katona Jenő 46, 172, 239, 303	Pernesz Gyula 226. 541
Arató Ferenc 88 432. 677	Péter László 308, 417
Arató Attila 315	Katsányi Sándor (K. S.) 37.	Pócsi Gusztáv 663
Bagi János 694 517. 568	Pomogáts Béla 39, 105, 545
Dr. Balázs János 733	Kéki Béla 626	Puskás Sándorné 531
Balogh Józsefné 286	Kellner Béla 443	Dr. Remete László 560
Baranyai Tibor 79	Kertész Gyula 434	Dr. Réti Endre 123
Baranyi Imre 725	Kertész Gyuláné 151	Révész Ferenc 3
Bardócz Antal 279	Kertész Károly 463	Rostás Jenőné 320
Barts Oszkárné 319	Királyi Ernő 130	Ruzsás Lajosné 200
Batári Gyula 414	Kiss István 366	Sallai István 164, 272, 443.
Bátónyi Éva 473	Kiss Jenő 507 581. 757
Békés György 83	Kolozsnyé Kovács Gizella	Sárdi Lajos 131, 265
Benedek Jenő 70	(K. G.) 342. 438	Sárdy Péter 321, 507, 656, 712
Benkőné Bartha Ilona 469	Kondor Istvánné 61, 204	Schuster, Elmar 642
Bényei Miklós 155, 563	Kópiás Sándor 477	Sebestyén Géza 138
Bezdán Sándor 332, 343	Kovács István 203	Serfőző János 468
Bezerédy István 476	Kovács József 33	Simay Norbert (Sy) 102.
Bíró Vera 208	Dr. Kovács Zoltán 135, 710	223, 325, 393, 417, 448, 723. 732
Bolevác Zózsef 31	Könczöl Csaba 174, 299, 419.	Simó Tibor 197
Bozóky Éva (B.) (B. É.) 493. 618	Simon Gyula 67
117, 233, 245, 296, 355, 496,	Könczöl Imre 294	Simon Zoltán 588
629, 637, 645, 680, 682, 733, 739	Körmendy Kinga 483	Skaliczki Józsefné (S. J.) 532
Bölcs István 234, 609	Körtés Júlia 345	Sotkó Józsefné 537
P. Brestyánszky Ilona 358	Laki Miklós (L. M.) 413	Szabó Aladárné 666
Cholnoky Győző 714	Lakos Katalin 53	Szabó Ernő 30
Csépe Mihályné 282	Láng Péter 53	Szabó Gyula 95, 317
Cseppentő Miklós 406	Lippai Jánosné 652	Szabó Sándorné 515
Cserháti János 12	Litván György 560	Szalatnai Rezső 552, 625, 683
Csoboth Attila (Cs. A.) 350,	Lukácsy Sándor —cs— 607	Szappanos Balázs 485, 673
453, 590, 665	Maár Hilda 152	Dr. Székely Sándor (Sz. S.)
Csomor Tibor 176, 422, 524,	Magyari Mihály 152 17, 195, 276
555, 748	D. Major Klára 685	Szelle Béla (Sz. B.) 228, 755
Csúry István 149	Marót Miklós 365, 492	Szepesiné dr. Benda Mária
Czine Mihály 86	Martí Gizella 727 283, 536
Darabos Pál 737	Mátvás István 323, 391, 454, 518	Szj Rezső 49, 181, 400, 498
Darvas József 74, 635	Mezei György 306	Szilágyi Tibor 310, 430
Dávid Gyula 735	Mónus Imre 201	Szlabey Györgyi 667
Dégi Zoltán 647	Mráz Józsefné 602	Szurmay Ernő 198
Dezső László 308, 370, 560	B. Nagy Ernő 369, 382, 574	Dr. Takács József 600
Dobos Piroksa 191, 707	Nagy Eszter 736	Takás Imre 187
Dobossy László 119	Dr. Némedi Lajosné 449	Tanczos Gábor 450, 512, 585
Domanovszky Ákos 85	Németh József 190	Tanka János 237, 387
Ekés Mihályné 280	Németh Magda 597	Telegdy-Kováts László 126
Fábián Zoltán 746	Dr. Nyitrai Lajos 658	Toldy Csaba 33
Farkas Lászlóné 718	Onódy Miklós 48	Dr. Tombor Tibor 164, 351.
Fazekas István 119, 499	Orosz Bertalanné 128, 316, 705 352, 374
Ferencz Győző 540	Orosz László 319	Tóth Andrásné 52
Fodor András 177	Pacsali László 336, 457	Tóth Dezső 396
Fodor Magda 100	Pál József 160, 592	Tóth Ferenczné (T. F.) 532
Fodor Pálné 199	Páldy Róbert (pr) 15, 113.	Tóth Gyula 702
Fogarassy Miklós 564, 693, 758 154, 258, 616, 641, 693, 752	Tuba László 339
Földi Tamás 76		Ugrin Gáborné 189
Frey Tamásné 200		Vadász Ferencné 24
Futala Tibor 178, 244, 437, 651		Vágh Mária 389
Füleki Mihály 127, 329		Vajda Erik 144
Füzes Endre 274		Varga Béla 142, 529
Galambos Ferenc 612		Varga Sándor 99, 605
Galántai Béláné 399		Vargha Balázs 167
Gálné Ballagi Agnes 649		Végh Ferenc 297
Gátvölgyi József 343		Dr. Veress Sándor 230
Geréb Ferenc 269		Vértessy Miklós (V. M.)
Gerő Gyula (—ő—a) 90, 159,		169, 180, 246, 290, 374, 407.
227, 259, 472, 595, 653, 699		427, 490, 500, 558, 693, 751
Gombocz István 379		Vida Sándor 301, 360, 559
Gosztonyi János 59		Wallshausen Gyula 418
Gönczi Imre (G. I.) 92, 136,		Wallinger Endre (W. E.)
... .. 289, 638	 287, 606
Gyarmathy Zsigmond 23		Weisz Gábor 466
György Károly 124		Zagyva Imre 146
Győri György 20, 262, 521		Zircz Péter 257
Győri László 322, 715		Zolnay Vilmos 114, 240, 305.
Gyuris György 628, 727	 362, 424, 622, 742
Halász Béla 219		Zöldi Péterné (Z) 539
Halász Miklós 535		Dr. Zsámboki László 29
Haraszthy Gyula 153		Zsidai József 78
Havassy Pál 140		Zsolnai József 275, 411, 691
Héthy Zoltán 182		
Homor Imréné 73		
Iszlai Zoltán 111, 373, 489, 689		
Jancsó János 348		

Sólyom Sándor ex librisé

Összeállította: Kürtés Júlia

Az ajánló bibliográfiában alkalmazott címleírás

Ez a cikk az olvasók művelődését segítő ajánló bibliográfiákkal kapcsolatos címleírási szabványok és előírások (MSZ 3394, 3404, 3424 és 3497) ésszerűségével, használhatóságával, az olvasók erre vonatkozó sajátos igényeivel foglalkozik (a katalógusok címleírási problémáit csak annyiban érinti, amennyiben az az összefüggések megvilágítása szempontjából indokolt), valamint olyan különleges eseteket ismertet, amelyekre még nem alkották meg a szabványosított eljárásokat. Szerzője mindössze öt éves személyes tapasztalatait kísérli meg általánosítani, ezért tudatában van álláspontja végtelenségének. Mégis úgy véli, hogy ez a sarkított megfogalmazás megfelelő kiindulópont lehet az általa nélkülözhetetlenek és időszerűnek érzett szakmai vitához.

A címleírás funkciói

A bibliográfiai címleírás fő funkciói: lehetővé tenni a mű (könyv vagy cikk) azonosítását és jelezni tartalmát, sajátosságait. E két funkciót illetően hangsúlyozni szoktuk az egységesség követelményét, amit a kiadványfajták sokféleségével, valamint a könyvtárak közötti (nemzetközi) együttműködéssel indokolunk. „Az egységes eljárás még a katalógus és bibliográfia viszonylatában is elengedhetetlen. Rendkívül megnehezíti az olvasó helyzetét, ha a két helyen eltérő elvekkel találja magát szemben... A szöveget szabályzat egyaránt érvényes a könyvtárosok és bibliográfusok számára!” — írja Sebestyén Géza (A könyvtáros kézikönyve. 1956. 158. l.). A közös címleírási szabványok valóban igen hasznosak, mégis több tekintetben elavultnak tűnnek, mivel a katalógusok sajátosságaiból indulnak ki, és azoknak is régebbi, sokban túlhaladott helyzetét tükrözik. (Így a szerző nevének verzális írásmódja értelmét veszítette a gépelt, illetve nyomtatott kartonok megjelenésekor, az aláhúzásos kiemelés csökkentette a külön sorba írással történő kiemelés jelentőségét.) A fentebb említett két funkció lényege: az információ és a használó közötti kapcsolat létrejöttének segítése. Ez szabja meg a mű azonosításának és tartalmi kifejezésének mértékét.

Mit keres az olvasó?

1. A szerző nevét... 2. A címet... 3. Érdeklí, hogy mikor jelent meg a mű. friss-e vagy régi. 4. Érdeklí a terjedele-

lem: pár lapnyi füzetéről vagy részletes feldolgozásról van-e szó...” (A könyvtáros kézikönyve. 161. l.) Ez a meghatározás formai oldalról kielégítő. Ha azonban a tartalmi vonatkozásokat tekintjük, több ponton kiegészíthetjük.

Az olvasót nem pusztán a szerző neve érdekli, hanem tudása, megbízhatósága, alkotói sajátosságai. Ha jól ismerjük a szerzőt, következtetni tudunk művének színvonalára. Ebből következik, hogy ha a szerző nem jelentős, vagy teljesen ismeretlen (külföldi szakkönyvek, cikkek esetében ez gyakran előfordul), a szerző neve elveszti jelentőségét, másodlagossá válik a tartalommal (témával) szemben.

Az olvasót érdekli a mű tárgya. Ez többnyire kiderül a címből, de sokszor a cím semmitmondó, ilyenkor az alcímhez fordul. Az is gyakori (főleg hírlapoknál és hetilapoknál), hogy a cím hatásvadászó megfogalmazása eltakarja a cikk információs értékeit, félrevezeti az olvasót.

Érdeklí a mű részletessége, mélysége. Erre vonatkozóan nem mindig tudunk kielégítő információt nyújtani. A terjedelem adatai csak olyan pontos becslést tesznek lehetővé, mint a testi erő megállapítását a derékméret alapján. Érdeklí az olvasót a könyv, illetve cikk kiegészítő apparátusa is: térképek, fotók, grafikonok, hanglemezmellékletek stb. Ezt az igényt sem elégítjük ki megfelelően: a táblák, mellékletek számánál fontosabb lenne tartalmuk jelzése.

Hasonlóan lényeges, hogy a közlemény tudományos tartalma mennyire friss, milyen mértékben tekinthető elavultnak. Ezt az információt a megjelenési év próbálja közvetíteni, művészet-, illetve tudománytörténeti művek újabb kiadásainak évszáma azonban semmit sem mond erről. A mű megírásának vagy első kiadásának idejét csak lexikonok segítségével lehet kinyomozni.

Bibliográfiainkban közölhetjük a könyvek szakrendi és betűrendi jelét, a cikkek lelőhelyét. Ezen túl a kiadói azonosítási jelzet (ld. a Tankönyvkiadó gyakorlatát), vagy az Új Könyvek ismertetésének száma is számításba jöhet. Az azonosítási jelzet növeli a bibliográfia használhatóságát: a katalógus kikapcsolásával közvetlenül a műhöz vezeti az olvasót.

A könyvtár nyelve és a köznapi nyelv

A katalógusokban, dokumentációs kiadványokban alkalmazott nyelvi rendszer a tudományos tájékoztatás igényeihez alkalmazkodik. A közművelődést segítő ajánló bibliográfiákban ugyanez a rendszer — minden gyakorlati haszon nélkül — különböző nehézségeket okoz. Melyek ezek a nehézségek?

a) Szórend. Külföldi szerzők nevét a tömegkommunikációs eszközök (köztük a könyvkiadás is) eredeti alakban, illetve sorrendben teszik ismertté: Hugo von Hoffmanstahl, Jevgenij Jevtusenko, Martin Luther King stb. Mivel az aláhúzásos kiemelés a központi címleírás révén a közművelődési könyvtárakban általánossá vált, az eredeti alak tökéletesen egyenértékű a mesterkelt Hoffmanstahl, Hugo von, vagy King, Martin Luther stb. alakokkal.

b) Nem latin betűs nevek átírása. A tömegkommunikációs eszközök az eredeti kiejtést igyekeznek megközelíteni, ezért transzkripciót alkalmaznak: Gyeborin, Jevtusenko, Tyihonov. Az így megismert nevet aztán az olvasó hiába keresi a szabadpolcon. Emellett az általunk transliterált név hibásnak is hat (Lenin, Vladimir Il'ics). Ha mindenáron ragaszkodunk a katalógushoz való alkalmazkodáshoz, a transliterált alakot ne előre, hanem hátra írjuk: Jevgenij Jevtusenko (ld. Evtusenko).

c) Könyvtári rövidítések. A rövidítések több szempontból hasznosak (az előállítást is, a felhasználást is meggyorsítják). Ne tekintsük azonban közismertnek az olyan — a szabvány által megadott — rövidítéseket, mint h. = hasáb; h. ny. é. n. = hely, kiadó, nyomda, év nélkül; koll. = kolligatum; kny. = különlenyomat; p. = pagina stb. Minden esetben közölnünk kell a rövidítések feloldását. (Folytatva a gondolatmenetet: ha közöljük a rövidítések jegyzékét, mi indokolja a szabványhoz való feltétlen ragaszkodást, mi akadályozza, hogy a szükségesnek látott alkalmi rövidítéseket is felhasználjuk?)

d) Zárójelek. Mivel az ajánló bibliográfia olvasója magára a műre kíváncsi, nem pedig a kiadás formai jellegzetességeire, a különböző zárójeleket is mellőzhetjük — legfeljebb egyet hagyva meg közülük. Egyes esetekben pontosan a szabvánnyal ellenkező gyakorlat látszik célszerűnek: az egyébként zárójelbe nem írható megjegyzések kerülnek zárójelbe az eredeti adatoktól való elkülönítés céljából.

e) Szakkifejezések. Az ajánló bibliográfia itt tárgyalt fajtája pedagógiai funkciót is vállal. Fel kell hívunk az olvasó figyelmét a műre, hangsúlyoz-

nunk kell speciális vonatkozásait, amelyek miatt különösen érdemes elolvasni. Az olvasóhoz az olvasó nyelvén kell szólnunk, mellőznünk kell minden olyan kifejezést, szót, jelet, amelyről feltételezhetjük, hogy értelme ismeretlen az olvasó előtt (különösen a latin eredetű terminológia okoz nehézséget: kolligatum, pagina, periodika stb.).

Kis helyen sok információt!

Szólni kell a gyakorlati szervezési szempontokról is. A bibliográfus rendelkezésre álló idő és papírmennyiség korlátozott. A címleírasi szabványtól való olyan rugalmas eltérés, amely nem akadályozza a használatot, segíthet a helyzetben. Vonatkozik ez az alkalmi (de jegyzékben feloldott) rövidítésekre, a tételek folytatásgalagos írására stb. (A szakirodalom hibánok róttá fel a könyv és könyvtár a magyar társadalom életében c. mű bibliográfiáinak zsúfoltságát, „tagolatlanúságát”, előnytelen tipográfiai megoldását. A kérdés azonban, sajnos, nem úgy vetődik fel, hogy egy adott anyagot mekkora helyre nyomtassuk, hanem úgy, hogy adott helyen milyen mennyiségű és minőségű információt tudunk koncentrálni.) Természetesen törekednünk kell a jobb olvashatóságra, főleg olyanok érdekében, akik még nem váltak rendszeres olvasóvá, érdeklődésük felkeltése az ajánló bibliográfia feladata. Amikor azonban számíthatunk az olvasó speciális érdeklődésére, információ igényére (gondoljunk a tankönyvek kis betűvel szedett, „átugorható”, „csak jó tanulóknak” szülő részleteire), bátrabban nyúlhatunk a kicsinyítés, tömörítés és rövidítés eszközeihez.

A rövidítések hasznáról már volt szó. Néhány idevágó ötletet *Péter László* cikke is felvet (Könyvtáros, 1970. 5. sz.). A felesleges, túl részletező adatok csak arra alkalmasak, hogy a gondos munka látszatát keltsék, nem segítik, hanem megzavarják az olvasót.

A tömörítés egyik formája az összevonás. Több rokon művet közös címleírásban, egy tételként írhatunk le (pl. viták, egy eseményről szóló tudósítások, több forrásban, de változatlan tartalommal megjelent írások).

Az összevonás problémájához áll közel az a követelmény, hogy törekednünk kell a különböző művelődési lehetőségek egyidejű és kölcsönös propagálására, az összefüggések sokoldalú feltárására, Saját munkánkat is könnyítjük, ha könyveink kapcsán felhívjuk a figyelmet az értékesebb színházi bemutatókra, filmekre, rádió- és tv-sorozatokra, a könyvtárban is megtekinthető képekre, meghallgatható lemezekre és magneto-

fonszalagokra stb. Arra vonatkozóan, hogy ezeket milyen módon írhatjuk le egy ajánló bibliográfiában, még nincsenek megfelelő szabványok.

Speciális kiadványok

A szolnoki Verseygy Ferenc Megyei Könyvtár több bibliográfiai kiadványa különleges problémákat vetett fel. A fel- és alcímek leírásáról (folyóirat-repertoriumokban) Péter László idézett tanulmányában olvashattunk, de nem minden esetben látszik célszerűnek az általa javasolt forma. Különösen a Magyarország c. hetilap okoz sok nehézséget, mivel közleményeinek tartalmát felcímelek, címek, alcímek és „hasábcímek” írják körül. (Természetesen a pontos lapszámot meg kell adni, másképp lehetetlen a visszakeresés.)

Ajánló bibliográfiánk egy része az ajánló füzetkatalogushoz áll közel, hiszen egyetlen könyvtár állományára épül és többnyire helyben használják, ezért bennük gyakran feltüntetjük a könyvek raktári jelzetét. Az 1967/68-as tanulmányi verseny tételeihez készített „bibliográfiánkban” pl. a belsóraktári jelzetet is:

943 M 14
C-1522

A Magyar Tanácsköztársaság történetének forrásai a magyar állami levéltárakban. Bp. 1960, Akad. K. 216 l.

A belsóraktári jelzetet természetesen csak helyben (legfeljebb könyvtárközi kérésnél) lehet hasznosítani.

Bizonyos műfajok esetében a raktári hely megjelölése fontosabb sok más adaténál. Könyvtári Magazin-unkban így ajánlottuk „az elmúlt — 1969. — év 12 legjobb könyvét”:

KOVÁCS András: A falak. Forgatókönyv. (791, K 96);
John UPDIKE: Nyúlcipő. Regény. (U 73);
stb.

Az Updike-regény egyben arra is példa, hogy a betűrendi jel közlése feleslegessé teheti a szerzői név könyvtári sorrendjének szigorú megtartását.

A feleslegesnek ítélt adatok elhagyásában a Kaleidoszkóp 1971-es kiadása ment legmesszebbre. Ennek bibliográfiai részében (a kényszerítő helyhiány miatt) a folyóiratok címét — természetesen jegyzékben feloldva — radikálisan rövidítettük (Delta = D.; Élet és Irodalom = És; Kritika = Kr.; Népszabadság = Nb.; Népszava = Nva stb.), s mivel a cikkek mind 1970-ből származtak, az évet is elhagytuk (összhangban Péter László idézett írásának gondolatmeneté-

vel), napilapoknál csak hónap (római számmal, mert ez közhíresebb) és nap, folyóiratoknál füzetszám és lapszám szerepelt. Mindezt folytatólagosan írtuk. Az „ömlesztett” adatok tengeréből csak a bibliográfia címszavai ugrottak ki. Az olvasók szempontjából keveset mondó szerzők nevét elhagytuk, teljes név helyett többnyire csak vezetéknev szerepelt (kivéve, ha ez értelemzavaró lett volna). Interjúk esetében a meginterjúvált személy nevét emeltük ki, szükség esetén a szerkezet megváltoztatásával (NORDEN, Eric: Interjú Marshall McLuhannal helyett: McLUHAN-interjú), ugyanígy jártunk el, ha a szerző neve többet mondott, mint a részletező cím (Kuba a szocialista építés új szakaszában... helyett: CASTRO-beszéd).

Példák az összevonásra:

Vita a korszerű irodalomoktatásról. SZÁSZ Imre: Jól tanítjuk-e az irodalmat? = Nb. II. 1. A hozzászólások közül: E. FEHER P. = II. 11., MAKAY G. = III. 7., SZÁSZ = III. 18. Vitazáró: III. 21. MSZMP X. kongresszus. Tudósítások. = napilapok, XI. 22—31.

A Közel-Kelet tartós békéjének és biztonságának megteremtéséért. (Varsói szerződés PTT-dokumentum.) = napilapok, XII. 4.

Ilyen és hasonló „trükkökkel” sikerült elérni, hogy a bibliográfiai rész 17 A/5 méretű lapján 698 cím szerepelt, ami oldalanként 41 címnek felel meg (volt olyan oldal is, amelyiken 67 cím „fért el”, a használhatóság veszélyeztetése nélkül).

A rugalmasság határai

Felmerül a kérdés, vajon nem esztünk-e ellentétes végletbe, túlzott funkcionalista szemléletünkkel nem nehezítettük-e meg a tájékozódást. Olvasóink véleménye nem utalt erre. Mindenképpen vannak azonban határai a szabványtól való eltérésnek. A szerkesztési elvek szubjektivitása növeli a szerkesztő személyes felelősségét. A szabványtól való eltérést minden rész kérdésben felül kell vizsgálnunk és meg kell tudnunk indokolni. A rugalmasság nem pótolja, hanem feltételezi a szabványok ismeretét.

A másik határt az olvasó igényeinek hiányos ismerete jelenti. Ha vesszük a bátorságot, hogy az olvasó nevében döntünk (pl. egyes információk fontosságának megítélésében), kockázatot is vállalunk. Ezt a kockázatot csak a rendszeres és alapos igényvizsgálatok és közvéleménykutatások csökkenthetik.

Mándy Gábor

(A fenti fejtegetésekre visszatérünk. — A szerk.)

Könyvtári klubfoglalkozások egy szakközépiskolában

Tapasztalatom szerint sok általános és középiskolában csak a rendtartás előírása következtében van iskolai könyvtár. Ez az oka, hogy elhelyezése nem megfelelő, s a könyvek is csak leltári tárgyak, nem az intézmény művelődési eszközei.

Azokban az iskolákban, melyekben az iskolavezetés és a tantestület vállalja a szükségszerű követelményt, és a tanulókat a lexikális ismereteken túl az *önálló ismeretszerzés képességére* is felkészíti, ott a könyvtár az iskola életében központi szerepet kap. E szerepnek érvényesülnie kell a tanítási órákon, a tanulók felkészülésének időszakában s közvetlenül a könyvtár tevékenységében is.

A jó iskolai könyvtár munkája nem merülhet ki a kölcsönzésben. Szükség van a *helybenolvasási lehetőség megteremtésére, a tájékoztató munkára* s mindezek mellett lényeges feladatnak tartom a könyvtári foglalkozások szervezését is.

Amikor iskolánkban, a *berettyóújfalusi Zalka Máté szakközépiskolában* átadták az új helyiséget, mely elődjénél sokkal jobb körülményeket biztosít a könyvtári munkához, távlati tervként megszületett bennem a könyvtári klubfoglalkozások ötlete. Mint főfoglalkozású iskolai könyvtáros alkalomszerűen helyettesítetek egy-egy osztályban, ilyenkor a tanulókkal elbeszélgetünk a könyvtár állományáról, az olvasás jelentőségéről, módszeréről, s a beszélgetések alkalmat adnak számomra a tanulók érdeklődési körének megismerésére is. Sajnos, a legtöbbször kiderül, hogy érdeklődésük eléggé egyoldalú, sokan csak a kevésbé értékes irodalmi alkotásokat olvassák. Irodalmi *izlésük és igényük fejlesztése* érdekében tehát tennünk kell valamit. Erre a helyettesítésből adódó néhány alkalom kevés, a cél érdekében folyamatos, mégpedig a tanulók pozitív érzelmeivel motivált, irodalmi élményekkel gazdagított foglalkozásra van szükség.

Ezek figyelembevételével említettem meg a tanulóknak, hogy a könyvtárban *rendszeres irodalmi foglalkozást* kívánok szervezni. A foglalkozások célja a körülöttünk levő valóság élményszerű megismerése, a szórakozva tanulás lesz. A tanulók lelkesen fogadták az ötletet, sürgették mielőbbi megvalósítását, vállalták a szervezési munkát, s már az irodalmi szemelvények, versek bemutatására is akadtak vállalkozók. A témaköröket a tanulók igényeinek figyelembevételével határoztuk meg, az irodalmi anyag kiválasztása az én feladatomból volt. Az alábbi témák feldolgozására került sor: A humor az irodalomban; A gyermek alakja az irodalomban; Költők, írók a tavaszról.

Természetesen ezeken a klubfoglalkozásokon szó sem lehetett teljességre való törekvésről. A határt a könyvtári állomány és méginkább a rendelkezésre álló idő szabta meg. Egy-egy foglalkozás időtartama általában egy bő óra volt.

A szemelvények kiválasztásánál arra törekedtem, hogy minél több megszólalási lehetőséget teremtsék Berettyóújfalui és megyénk irodalmának. Ezzel *irodalmunk helyi hagyományait* is ápolni igyekeztem. Törekvésem nem volt helytelen, mert így a tanulók számukra eddig teljesen ismeretlen művekkel és szerzőkkel ismerkedtek meg, s legalább valamilyen fogalmat szereztek erről is.

A humor az irodalomban c. foglalkozás során az alábbi versek, novellák és prózai szemelvények bemutatására került sor:

Nadányi Zoltán két verse, az *Öméltósága* és a *Julika* meg a *bilka*.

Nagy Lajos *Képtelen természetrajzából*: A *kutya*, A *sas* és A *légy*.

Móra Ferencről az *Öt póknak* hány lábáról és A *legszebb nyelv*.

Gulyás Pál *Tízzeletbeli c. verse*.

Sinka István *Hét vadász c. novellája*.

Moldova György *írása*, A *magyar atom*.

Tamási Aron *Ábel c. regényéből* egy részlet.

Kolozsvári Grandpierre Emil *Elmes mulatságok c. művéből* két rövid tréfa.

Kosztolányi Dezsőtől az *Esti Kornél* rimeit.

A művek bemutatása a tanulóknak az irodalmi élmény mellett a nyilvánosság előtti szereplésre, a szép és helyes kiejtés gyakorlására is lehetőséget nyújtott.

A főleg a gyermekfelügyelői tagozat leánytanulói által bemutatott szemelvények, versek mellett a művészi élményt lemezzel hallgatott versek és zeneművek biztosították. A szemelvényeket az általam készített és elmondott szöveg köztötte össze, mely az írókra, művekre, korra vonatkozó legfontosabb adatokat tartalmazta. Tervevettem, hogy a jövőben az összekötő szövegek szerkesztését és elmondását is a *tanulókra bízom*. Ez — megfelelő segítség és irányítás mellett — nagymértékben fejlesztené önállóságukat a tájékozódásban, gyakorolnák a lexikonok, kézikönyvek használata-

tát, megismernék a keresés, kutatás, rá-
találás kellemes élményét.

Az eddig tartott foglalkozásokon átlag-
osan 30' résztvevő volt. A könyvtárban
ez telt háznak számít, s az érdeklődés a
jövőben is biztosítottnak látszik. A
könyvtári foglalkozás szervezésének pe-
dagógiai hatása már az eddigiek alapján
is lemérhető. Emellett eredmény az is,
hogy ugrásszerűen, 60—70 fővel emelke-

zett a könyvtárba beíratkozottak, s nö-
vekedett az egy főre jutó kölcsönzések
száma is.

Mindezekből messzemenő következte-
téseket még nem lehet és nem is aka-
rok levonni. Foglalkozásaink hatását,
eredményességét a folyamatos munka, a
jövő igazolja.

Bakatsi Pál
iskolai könyvtáros

Irodalomóra a könyvtárban

A könyvtár igyekszik kielégíteni min-
den hozzá forduló idősebb vagy fiatal
információs igényét. A kérdés azonban az,
vajon az egyszeri, alkalmankénti ér-
deklődő eljut-e addig, hogy *rendszeres*
olvasója és kedvelője legyen a könyvek-
nek? Ez a gond foglalkoztatott akkor is,
mikor elhatároztam, hogy olyan formát
keresek, amely ezt, a könyvtár és olvasó
közötti információs kapcsolatot *rendsze-
ressé* teszi. Ilyen megfontolásból keres-
tem fel a *Nagyatádi Járási Könyvtárt*,
s kértem a könyvtárosokat, tegyék lehe-
tővé, hogy az év folyamán különböző
osztálycsoportokkal egy-egy órát a
könyvtárban tartsunk meg. Ezeket az
órákat az osztályok tanmenetébe ikta-
tott téma-összefoglaló óráknak szántam.

Az érdeklődő tanulóknak már az
anyagrészeknél adtam megfelelő „bú-
várkodási, gyűjtő vagy ismeretszerző”
feladatot, melyet önálló könyvtári mun-
kával lehetett megoldani. Az előkészítő
munkában nagy segítségemre voltak a
könyvtárosok, akik a feladatokhoz és a
témakörhöz kapcsolódó anyagot a tanu-
lók rendelkezésére bocsátották. Tanítvá-
nyaim nagy buzgalommal — és mint ké-
sőbb mondták, örömmel — tettek ele-
get kérésemnek. Magam is kíváncsian
tekintettem az első próbálkozások elé,
vajon beváltják-e a hozzájuk fűzött remé-
nyeket? Érdemes, hasznos, jó-e az irodalmi
óráknak ez a sablontól eltérő, oldottabb
formája? (Magunk között úgy is neveztük:
ünnepélyes irodalomóra.)

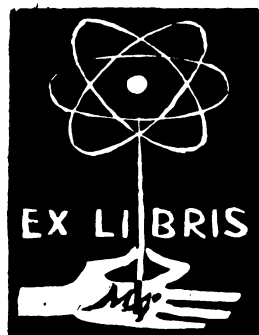
Az eredmény eddig biztató. A könyv-
tárosok nagy szeretettel fogadtak ben-
nünket. (Természetesen őket is meghív-
tuk, legyenek részesei az órának.) Az
asztalon már előre elkészítve vártak ben-
nünket a témakörhöz kapcsolódó köny-
vek. Némelyik gyerek most járt itt elő-
ször, de volt olyan is, aki *régi ismerős-
ként* köszöntötte a „könyvtáros nénit”.
Az irodalmi hangulatot előnyösen elő-
készítette maga a hely, a könyvek biro-
dalma. S elkezdődött az „óra”, melyet
én inkább meghatározott témához fűző-
dő beszélgetésnek neveznék, hisz az elő-
adók a megbízott, izgatott pajtások vol-

tak — akik nagyon ügyesen teljesítették
feladatukat —, s a hallgatók sem csak
„hallgatók”, hanem cselekvő részesei
voltak ennek az órának. Az összefoglaló
óra témája Ady Endre költészete volt, s
úgy éreztük, hogy a költő valóban itt
járt közöttünk, s nem hiába írta: „Ifjú
szívekben élek...”

Úgy érzem, hogy az eddigi könyvtári
órákon sikerült a gyerekek érdeklődését
felkeltenem, s lehetőséget teremteni
nemcsak a korábban is érdeklődők szá-
mára, hogy elmélyítsék önállóan szerzett
ismereteiket, hanem *megkedveltetni a
hátrányos környezetből indulókkal is a
könyvtárat*, a könyveket, folyóiratokat s
rajtuk keresztül mindazt, ami az önálló
művelődés kiindulópontja lehet.

Hogy könyvtáraink a modern közmű-
velődési feladatok hatékony centrumai
legyenek, *szükséges a pedagógusokkal
(iskolákkal) való szoros együttműködés*.
Ez nekünk, pedagógusoknak is jó lehe-
tőséget nyújt a szocialista ember szemé-
lyiségének sokoldalú fejlesztésére, a tár-
sadalmi követelmények és a tantervi fel-
adatok összehangolására, egyeztetésére és
kampány helyett az igazi, eredményes,
csendes, de folyamatos együttműködés-
re.

Dr. Donászy Aladárné
általános iskolai tanár. Nagyatád

Papp Iván ex librise

Az első nyelvstúdió

A magyarországi könyvtárak közül elsőnek az Állami Gorkij Könyvtár hozott létre nyelvstúdiót, 1966-ban. Bennünket szovjet példa ösztönzött. Célunk azonos a más közművelődési intézményekben működő nyelvstúdiókéval: a nyelvtanulás segítése korszerű eszközökkel, mert ha a modern módszerek nem is csodaszerek, segítségükkel meggyorsul az anyag befogadásának folyamata, könnyebbé válik a bevése.

Az Állami Gorkij Könyvtár audió-stúdiójában nyelvtanulási, ismétlési lehetőséget nyújtunk azoknak, akik önállóan vagy csoportosan tanulnak. Bár itt a tanulási módszer nem szembeszökően új, mégis kiemelek néhány mozzanatot, amely szívesen látogatottá teszi a nyelvstúdiót.

1. Az olvasó a nyelvi anyagot sajátos ismétlésekkel gyakorolhatja. Ezt a gyakorlatot igyekszünk változatossá tenni;

2. a hallható anyag általában anyanyelvi artikulációt nyújt, s ezért a sok szöveghallgatás kedvezően befolyásolja a nyelvet tanuló artikulációs készségét;

3. az anyag folyamatos hallgatása hozzászoktatja a tanulót, hogy a tanult nyelvet nagyobb egységben fogja fel, s majd az élő nyelvet hallás útján is képes legyen megérteni.

Az audió-stúdióban az itt tanulók eltérő felkészültsége miatt differenciáljuk a tananyagot. Azonos nyelv és szint esetén sem tudunk homogén tanulócsoporthozni, mert a különböző szabad idő ezt kizárja. Így mindenki külön-külön kapja a megfelelő szintű auditív anyagot. A csoportos tanulás, oktatás esetében a tanár kénytelen bizonyos átlagszintet tartani, s mivel akadnak türelmetlenkedők, még inkább lemaradók, ebből adódik a kisebb-nagyobb mértékű lemorzsolódás is. A mi audió-stúdióinkban viszont mindenki úgy haladhat a tanulásban, ahogy képességei, szorgalma, lehetőségei megengedik.

Anélkül, hogy túlbecsülném audió-stúdióink hatásfokát, hangsúlyozom azt az előnyt, hogy az olvasó a tanulását akár tanfolyamhoz, akár egyéni ambíciójához szabhatja. Személyenként változóan ugyan, de egy bizonyos idő múlva a hallgatók „füle megnyílik” az idegen beszéd „hallására”, befogadására. Sokan

sikeres szóértésüket a stúdió rendszeres igénybevételének is tulajdonítják.

A legtöbb esetben az, aki a stúdióba beiratkozik, azzal a problémával jelentkezik, hogy olvasni, esetleg fordítani is képes, beszédkézsége azonban csekély, az idegen ajkúval nem tud szót váltani, vagy annak megértése sok nehézséget okoz neki. A stúdió segítségével még azok is, akik kevésbé fogékonyak, idővel elsajátítják a magyar nyelvtől még oly távol eső hangképzést is.

Az audió-stúdióban folyó munka, az olvasó és a könyvtáros együttes munkája szorosan összekapcsolódik. Szem előtt tartjuk azt a szempontot, hogy az olvasó bármilyen szándékból igyekszik megtanulni valamilyen nyelvet, az időt szabad idejéből, pihenő idejéből veszi el. Ezért az audió-stúdióban eltöltött időt úgy alakítjuk, hogy az olvasó a legteljesebb mértékben ki tudja használni. Ehhez a könyvtárosnak meg kell ismerenie az olvasó eddigi nyelvismeretének szintjét, tanulási módszerét, tanulásának ütemét. Ha az olvasó által keresett nyelvi anyag nincs meg az audió-stúdióban, a könyvtáros, anyagismeretére támaszkodva javasol számára megfelelő szintű nyelvi anyagot, amely valamilyen vonatkozásban segíti, kiegészíti az olvasó által használt nyelvkönyvet.

Mivel az audió-stúdió a könyvtár egyik részlege, a beszerzés, feldolgozás hasonló a könyvtár más területéhez. A nyelvi anyagokra fordítható összeg nem nagy ugyan (évi 10 ezer forint), de a meglévő anyagaink hosszú távon használhatók. Kezdő és haladó fokon tanuló mindig van, legfeljebb jobb módszerű, jobb technikai feldolgozású anyagok jelennek meg, amelyek a választékot bővíthetik.

Az eredeti dokumentumokat nem adjuk ki, csak a magnómásolatokat használjuk fel közvetlenül, így az eredeti hanglemez nincs kopásnak, vetemedésnek, szennyeződésnek kitéve, a magnószalag pedig jól tűri a használatot.

A Gorkij Könyvtár audió-stúdiója rövidesen új helyiségbe költözik. Akkor az eddig óránként 4 személyt fogadó stúdiót 10 személy használhatja. Reméljük, hogy az eddigi túljelentkezést ez a bővítés enyhíti.

Serei Ilona

az Állami Gorkij Könyvtár munkatársa

Egyszerű másolás — házilag előállított anyagokkal

A könyvtárak többségében nagy gondot okoz a katalóguscédulák és az egyéb sokszorosítandó anyagok reprodukálása. A drága és nehezen beszerezhető importgépekhez csak a nagyobb könyvtárak juthatnak hozzá.

Az MTA Történettudományi Intézetében másfél éve olyan egyszerű, házilag előállítható anyagok alapján működő másolási eljárást vezettem be, amely 10—15, tetszés szerinti méretű cédulán, ha kell gépirólapon, ugyanazt a szöveget reprodukálja.

Az eljárás lényege, hogy enyvből, glicerinből stb. álló keveréket — pontos receptjét szívesen az érdeklődők rendelkezésére bocsátom — öntünk egy tepsibe; a keverékre rányomjuk a másológépszalaggal írt szöveget (elég nehéz ezt az írógépszalagot beszerezni), majd a a szöveg tükörfordított lenyomatáról a keverék-massza állapotától függően 10—15 másolatot készítünk, szintén egyszerű rányomással. A massa felülete két nap múltán ismét használható, mert ezalatt

a festéket közömbösíti. Időnként ajánlatos a felületet felmelegítéssel simává tenni, egyéb gondozást azonban nem igényel. Tartósságára jellemző, hogy már 8 hónapja ugyanazt a garnitúrát használjuk. (A kétnapos regenerálódási idő miatt felváltva három tepsit alkalmazunk.)

A másolat kékes-lila színű. (Erős fényre, napsütésre, enyhén vöröses árnyalatú lesz.) Fiókban tartva évtizedekig megtartja színét. A kartonok felületét a glicerin némileg zsírossá teszi, ettől azonban a rövid beszáradási idő után bársonyossá és nagymértékben víztaszítóvá válnak a másolatok.

Az eljárás használhatóságára jellemző, hogy minigráffal rendelkező könyvtárak is használják, illetve érdeklődnek utána. Előnye minden más eljárással szemben, hogy bármilyen sima felületű papírra, legyen az vastag vagy vékony, kicsi vagy egész ívnyi, lehet vele másolni.

L o n t a i S á n d o r
könyvtáros

A művelődéspolitikai állandó bizottságok segítsége

A könyvtárosok minden bizonnyal eléggé ismerik a tanácsok, a tanácstagok munkáját. Már talán kevésbé az állandó bizottságok célját, szerepét és főként azt, hogy például a művelődéspolitikai állandó bizottságok milyen segítséget nyújthatnak a könyvtárnak, a könyvtárosnak.

Ha figyelembe vesszük, hogy e bizottságok feladatai közé tartozik a tanácsülések előkészítése, továbbá a kapcsolatok ápolása a különböző társadalmi szervekkel, üzemekkel, intézményekkel és magukkal a választó polgárokkal, munkamódszerei között pedig az ellenőrzés és a vizsgálat is szerepel, akkor láthatjuk, hogy a könyvtárosoknak igen hathatós támogatást, segítséget nyújthatnak mind a rendezvények (könyvismertetés, író—olvasó találkozók) szervezésében, mind az olvasók létszámának emelésében. Segíthetnek a különböző művek népszerűsítésében, a beszerzendő könyvek kiválasztásában. S ami a legfontosabb, támogathatják a tanácsnál és más szerveknél a könyvtárfejlesztés anyagi igényeit és szorgalmazhatják a könyvtár elhelyezésének, bútorzatának, felszerelésének bővítését, korszerűsítését is.

Mi abban a szerencsés helyzetben vagyunk, hogy a művelődéspolitikai állandó bizottságunknak két tagja is magyar szakos tanár, akik sok más tevékenységük mellett különös figyelemmel kísérik a könyvtárak munkáját, a könyvtárosok gondjainak megoldását is. Ők és a bizottság többi tagjai saját megfigyeléseik alapján tehetnek javaslatot a könyvtárosi panaszok orvoslására, mint testület pedig a kulturális állandó bizottság hathatósabban, eredményesebben támogathatja a könyvtárügyet.

Mivel a művelődéspolitikai állandó bizottságnak egyik legkomolyabb működési, segítségi területe a könyvtár, igen hasznos lenne, ha a könyvtárosok is törekednének arra, hogy a művelődéspolitikai állandó bizottságokkal a kívánatos és gyümölcsöző kapcsolatot mielőbb kiépítsék, elmondják a bizottság tagjainak problémáikat, kérjék segítségüket. Ennek hasznát végső soron a könyvtárügy látná.

A l b e r t A n t a l
az orosi (Szabolcs-Szatmár m.)
művelődéspolitikai állandó
bizottság elnöke

Kórházi könyvtár Pesten 1859-ben

A XIX. század első felében még nem gondoltak arra Magyarországon, hogy a kórházban fekvő betegeknek esetleg olvasási igényeik is lehetnek. Még kevésbé vették figyelembe azt a körülményt, hogy az olvasás magát a gyógyulás folyamatát is gyorsíthatja. Az esetek többségében a kórházak túlszűfoltak, rosszul felszerelték, esetleg piszkosak is voltak, és szolgáltatásaikat inkább csak a szegényebb betegek vették igénybe. Nem véletlen tehát, hogy kórházi ápoltak részére könyvtárat csak a módosabb betegek számára létesített magángyógyintézetekben állítottak fel. Ezen „gyógyápoldák”-at alapítók nagymértékben igyekeztek otthonossá tenni. Tehát nem hiányozhattak belőlük az ún. társalgási termek sem, amelyekben elhelyezhették a betegek részére létesített könyvtárat. Az ágyhoz kötött ápolottnak nyilván a könyvek kezelésével megbízott személy vitte oda a kívánt műveket. Pesten 1859-ben Dr. Batizfalvi Samu „orvos, sebész és szülész, tanársegéd a pesti tudományos egyetem sebészi kórodáján” alapított „Sebészi és Orthopediai Magángyógyintézet”-et. Ez a mintaszerűen vezetett és jól felszerelt kórház már rendelkezett a betegek részére létesített könyvtárral, sőt gondolt azokra a betegekre is, akik tovább kívánják képezni magukat; ezek számára megfelelő bejáró tanárokról gondoskodott.

Batizfalvi intézetének működéséről rendszeresen évi jelentéseket adott ki.

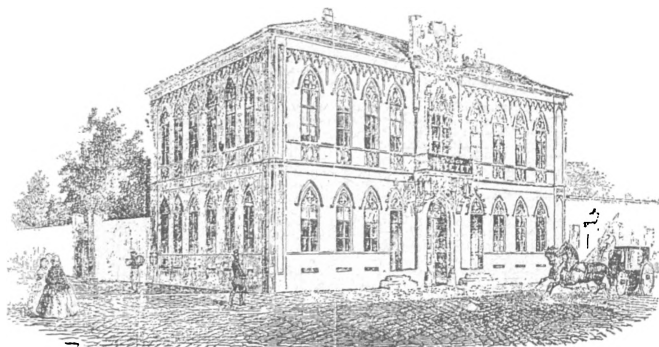
Az első kötetben a következő formában tett említést a könyvtárról: „az ápoltak kora- és felfogásához illő könyvtár teendői kellemsé a szórakozásra szánt perceket.”

De érdemesnek látszik idézni azt a részt is, ahol a betegek szórakozását és tanulását szolgáló egyéb lehetőségekről olvashatunk az évkönyvben: „Minthogy az elferdülési kórok (csontelváltozással járó betegségek) leginkább az ifjúkort látogatják; az ápolás alá vett ilyenek egyének szellemi képzéséről is gondoskodva van, nehogy hosszabb gyógyítás alatt, értelmi tehetségeik kifejtésében hátramaradást szenvedjenek. E tekintetből intézkedés történt, hogy mennyiben ez a kínos testi állapot s az ellene alkalmazott gyógymód megengedi: az elemieken kívül, tudományos tárgyakban, nyelvekben is nyerhessenek az illetők elismert jeles-ségű tanárok és nevelők által korszerű oktatást...”

Batizfalvi „kórodá”-jára annak idején az orvosi szaksajtó is felfigyelt. Például a pozsonyi „Kórházi Szemle” külön kiemeli azt a körülményt, hogy a kórház könyvtárral is rendelkezik.

Napjainkban erről a figyelemreméltó kezdeményről azért érdemes megemlékezni, mert feltételezhető, hogy ez a kórházi könyvtár volt az első, amelyet betegek számára alapítottak Magyarországon.

Batári Gyula

A Batizfalvi gyógyintézet

Az ifjúsági irodalom esztétikai sajátosságai

Bár Belinszkij, majd Wolgast már a múlt század végén megállapította, hogy csak azt az ifjúsági művet értékelhetjük jónak, amely igazi „műalkotás”, tehát esztétikai szempontból is kiváló, még mindig sok vita folyik arról, lehet-e az ifjúsági irodalom komoly esztétikai értékek hordozója, sőt arról is, egyáltalában fontos-e, hogy az legyen. Mindenkinnek, akinek szerepe van a gyermek és a könyv kapcsolatának formálásában, határozott véleményt kell kialakítania ezekben a problémákban. Vizsgáljuk meg tehát kissé közelebbről is őket.

Lehetséges-e esztétikailag is értékes ifjúsági irodalom?

Erre a kérdésre ma is még sokan válaszolnak nem-mel. Gyakran idézik Németh László sorait: „Az ember klasszikusok olvasására születik, s egy ép gyermeklélek sokkal közelebb ül a költészet nagy forrásához, mint egy középiskolával denaturált felnőtt. Igenis össze lehetne állítani remekművekből egy olyan könyvtárat, hogy a gyermek azon jusson el a serdülésig. A rossz tankönyveknek és a kiadóknak a hazugsága, hogy a gyermek és a nagy költők közé egy gyermekirodalmat kell tolni, amely a művészethez akar elkalauzolni, de valójában örökre elkallauzol tőle... De hát kibe harapjak, ha nincs törvény az ellen, amit úgy hívnak, hogy gyermekirodalom.”¹

Nem szabad azonban elfelejtenünk, hogy Németh László ezeket a szavakat még a felszabadulás előtt írta, amikor nagyrészt valóban eszmei és esztétikai szempontból egyaránt silány ifjúsági irodalom rontotta a fiatalok ízlését, gondolkodását. Olyan gyermek- és ifjúsági irodalom, amelyről Móricz Zsigmond is joggal állapította meg *A gyermek és a könyv* c. tanulmányában: „Én arra jöttem rá, hogy ezen a téren rettenetes visszaélések vannak. A gyermekeknek szánt irodalommal túlnyomórészt olyan írók foglalkoznak, akik kiszorultak a felnőttek számára való irodalomból. Milyen végtetes tévedése az emberiségnek! Gyermekek számára valóban csak a legnemesebb és legbölcsebb írónak volna szabad írnia.”² Nem azt írja tehát, hogy nem lehet esztétikailag magasrendű az ifjúsági irodalom, inkább azért emelt szót, hogy valóban ilyené legyen. Akárcsak Kosztolányi, aki ezt állapította meg: „Gyermek-írónak lenni, azt hiszem, vajmi nehéz. Olyan közönséget kell kiszolgálni, melynek képzelete szinte démoni, istenkísértően nehéz, eredeti... Aki a gyermekekhez szól, az igazán költő legyen” — Mintha csak Gorkij közismert figyelmeztető szavait halanánk: „Nem mesterember kell ide, hanem művész!”

Íme: a legilletékesebbek kritikai megjegyzéseikben a jó megvalósítás nehézségeiről, igényes követelményeiről beszélnek, nem a lehetetlenségéről. Mégis találkozunk újabban is még olyan megnyilatkozásokkal, amelyek kétségbe vonják, hogy a gyermek- és ifjúsági irodalom valódi esztétikai értékek megtestesítőjévé válhat. 1963-ban pl. egy szovjet szerző, Larissza Isszárova tollából jelent meg cikk az Irodalmi Kérdések (Voproszú Literaturü) c. folyóiratban, amely címében ezt veti fel: *Van-e szükség életkori sajátosságokhoz igazodó irodalomra?* Az író tagadó választ ad: „Élettől duzzadó művek helyett, amelyekben minden korú gyermek kalóriádus szellemi táplálékot kap — írja —, némely író a »speciális« irodalom útját járja, és a gyermekek életkori sajátosságainak megfelelő diétás kosztot igyekszik nyújtani.” Mintha ennek a cikknek a visszhangja csendülne fel abban az írásban is, mely a Pedagógiai Szemle 1968. évfolyamának 11. számában Csöregh Éva tollából jelent meg *A vitáról is lehet vitatkozni* címmel, s amelyben a szerző az azt hangoztatja, hogy „cseppet sem leplezett bosszúsággal” figyeli „az ifjúsági irodalom körüli nagy sürgést-forgást”. Fölveti a kérdést: „Miért jobb az ifjú szervezetnek, ha csak húsleveskocka kivonattal táplálkozik?” — igazi húsleves helyett?³ Az ifjúsági irodalom tehát e szerint a nézet szerint nem lehet igazi irodalom, csak valamilyen pótszer.

Mi okozza ezt a ma is még meg-megnyilvánuló bizalmatlanságot, sőt ellenszenvet a gyermek- és ifjúsági irodalom iránt? És milyen választ adhatunk rá?

A motiváló tényezők egy része kétségtelenül rossz történelmi tapasztalatokból született. A specifikus ifjúsági irodalom ugyanis kizárólagosan oktató és nevelő szán-

dékok segédeszközeként jött létre a 18. században. Sokáig afféle „tanirodalom” volt, minden tudatos művészi törekvés nélkül. Ez készítette a múlt század végén Wolgastot, hogy híressé vált művében az ifjúsági irodalom esztétikai „nyomorúságá”-ról beszéljen, hadat üzenve az egyoldalú pedagógiázásnak.⁴ A szenvedélyesen fellángolt vita során az a helyes nézet kristályosodott ki, hogy a jó ifjúsági műnek is „műalkotásnak” kell lennie, erről azonban nálunk nem vettek tudomást. Például Ványi Ferenc *Magyar irodalmi lexikona* (1926) és Benedek Marcell *Irodalmi lexikona* (1927) még a húszas évek második felében is úgy értelmezi az ifjúsági irodalmat, mint „az iskolai oktatást szórakoztató és tanulságos magánolvasmányokkal kiegészíteni hivatott” művek összességét. „Ez a szándék — fűzi hozzá Benedek Marcell — az ifjúsági irodalom termékeinek jelentékeny részét már eleve lefokozza művészi szempontból.” Íme: még három évtizeddel Wolgast nagy műve után is az ifjúsági irodalom alapvető sajátosságának vélik, hogy pedagógiai törekvései miatt csak lefokozott értékű irodalom lehet. Sőt, vannak még ma is, akik a pedagógiától féltik az ifjúsági irodalom művészi kiteljesedésének lehetőségét. Legutóbb pl. Hárs László hirdetett meg emancipációs küzdelmet az ifjúsági írók számára a didaktika, a pedagógia és a gyermeklélektan állítólagos diktatorikus törekvései ellen.⁵ Hol vannak azonban ma már ilyen törekvések?

Hiszen nemcsak Belinszkij és Wolgast idevágó helyes gondolatai közismertek immár nálunk is, hanem a szovjet irodalom példája és Gorkij tanítása is. Gorkij azt állapította meg, hogy a jó olvasmányok — és ezek közé a jó ifjúsági műveket is besorolta — segíthetik az ifjút a gondolatok, érzések, erények sokszínű viharában; megtanítják tisztelni az embert és megbecsülni saját magát; eltöltik a szíveket az élet és az ember szeretetének az érzésével; a fiatalok erőselekké, becsületes, okos emberré válását, olyan emberekké, akik igazán becsülik embertársaikat, tisztelik a munkát, és szívből tudnak gyönyörködni az ember szünet nélküli alkotó munkásságának pompás gyümölcseiben. Vagyis: a jó ifjúsági művek igenis a felnőttek pedagógiai törekvéseit, az embernevelést is segítik. Ugyanakkor azonban Gorkij kijelentette, amint már idéztük is: „Nem mesterember kell ide, hanem művész.”⁶

A jó ifjúsági mű csak úgy lehet jó nevelési eszköz, ha egyben értékes műalkotás. Pedagógia és esztétika dialektikus egysége nem hogy lehetetlenné nem teszi az értékes ifjúsági mű alkotását, sőt: csak ezek együttesen tehetik igazán értékállóvá.

Nem vitás, a múltban az egyoldalúan csak nevelő és oktató célzattól megírt „tanirodalom” valóban sok elriasztóan gyatra munka megírásához és terjesztéséhez vezetett. Voltak azonban régebben is írók, akik értékes műveket alkottak. Gondoljunk csak pl. Krúdy Gyula, Móricz Zsigmond, Móra Ferenc, Szabó Lőrinc, Áprily Lajos, Kassák Lajos és mások ifjúság számára írt alkotásaira. Pedig ezekben is van pedagógiai tendencia. Nem szabad tehát a régebbi gyermek- és ifjúsági irodalmat sem a maga egészében irodalom alattának minősítenünk. Még helytelenebb lenne a sok gyatra mű alapján általános érvényű elmarasztalást leszűrünk. Erre nem egy mai szerző is rácafol. Gondoljunk csak pl. Bálint István, Csanádi Imre, Csoóri Sándor, Csukás István, Hajnal Anna, Jékely Zoltán, Károlyi Amy, Kormos István, Nemes-Nagy Agnes, Vidor Miklós, Végh György, Weöres Sándor, Zek Zoltán gyermekverseire, vagy Lázár Ervin, Lengyel Balázs, Mátyás Iván, Szabó Magda, Takáts Gyula, Tatay Sándor, Thury Zsuzsa és mások ifjúsági regényeire. A példák mutatják, hogy a jó ifjúsági mű szerzőjének valóban pedagógusnak is kell lennie, de azért vérbeli írói munkát is kell nyújtania a fiatal olvasóknak.

A rossz történelmi tapasztalatoknak — a pedagógiázás sok elriasztó példáján kívül — van még egy aspektusa: valamikor — ugyancsak hosszú ideig — ez az irodalom volt a könyvkiadók legjövödelmezőbb vadászterülete. A fiatalok könyvéhségét kihasználva másod- és harmadrendű tollforgatók selejtes műveivel árasztották el a könyvesboltokat, mert bennük „az üzletember földhöz verte a hazafit” — ahogyan Benedek Elek híres képviselőházi szűzbeszédében mondotta.

Nos, gátolhatja-e ez a törekvés egy magas színvonalú ifjúsági irodalom kibontakozását a szocializmust építő társadalomban, amely állami kézbe vette a könyvkiadást? Kétségtelen, hogy az üzleti érdekek még ma is érvényesülnek a könyvkiadásban, és talán nem ártana az ifjúsági könyvkiadónak sem szigorúbb mércével megrostálni a kiadandó kéziratokat. Nem vitás, hogy ma is sok silány, de kelendő könyv jelenik meg. Kapitalista szempontok azonban nem uralkodhatnak.

Nem szabad azonban arra gondolnunk, hogy a felnőttek irodalmához hasonló „klasszikus” művek sorát várhatjuk az új gyermek- és ifjúsági irodalomban, mégpedig rövid időn belül. A fiatalok olvasmányaikban kétségtelenül elsősorban a kalandos cselekményelemeket keresik, s ezért a nekik írt könyvekben a kalandnak általában a felnőttek regényeinél nagyobb szerepet kell biztosítani. Az ifjúsági regények legtöbbje így szükségszerűen az ún. szórakoztató irodalom különböző kategóriáinak termékeiből kerül ki. Az irodalomalattiba való lesüllyedés veszélye ezen a területen

nagyobb, mint a regényirodalom talán több elmélyülést igénylő más fajtáiban. Az is igaz azonban, hogy minden műfajban lehet jót is, rosszat is alkotni. A speciális ifjúsági regényírásban általában nehezebb eljutni az igazán „nagy” irodalomhoz, mint a regényírásban általában, de lehetséges. Példák sora mutatja: *A Pál utcai fiúk*, *A Távolban egy fehér vitorla* stb., stb. Ha a „nagy” irodalmi alkotások közé kevés kerül is, a „jó” irodalomba minden felelősséggel alkotó, tehetséges író művei eljuthatnak, akkor is, ha munkájában figyelembe veszi a fiatal olvasók speciális olvasás-életmániáit.

Sem elvi, sem gyakorlati akadály nincs tehát, hogy esztétikailag is értékes, hasznos, „jó”, sőt „nagy” művek szülessenek speciálisan az ifjúság számára.

Fontos-e, hogy az ifjúsági irodalom termékei is igazi „műalkotások” legyenek?

Sajnos, nem költői kérdéstről van szó. Az elmélet és a gyakorlat szakemberei, pszichológusok és pedagógusok sokáig úgy vélték, hogy az esztétikai értékek tulajdonképpen mellékesek. Sőt, ennek a teóriának még ma is vannak hívei. Az indoklás: a pubertás kora előtt a gyermekek esztétikai érzéke, befogadóképessége annyira csekély, hogy ilyen szempontból szinte mindegy, mit adunk a kezébe. Adjunk tehát olyant, ami iránt igazán érdeklődik, így legalább közel kerül a könyvhöz, s végül is olvasó ember válik belőle. Eszerint éppen a legfontosabb alapelvek egyike, az életkori sajátosságokhoz való alkalmazkodás teszi feleslegessé a magasrendű esztétikai követelményeket.

A gondolat Wolgast említett könyve nyomán merült fel. Wolgast egyoldalúan a művészi értéket kérte számon az ifjúsági irodalomtól. Ellenzői viszont a gyermekközpontség hiányolták ebben a szemléletben. Elsősorban Ackerknecht és köre hangoztatta, hogy az elbeszélés művészi értéke nem azonos a gyermek sajátos személyisége számára jó és hatásos nevelési értékkel. Ackerknecht gondolatmenetét Max Zollinger folytatta, s eljutott odaig, hogy megállapítsa: a gyermeki személyiség igényeit esztétikailag kifogástalan eszközökkel nem is lehet kielégíteni.⁷

Ezek a nézetek századunk húszas éveitől kezdve erősítést kaptak a fellendülő gyermekpszichológiai tanulmányokban. Az olvasáspszichológia első klasszikusa: Charlotte Bühler pl.⁸ azt állapította meg, hogy a 15–16. életévig a fiatalok irodalmi érdeklődése csak tartalmi jellegű, a művészi szép befogadásának készsége csak a 16. életévtől bontakozik ki. Rumpf az 1928-ban megjelent *Jugend und Buch* c. műben ezt nagyjából elfogadja, azzal a különbséggel, hogy szerinte az esztétikai élmények befogadására kész szakasz már a 14. életévtől kezdődik. Ezt a nézetet erősíti Elisabeth Lippert is egyik tanulmányában.⁹ Ő a gyermek- és serdülőkorúak 20. életévig tartó szakaszát két részre bontja: a 14. életévig szerinte az a jellemző, hogy élményei nem esztétikai jellegűek, a 14-től a 20. életévig viszont könyvélményei már irodalmiak, esztétikai jellegűek.

Ez a veszedelmes nézet a legújabb időkben is kísért még, Zbinden professzor pl. egy 1955-ben Bécsben rendezett nemzetközi ifjúsági kongresszuson azt fejtette, hogy a gyermek és a könyv kapcsolatában tulajdonképpen nem az író, hanem a gyermek alkot, mégpedig esetleg banális szövegből is remekműveket. Ebből azt a következtetést vonta le, hogy tulajdonképpen nem lényeges a gyermekek kezébe adott könyvek művészi színvonala, szinte mindegy, remekműveket vagy giccsot adunk-e a kezükbe.¹⁰ Az ifjúsági irodalomnak talán legnagyobb ma élő szakértője, a bécsi Bamberger professzor is azt írja összefoglaló művében,¹¹ hogy a gyermeket olvasmányai segítségével el lehet vezetni az igaz és a jó felismeréséhez, esztétikai értékeléséhez azonban kevésbé. (Az igazság kedvéért meg kell jegyeznünk, hogy prágai felszólalásában 1964-ben hangsúlyozta az esztétikai értékek fontosságát is.)

Ha mindez igaz volna, valóban nem lenne fontos, hogy esztétikai szempontból is magasrendű alkotások kerüljenek a gyermekek kezébe.

Szülők és pedagógusok azonban mindig tapasztalták, hogy ezeknek a tekintélyes tudósoknak az idevágó megállapításaiban valami hiba van. Tapasztalták, hogy a gyermekeket igenis el lehet vezetni a művészi szép átéléséhez és befogadásához; a gyermekversekben pl. legtöbbször nem is a tartalom, hanem a művészi forma, a nyelv zeneisége, a ritmus stb. az, ami lenyűgözi őket. Prágában, az 1964-ben rendezett nemzetközi gyermekirodalmi kongresszuson végül ez a probléma került a megbeszélések középpontjába.

A vitaindító Václav Stejskal egyértelműen elvetette azt az elméletet, amely szerint a gyermekben hiányzik az a képesség, hogy esztétikailag érezzen és átéljen. Harciasan szembeállt tehát azokkal, akik úgy vélik: a gyermekirodalomban az esztétikai értékek megvalósulása mellékes, és csak a szűkebb értelemben vett okító és nevelő funkció a fontos. Hangoztatta, hogy a gyermekek és az ifjak esztétikai

nevelése az emberformálás egyik leglényegesebb része, ez pedig csak művésziileg is kiváló műalkotásokkal lehetséges.

Ebben az alapvető kérdésben a világ szinte minden részéből érkezett résztvevők egyetértettek. Egy, a speciális gyermek- és ifjúsági irodalom kezdetéig visszanyúló téves szemléletet temetett tehát el az 1964. évi prágai kongresszus, éspedig mindenképpen helyesen. Igaz ugyan, hogy a gyermeket a fércmű és a giccs is lenyűgözheti, képzeletét tündérien szép álomvilág megalkotására készítheti, de azért a fércmű mégiscsak silány alkotás, a giccs pedig giccs marad, amely megrontja a fiatal olvasó fokozatosan kibontakozó ízlését. Egyéniségét, tudatvilágát viszont a remekmű is lenyűgözi, alkotó erőit aktivizálja, ha a fiatal olvasó életkori sajátosságaival egyébként nincs ellentétben. Goethének kell igazat adnunk: az ízlést nem lehet középszerű alkotásokkal kiművelni, csak a legkiemelkedőbbekkel. Az esztétikai szempontból nem magasrendű alkotás nem lehet a gyermek formálásának igazán hasznos segítőjévé.

Szembe kell mindenestre néznünk azzal a ténnyel, hogy a gyermek kellő vezetés nélkül szívesebben olvas esztétikailag gyatra, vagy éppen giccses, esetleg éppenséggel a ponyva tartományába tartozó könyveket. Vajon nem az-e a fontos, hogy minél többet olvasson, hogy minél jobban kötődjék a könyvhöz, mert ezáltal válik állandóan olvasó emberré? A válasz nem túlságosan nehéz: a gyermek szívesen falja az egyébként „izgalmas”, életkori sajátosságainak megfelelő értékes irodalmat is. Miért ne adjunk tehát elsősorban ilyent a kezébe? Ezért olvassa szenvedélyesen a számára érthető klasszikusokat is, aminek mindenképpen örülnünk kell, hiszen a speciális ifjúsági irodalom a gyermekek olvasmányainak csak egyik részét alkothatja. Ami pedig azt a célunkat illeti, hogy a gyermek minél jobban a könyvhöz szokjék, ez semmiképpen se történjék fércművek segítségével; attól ugyanis még senki sem kerül közelebb mondjuk Thomas Mannhoz, hogy sok ponyvát olvas. Márpedig nem akármilyen, hanem művelt olvasókat kell nevelnünk. Az olvasás művészetére tehát meg kell tanítanunk az embereket — ez pedig csak az esztétikailag „kifogástalan” művek segítségével történhet.

Kérdés természetesen, milyen esztétikai követelményeket támaszthatunk az ifjúsági irodalommal kapcsolatosan? Legközelebb erről ejtünk néhány szót.

Dr. Kolta Ferenc

AZ IDÉZETT MŰVEK

1. Németh László: Lányaim. Magvető, 1962. 32. 1., illetve 42. 1., a Költők a gyerekszobában c. tanulmányból
2. MórícZ Zsigmond: Irodalomról, művészetéről. Szépirodalmi, 1959. 199—204. 1.
3. Pedagógiai Szemle 1968. 11. sz. 1048—1052. 1.
4. Wolgast, Heinrich: Das Elend unserer Jugendliteratur [Ifjúsági irodalmunk nyomora]. 1896. Hetedik kiadása: Worms, 1952.
5. Hárs László: Lehetőség, látjogosultság, szükségesség. Jelenkor, 1960. 6. sz. 568—575. 1.
6. Gorkij: Az ifjúsági és gyermekirodalomról. Ifjúsági, 1955.
7. L. ezekről bővebben Dost, Georg: Jugend und Buch [Az ifjúság és a könyv] c. művében. Berlin und Bonn, 1928.
8. Bühler, Charlotte: Das Seelenleben des Jugendlichen [Az ifjú lelki élete]. Magyarul Várkonyi Hildebrand fordításában 1925-ben jelent meg.
9. Lippert, Elisabeth: Der Mensch als Leser [Az ember mint olvasó]. A Begegnung mit dem Buch [Találkozás a könyvvel] c. kötetben. Ratingen, 1950.
10. Václav Stejskal prágai vitaindító referátuma, a Die Kunst durch Kunst zu erziehen [A művészettel való nevelés művészet] c. kötet 19—22. 1. Prága, 64. 1.
11. Bamberg: Richard: Jugendliteratur [Ifjúsági olvasmányok]. VerL für Jugend und Volk, Wien, 1955.

Rákóczy Ferenc
famtészete

Mi kell a gyermekeknek?

A. A. Milne: *Micimackó c. könyvéről*

Remekmű nem terem minden bokorban. Még minden másodikban sem. Vannak, akik úgy vélik, hozzáértők, hogy a világirodalom remekei jól elférnek egy néhány-ezer kötetes könyvtárban; ha kissé szigorúbban rostál az ember, néhány száz kötetre olvad le az *időt álló művek* gyűjteménye. Ezek a kötetek azonban meglehetősen vastakosak lesznek, háromba a görög tragédiák — az összes, ami fennmaradt — zsúfolódnak, négybe Shakespeare művei... s így tovább. A gyermekeknek írott remekművek, úgy értem: a kicsinyeknek szántak, egyetlen egy kötetbe beleférnek, s ez sem lesz túl vastak. Szerintem három művecske kerülne bele: az *Aliz csodaországban* (csakugyan! miért nem adják ki ezt nálunk? ősidők óta nem jelent meg!), *Saint-Exupérynek A kis hercege*, és a 90 esztendeje született *A. A. Milne Micimackója*.

Erdemes volna tudni, hogy mitől ilyen közkedveltek. Egy közös sajátosságuk szembeötlő: nemcsak a gyerekek, hanem a felnőttek is élvezik őket, s nem éppen a gyermeklelkűek, vagyis nemcsak azok, akiknek gondolkodása megőrizte egyszerű üdeségét, hanem a megfáradottak, elfásultak, a bölcsésé váltak úgyszintén. Sőt, azt mondják, igazán a felnőttek értik meg és élvezik őket. Ebben azonban korántsem vagyok bizonyos. Hogy a felnőttek jobban megértik, még igaz lehet, de hogy mélyebben élveznek, aligha. Az élvezettség átélés szükséges, sőt a kettő majd ugyanazt a folyamatot jelenti, a felnőttek pedig sokkal inkább az eszükkel fogják fel ezeket a gyermekkönyveket, mint a szívükkel, kívül kerültek világukon, és gyönyörködnek benne, az ő gyönyörűségük — bizonyos vagyok ebben — a vágyódóé. A gyermekek azonban könnyedén lépik át a csodaországok határát, s kerülnek bévülre, egyszerűen azért, mert ők még nem számúztak a leszűkült lehetőségek, a kopár logika és a rideg valóság földjére az édenkertből, ahol még minden lehetséges. Képzletük képlékeny még.

Talán az egyik titkuk ezeknek a történeteknek, hogy minden lehetséges bennük; pontosabban: hogy hiányzik belőlük a megállapodottság, hogy így is alakulhatnak és úgy is, hogy lezáratlanok, hogy tovább szöhetnek, fonhatók, alakíthatók.

Ez azonban titkuknak csupán egyik része, mely a másik nélkül — és erről feledkeznek meg az utánzó — mit sem ér, olyan, mint egy tizforintos, amelynek csupán egyik oldala létezik, a másik — nem hogy üres, fehéren maradt, hanem — egyszerűen nincs. Nos, a titok másik része — úgy vélem —, hogy ezek a történetek, színhelyeik és szereplőik éppen olyanok, mint a valóságosak. Lényegükben mindenesetre. A felnőttek — azt hiszik —, hogy ők ezt az oldalt élvezik, a valóság lényegét megvilágítót. Attól tartok, hogy tévednek. Az emberi lét tragikumát Aiszkhülosz Perzsákja mélyebben világítja át, mint a *Micimackó*, még *A kis hercegnél* is mélyebben, s a modern fizikakönyvek, bár lépten-nyomon idézik az *Aliz csodaországban*, mégiscsak pontosabb leírását adják az elképzelhetetlennek. Ezt azonban csupán közbevetőleg mondtuk el a felnőttek balga és önáltató hitéről, mást élveznek ők e könyvekben. Saját sóvárgásukat, említettük már.

A titoknak még harmadik oldala is van, vagy mondjuk így: harmadik kiterjedése, s éppen ettől lesz teljes. E harmadik dimenzió nélkül laposak volnának e könyvecskék. Mi teszi e harmadik kiterjedést? A szomorúságuk. Mind a *Micimackó*, mind *A kis herceg* és az *Aliz szintén* — bár ez a legkevésbé — elbűvölően, szívszorongatóan szomorú — és éppen ezáltal *vigasztaló*.

Meglepő, de negyedik dimenziójuk is van, s talán éppen ettől lesznek nemcsak a be-, hanem átjárhatóak is, vagy ha úgy tetszik: átlebeghetőek. Ez a negyedik dimenzió azonban, könnyen lehet, azonos az elsővel. Miről is van szó?

„Idők múltával kiderült, hogy kislányomat azok a mesék szórakoztatják, melyekben ő is szerepel — írja *Örkény* egy karcolatában. — Lassanként aztán kifejlődött egy új mesetípus, melynek ő a pozitív hőse; ő menti meg Piroskát, ő mutatja meg az utat a kis juhásznak, minden szépet és jót ő visz véghez a világon... Még utóbb, a fejlődés során, kikristályosodott a mesék meséje, a legszebb és legérdekesebb mese, melyet csillogó szemmel és tátott szájjal hallgat; ez a tőkély a műfajban, a családi műretek. Ő a főszereplője, s mindannyiszor, amikor felbukkan a mese hőse, az a bizonyos »egy jó kislány« — akkor révült arccal rebegi: *En.*”

Nos, ez a negyedik dimenzió, s azért lehet azonos az elsővel, mert a mesehős, az *En*, még gyermek, aki még minden lehet, aki számára még minden lehetséges, a múlt átfurmálása is.

Ezúttal a három említett remekmű közül csupán egyet járunk be. Ha az égi és szerkesztői hatalmak engedik, talán majd a többit is sorra kerítjük, most azonban csak a Micimackón keresztül nézhetjük meg: igazunk van-e.

Kezdjük a negyedik »kiterjedéssel«, s mint mondtuk, könnyen lehet, hogy egyúttal az elsővel is.

A *valóságból indul* a történet: Micimackó — mivel Róbert Gida gyerekszokás szerint maga után vonszolja — »bukdácsol lefelé a lépcsőn, kopogtatva a feje búbjával, minden lépcsőfokon egy koppanás«. Kitűnő pillanatkép, s alkalmas reá, hogy a »történetet« hallgató kisgyerek, magára ismerve benne, belépjen általa a mese világába. De még túl sem jutottunk az első bekezdésen, a történet már kilép a merev valóságból, harmadik mondata arról értesít, hogy Micimackó, már amennyire »értelme terjed, meg van győződve róla, hogy ez az egyetlen módja a lépcsőn való közlekedésnek«. Valójában persze Róbert Gida van erről meggyőződve, meg kis hallgatóink. Az ő értelmük-lényük terjesztetik ki Micimackóra. Mondhatjuk úgy is, hogy az ő lelkük (a szemöldökráncolók kedvéért zárójelbe kitesszük: pszichéjük) költöztetik be Micimackóba. A továbbiakban is, íme:

„Egyébként Micimackó néha játszani szeret, néha pedig leül szemben a kandallóval, és ilyenkor mesélni kell neki.

— Mesélünk? Micimackónak mesélj valami szépet — mondtad te.

— Megpróbálhatom — mondtam én. — Milyen mesét szeret?

— Mesét saját magáról. Ő már egy ilyen Mackó.”

Helyben vagyunk. Mert persze hogy Róbert Gida kívánja a mesét, és ő szereti a saját magáról szólót. Csakhát röstelli ezt nyíltan kimondani. De így aztán a mese valóban Micimackóról fog szólni. Nem baj! Micimackó — láttuk — *Róbert Gida kiterjesztett lényé*, meg alattvalója is egyben, nemcsupán azért, mert — ahogy neki engedelmeskednie kell a szüleinek, úgy kell Micimackónak ő neki szót fogadnia —, hanem mert értelme is csekélyebb az övénél, ez emeli őt Mackó, Malacka, Nyuszi, Kanga s a többiek fölé, akik így, s rajtuk keresztül saját maga, valami istenfélét látnak benne, apuka- és anyuka-istent, aki — ha bajba kerülnek és ő éppen ráér — feltétlenül segíteni képes rajtuk. Tehát, bár a mese Micimackóról és a többi állatkáról szól, mivel mind az ő lelkéből lelkedeztek, még nyuszi számos rokona és számtalan üzletfelei is, és mivel ő lebeg fölöttük, végül is róla szól. Mindenképpen. Erre újra és újra — így és úgy — rádöbbsent a történet.

Micimackó méz-szerző kalandja közben egy reketyebokorba pottyan. „Kievickélt a bokorból, a tüskéket kikéfélt az orrából, és ismét átadta magát gondolatainak. Az első, aki eszébe jutott, gazdája volt, Róbert Gida.

(*Mármint én — kérdezte Róbert Gida ámulva, alig mert hinni a füleinek. — Te bizony.*

Róbert Gida nem felel, de egyre nagyobbra mereszi zsebóraszemeit, és kipirul.)

Említettük, hogy a gyermek számára a múlt is formálható. Ennek egyébként megvan a valóság-alapja, legelső életéveink emlékei felejtésbe süllyednek, felnőtt szemtanúktól szoktunk megtudni egyet-mást e korbéli magunkról s aztán úgy érezzük, hogy magunk emlékezünk vissza. Valahogy így:

„... van más mesém is.

— Mackóról meg rólam?

— És Malackáról és Nyusziról, hát nem emlékszel?

— Emlékszem, de mindig elfelejtem, mikor rá gondolok.

— Hát amikor, Mackó és Malacka el akarták fogni az Elefántot...

— De nem fogták el, igaz?

— Nem.

— Mackónak nincs is elég esze hozzá. Én fogtam el, ugye?

— Ez majd kiderül a meséből.

Róbert Gida bólintott.

— Most már emlékszem — mondta —, csak Mackó nem emlékszik, neki meséld el. Mert ez egy igazi mese, s nemcsak olyan emlékezés.”

Még egy utolsó példát a múlt *képlékenysége*re és egyúttal a gyermek én-közpon-túságra: Fülesnek (a csacsinak) születésnapja van, Micimackó és Malacka nem feledkeznek meg róla.

„— No és *tőlem* nem kapott semmit? — kérdezte Róbert Gida irigykedve.

— Dehogynem! ... mondtam én. — Te adtál neki egy ... hát nem emlékszel ... egy kis ..., egy olyan kis ...

— Egy olyan kis festékdobozt, festegetni.”

(A csacsi szeret festegetni? — kérdezzük közbe mi. — Vagy Róbert Gida szeret festegetni? Hm?)

„— Na látod! Pontosan emlékszel!

— De miért nem adtam neki oda mindjárt reggel?

— Mert egész nap el voltál foglalva az estély miatt, amit a tiszteletére rendeztél. Ott volt csokoládé és fagyalt és torta három gyertyával és Füles neve a tortán, piros cukorból kikanyarítva és...

— Igen, most már emlékszem — mondta Róbert Gida."

Mi pedig azt hisszük, hogy az ő tortáján volt három gyertya és az ő neve volt piros cukorból kikanyarítva rajta. Róbert Gidáé és Milne minden kis mesehallgatójáé, vagy legalábbis szeretnék, ha így lett volna. S ezért aztán úgy is volt, a remekművek tovább élnek, alakulnak.

De hát hogyan tudtak akkor lemondani róla Füles javára? Nem árulunk el nagy titkot: Füles is ők.

Engedtessek meg egy személyes vallomás: a Micimackó menaszériából én *Füles: szeretem a legmelegebben* s bizonyos vagyok benne, hogy minden magányos gyerek szívéhez ő áll legközelebb. S melyik gyerek nem magányos?! Vagy — rendben van, tegyük föl így a kérdést: hány olyan gyerek van, aki ebben az elfoglalt világban nem érzi okkal elhanyagoltnak magát, hányan vannak, akik nem értik a József Attila sort: »Hagyja a dagadt ruhát másra. Engem vigyen föl a padlásra?« Nos, aki nem érti, annak nincs köze Füleshez, aki az említett *bűbájos és vigasztaló szomorúságot képviseli* — eh, dehogyan is képviseli! megtestesíti.

Füles a borúlátó, állandó megbántottságban, sértődöttségben él, vele senki sem törődik, őt mindenki elhanyagolja, semmibe veszi, és — ez talán a legszomorúbb — úgy érzi: méltán. Abban a fejezetben, melyben születésnapja van, ott áll a folyóparton s nézi magát a víztükrében: „— Nagyképűség — mondta. — Ez a helyes kifejezés. Nagyképűség, ez az én bajom.” Megfordul és a másik oldaláról is megnézi magát a vízben. —” Mindjárt gondoltam — jegyezte meg. — Ez a profilom se jobb. De ki törődik velem? Senki. Nagyképűség. Mondom.

Valami recscent mögötte, és a sűrűből előjött Micimackó.

— Jó reggelt, Füles! — mondta Micimackó.

— Jó reggelt, Mackó — mondta melán Füles. — Ha erről egyáltalán szó lehet a mai időkben. A magam részéről erősen kétlem. De semmi. Szót sem érdemel. Bocsánat.

— No, mi baj már megint?

— Semmi, Mackó, semmi. Csak úgy mondom. Sokféle népek vannak. Az egyik nem akar, a másik nem tud. Ennyi az egész.

— Mit nem tud? — kérdezte Mackó, és megdörgölte az orrát.

— Mulatni. Vidulni. Énekelni és táncolni. Itt van a kutya eltemetve.

— Vagy úgy — mondta Mackó. Gondolkozott, hosszasan. Aztán megkérdezte — Melyik kutya?

— Az a kutya, azzal a kutya jókedvvel — magyarázta borongva Füles. — Nem panaszképpen mondom. Csak úgy. Nem tesz semmit."

Ez a szavajárása: »Bocsánat«. »Nem panaszképpen mondom.« »Nem tesz semmit.« Minduntalan bocsánatot kér, hogy egyáltalán, hogy terhére van a világnak. Úgy hihetjük, épp ezáltal van valóban a terhére: nyűgösködő, örök-elégedetlen. nyafizó gyerek.

De hát ok nélkül ilyen!? Hiszen a farka valóban elvész. Elvész? Dehogyan. A Bagoly csengettyű-zsinórnak nézi, kirángatja és hazaviszi magának. A születésnapjáról csakugyan megfélekednek; s mikor ő Malacka és Mackó tudomására hozza, hogy éppen ma van, micsoda ajándékokat kap?! Szakadt léggömb-foszlányt és egy üresre nyalt mézes csuprot. Mikor Zsebibaba a folyóba pottyant és ő, hogy kimentse, beelógatja neki a farkát, megfélekednek róla, nem szólnak neki, hogy már kihúzták Zsebibabát, ő meg csak lógatja a vízbe a farkát, lógatja, míg majdnem elfagy. A házát, zimankós télen, balga száanalomból, igaz, de tényleg lebontják és elhordják. A folyóba pedig beleesik, és úgy »mentik ki«, hogy egy hatalmas követ vágna »melléje«. Egyébként pedig magára hagyják.

„— Nekem igazán nem mondanak el semmit — mondta Füles. — Engem semmiről se értesítenek. Pénteken lesz tizenhét napja, hogy nem szóltam senkihez egy szót se.

— Hát tizenhét napja éppen nem lehet.

— Jövő pénteken lesz.

— S ma szombat van — mondta Nyuszi. — Az akkor tizenegy nap lenne. Pedig én magam is itt voltam ma egy hete.

— De nem diskuráltál — mondta Füles. — Nem beszélgettél. Nem mondtál semmit. Annyit mondtál: »Halló!« — és már szaladtál is. Láttam a farkadat száz méteren szaladni dombról le, és még mindig azon tűnődtem, hogy mit feleljek. Gondoltam: majd azt mondom neki, »Mi?« — de akkor már késő volt.

— Nekem akkor sietni kellett.

— Ez nem volt tisztességes üzlet. ADOK—VESZEK. Nem váltottunk szót... »Halló—Mi« Ezzel nem messzire jut az ember, pláne, ha az egyik beszélőnek a farka mihamarabb láttávolon kívül kerül. A beszélgetés második szakaszában már nem is látszik.

— Te vagy a hibás, Füles. Sose látogattál meg egyikünket se. Mindig itt vagy, az Erdőnek ebben az egy sarkában, és várod, mikor jönnek a többiek hozzád. Miért nem mész te hozzájuk néha?

Füles kicsit hallgatott. Gondolkodott.

— Ebben lehet valami. amit mondasz, Nyuszi — mondta végre. — Kicsit elhanyagoltatok benneteket. Kicsit többet kellene mozognom. Kicsit jönnöm-mennem kellene.”

Ezek szerint magányosságában mégis ő maga a hibás. Mindig ott van az Erdőnek abban az egy sarkában és várja, hogy a többiek jöjjenek hozzá. Ahelyett, hogy maga is fölkeresné őket. Nem kell sajnálni hát. Egy tanmesei jelenet minden bizonnyal ekként végződné. Ez nem. Ez folytatódik még és a következők nélkül — igaz, nem volna valóban szomorú, viszont — vacak lenne.

„— Hát ebben igazad van, Füles. (Válaszolja önbírálatára a Nyuszi.)

— S ha azt hallom kívülről: »Ejnye, a fene egye meg, ez a Füles« — akkor már mehetek is, ha kedvem van.”

No lám, gondolhatjuk, nem is magatartásában a hiba, hanem jellemében gyökezrezik. Hallgassuk tovább!

„Nyuszi egy lábon állt egy darabig.

— Na igen — mondta —, mert nekem most úgyis mennem kell.

— Isten áldjon! — mondta Füles.

— Micsoda? Ja igen, isten áldjon! És ha véletlenül találsz valami jó tanyát Bagoly részére, ne felejts el értesíteni.”

Nos? Füles csakugyan képzeldik, valóban benne rejlik a hiba? Tényleg ő húzódik félre? A legremekebb az egészben, hogy Nyuszi nem egyszerűen nem ér rá, hanem igazánból sürgős dolga van, s nem is a maga ügyében lőt-fut, hanem mert Bagoly háza összedől s neki kell új lakást szereznie. Mással törődik, s ettől a nagy *mással törődéstől nem ér rá embernek lenni.*

Sajnálom, de a Biblia jut az eszembe: Jézus Lázár nővéreinek. Márta a konyhán sűrög-forog, hogy ellássa a vendéget, Mária pedig Jézus lábához telepszik, s csak hallgatja tétlenül, mikor pedig Márta megszidja ezért, Jézus azt feleli: »Mária a jobbik részt választotta.«

Nyuszi nem a jobbik részt választotta. A Fülesnek, Róbert Gidának és a József Attiláknak (összefacsarodik a szívem, hogy leírtam a nevét), nemcsak bogáncsra van szükségük, nemcsak arra, hogy a Mama hazahozza nekik a vacsoráját, hanem arra is, hogy őket vigyék föl a padlásra, de legalábbis, hogy *szóljanak és nézzenek rájuk.* Hogy ne érezzék magukat elhagyatottnak. Hogy egy percre boldogok legyenek, mint Füles a születésnap ajándékaival. Emlékszünk rá? „Kivette meg betette a rongyot a csuporba, és ragyogott a boldogságtól.”

Végül is, úgy vélem, *ettől remekmű a Micimackó*, ugyanattól, amitől a Mama, hogy megérti a kisgyereket — az Embert — s az Ember megérti belőle, hogy megértették, van valaki, aki megérti szomorúságát, elveszettségét ebben a sűrű-forgó Felnőtt méretű, áttekinthetetlen világban, s így már *nincs is olyan egyedül*, nem is olyan elveszett. S miként Kanga és Tigriske az idegen, tehát ellenséges külvilágból érkezők ismerősökké szelidülnek, remélheti, hogy ha majd ki kell lépnie puha képezelete emberi (a Micimackóban minden állat emberi!) világából, a merev és szigorú — rajta kívül álló valóságba, talán-talán ott is paradicsommá munkálhat néhány négyyszögölnyi kopárost. Mert végül is odaüzetik. (Hacsak meg nem hal, mint Saint-Exupéry Kis hercege.) Emlékezzünk Füles búcsúversére:

„Elindult a Róbert Gida,
(Mondják, elindult.)
Hová?

Senki se tudja,
de ő csak ment —
ment, anyi szent.”

Zolnay Vilmos

(A. A. Milne: Micimackó — Micimackó kuckója. E. H. Shepard rajzaival. Ford. Karinthy Frigyes. Móra. 1967. 228 l.)

A KÖNYVTÁRI DOKUMENTÁCIÓS SZAKIRODALOM c. referáló lap 1971. évi 2—3. száma 160 oldalon 72 külföldi könyvtári szaklapból közöl magyar nyelvű tartalomkivonatokat hazai könyvtári szakemberek tollából. A kiadvány használatát betűrendes és tárgymutató könnyíti meg. Tanulmányozása révén tájékozódást szerezhetnek a könyvtárosok mindazokról a problémákról, amelyek a nemzetközi szaksajtót foglalkoztatják.

Az első balatoni kisgrafikai biennálé

A napjainkban virágzásnak indult ex libris műfaj keretében sok kiváló művészeti alkotás jön létre. Ez indította a keszthelyi Balatoni Múzeumot arra, hogy külön kisgrafikai gyűjteményt szervezzen az alkotások és a velük kapcsolatos dokumentumok összegyűjtésére.

A gyűjtemény szervezése során a művészekkel kialakult kapcsolatra építve hirdette meg a Múzeum a Somogy, illetve Veszprém Megyei Idegenforgalmi Hivatallal közösen kisgrafikai pályázatát. A felhívás a Balatonnal, a kiemelkedő Balaton környéki személyiségekkel, a táj történeti emlékeivel foglalkozó témájú kisgrafikai művek alkotására kérte fel a művészeket. A beérkezett munkákból a zsűri 23 művész 105 alkotását érdemesítette a kiállításra. A Somogy megyei Idegenforgalmi Hivatal I. díját

Diskay Lenke, a II. díjat pedig *Kőhegyi Gyula* grafikus művész nyerte el. A Veszprém megyei Tanács Idegenforgalmi Hivatalának díját *Fery Antal* grafikus művész kapta.

A múzeumi hónap keretében rendezett kiállítás — melyet *Dr. Belák Sándor*, a keszthelyi egyetem rektora nyitott meg, a Balatoni Múzeum oszlopcsarnokában kapott helyet.

Az I. balatoni kisgrafikai biennálé kétévénként ismétlődő pályázat kezdete. A kisgrafikai művek létrejöttét a pályázat ihlette és ezek méltán reprezentálják a magyar kisgrafikát. Néhány hónap távlatából azt is megállapíthatjuk, hogy ez a művészeti ág új barátokat szerzett a könyvnek, a Balatonnak és az ex librisnek, és új alkotókat avatott.

Poór Ferenc

Stettner Béla linómetszete

A KÖZSÉGI KÖNYVTÁRÜGYRŐL tartott tájékoztató nemzetközi konferenciával kapcsolatban a Matica slovenská a falusi könyvtárügy összehasonlító tanulmányozására alakult nemzetközi titkársággal együtt bibliográfiákat ad ki. Legutóbb az NDK falusi könyvtárügyéről 1945—1971 között megjelent tanulmányok és cik-

kek válogató bibliográfiáját kaptuk meg, valamint az olasz vidéki kiskönyvtárakról szóló, 1945 és 1970 közötti irodalomjegyzéket. A német bibliográfia korszakokra oszlik, és csak perodikákból merít: a Ferruccio Maraspin összeállította olasz jegyzék éves bontásban közli anyagát, könyveket is fölvesz és minden cím után

francia nyelvű címfordítást és annotációt ad. Úgy látszik, hogy az ajánlásra érdemes, időtálló olasz szakirodalmi termés 1945—54 között elég gyér lehetett, mivel ebből az időszakból több év kimarad. 1954-től kezdve azonban a folyamatosság már nem szakad meg, és az anyag mindinkább bővül.

A romániai magyar irodalom és a magyar nyelv új színei Sütő András „naplójegyzeteiben”

„A Mgyar Népköztársaság és Románia Szocialista Köztársaság közös könyvkiadási megállapodása keretében” jelent meg Sütő András *Anyám könnyű álmot ígér* című könyve, a bukaresti Kriterion Könyvkiadó gondozásában. Műfaja szerint: „naplójegyzetek”, de a szerény megjelölés mögött igazában egy erdélyi falu lakóinak múltja, jelene, mindennapi élete bontakozik ki — és benne az író gyermekkora, szüleinek, testvéreinek sok tanulságot rejtő küzdelmes sorsa formálódik irodalomná.

Irodalmi szociográfiának is mondhatnám ezt a könyvet, az Illyés Gyula-i *Puszták népe* valamiféle rokonának. Sütő András is belülről ábrázol egy közösséget, s éppúgy, mint Illyés, egyúttal a tágabb közösségben gondolkodó ember szélesebb körű objektívításával. Persze más a dunántúli puszták népe, más egy erdélyi kis falu; más a Horthy-korszak Magyarországa, más a mai, szocializmust építő Románia. Sütő András könyve egy román-magyar lakosságú romániai falunak főleg a felszabadulás utáni negyed évszázadáról ad sokoldalú, mélyen realista képet.

Az imént *objektivitását* emeltem ki, pedig talán leginkább *kedves szubjektivitásával* kap meg bennünket ez a könyv. Itt-ott drámaivá forrósodó meleg líraisága, egyes részeknek a székely népbaladákra emlékeztető sajátos szépsége nagy élményünké teszi e „naplójegyzetek” — de tulajdonképpen regény — végigolvasását.

Már az legelső mondatoknál fölfigyelünk Sütő András szép magyar nyelvére, melyet egyrészt az Arany Jánosra emlékeztető egyszerűség és tömörség jellemez, másrészt az egyéni képekben és színekben való gazdagság, s mindezen felül valami, szavakba alig foglalható *erdélyiség*. A bevezető sorok így magyarázzák meg a könyv célját és különös, költői címét:

„Egy napon így szólt anyám:

— Írhatnál rólunk is valami könyvet.
— Nocsak! — néztem a szavai után, majd tréfára fogván a dolgot, azt kérdeztem boltos módra: milyen könyv legyen az, vidám-e vagy szomorúságos?

— Igaz legyen — mondta.

Láthattam tehát, hogy kérdésemmel az irányt elhibáztam. Anyám nem egyezkedésre gondolt, hanem — a kézművelatából is ítélve — a fájdalomra a halántéka táján. Egy láthatatlan, szorító abroncsra, amely álmából is gyakorta felriasztja. Ilyenkor arra gondol, hogy mindannyiunk háta mögött felgyűlt az idő; szép csendesen ereszkedünk alá, mint a harangóra súlya. Mind közelebb a földhöz, azután kopp! — megérkezünk, s nincs kéz, amely az órát még egyszer fölhúzná. De lenne bár egy könyvecske, ó, nem vigasztalónak, hanem tanuskodásképpen egyről és másról, ami megesett velünk.

— Ez nekem is gondom — adtam meg magam.

— Hallgass arra a gondra, s az álmod könnyebb lesz!”

Honnan buzog elő, honnan zeng felénk ilyen varázslatosan, ilyen népmesei gazdagsággal ez a Sütő András-i magyar szó? „Hol vagyunk hát?” — kérdi velünk együtt a könyv szerzője, s mindjárt válaszol is: „A Mezőségnek hívott erdélyi dombvidék köllős közepében, Kolozsvártól negyven, Marosvásárhelytől hatvan kilométernyire, távol a vasúti és szellemi közlekedés ütőereitől, hajdani lápok, tavak, nádasok kiszikkadt völgyében. Makkai Sándor püspök úr néhány évtizede regényt írt rólunk vagy inkább segélykiáltást, az volt a címe: Holt-tenger. Hasonlatos hozzá valóban a vidék domborzata. Valamikor tenger volt itt, azután elment valamerre, mi itt maradtunk...”

Sütő András falujának neve *Pusztakamarás*. Ebben a faluban töltötte életének utolsó éveit a múlt század nagy magyar írója: Kemény Zsigmond. 1875-ben itt, Pusztakamaráson temették el. Szép és megható, ahogy a kommunista Sütő András ír az arisztokratának született, de a nemzetföltő gondokban a mi korunknak is példát mutató Kemény Zsigmondról, szülőfalujának egykori földesuráról: „Ő az egyetlen, akitől nem elvenni, hanem átvenni kellett valamit. A terhes mivoltában is kovász-természetű örökségét. A könyveit ugyan itt senki

sem olvasta, de tébolyba hulló szenvedéseinek, nemzetféltő gondjának legendája máig is föl-föllobban a sírja környékén. Konok sírköve fektében is mondja a tanulságot a másnak világító s önmagát elemészto fákljáról. Vele, mint minden költővel, egy csipetnyi eszményi emberiség költözött a világba.”

Pusztakamarást — mint a könyvből megtudjuk — háromnegyed részben románok, egynegyed részben magyarok lakják, vagyis olyan ez a falu, mint egy kicsinyített Erdély. Innen indult el a ma negyvennégy éves Sütő András, akiről a néhány évvel ezelőtt kiadott Magyar Irodalmi Lexikonban többek között ez áll: „A mai magyar próza egyik legfigyelemreméltóbb stílusművésze.”

Hogyan adhatott az irodalomnak ilyen kitűnő magyar stílusművészt egy olyan falu, ahol a mindössze talán 600-as lélekszámú lakosságnak csak egynegyed része magyar? Sütő András így vall a *falujától* kapott és saját buzgalmából állandóan gyarapított írói örökségéről: „Az EGÉSZTŐL kaptam útravalóul a gyermekkor élményvilágát, a *negyedrésztől* a küszködő nyelvet, e színes bóját a vi-zek hullámmásában. Küszködöt mondtam — folytatja —, a csepre gondolva, melynek bizonyára nincs könnyű dolga, mikor a közhely szerint a tengert kell visszatükröznie. Akármilyen bőven is számolom, alig százötven főnyi közöség-től tanultam magyarul. Olyantól, melynek Balassija, Csokonaija, Arany János, nyelvújítója és nyelvcsöze a mindenkori tiszteletes úr volt, régi fegyvertársaival: Károli Gáspárral és Luther Mártonnal, kinek zsolnárlapancsiát fűtük minden vasárnap a templomban. Így énekelgetve, ha nem is nyertük el a feltámadást, a hozzá vezető legrövidebb utat: a kihalást elkerültük.”

Az egykori *csecsemőhalandóságról* nem a statisztikák szürke, hivatalos nyelvén, hanem a népballadák képekben gazdag, tömör irodalmiságával mondja: „1927-ben, mikor magam is a világra jöttem, születünk összesen tízen, életben maradtunk négyen. Korosztályom hatvan százaléka az élet szokásos kerüloj nélkül az anyamellről fordult egyenest a sírba.”

Az embernek minduntalan ceruza kívánkozik a kezébe, hogy örvendezve jelöljön meg a könyvben egy-egy találo jelzőt, csodálatosan érdekes megismerést stb. És közben arról olvasunk, milyen szenvedélyes tudnivalósággal tanulta édes anyanyelvünket s a későbbi író kifejezőeszközeit az 1930-as években iskolába került kis Sütő -András: „Az elemi iskolában osztálytársaimnál hamarabb tanultam meg a betűvetést. A sikongó palatábla fölé hajolva, ebéd közben is mámorosan rőttem a szavakat.

Úgy éreztem: mindahánnyal egy-egy titkot csipek fölön.”

Néhány sorral lejjebb így folytatja: „A világ birtokbavételének illúzióját éltem át: szavaim vegyes csapatának eszmélte-tő, titkos erejét. Más örökségre — sem-milyen ingó és ingatlan vagyponra — nem számíhattam. Az ősök tankönyvbe fog-lalt testamentumaira sem. Mivel sáfár-kodtam volna? A magaméihoz tehát, kö-zeli és távoli rokonoknál, új szavakat epésztem. Degenyeges, fazekas vándor-székelyek szekere körül ólálkodva egy-egy friss jelzőt, igét, ikerszőt dugdostam a nyelvem alá . . .” S lám, nemhiába, mert az erdélyi Sütő András ma a magyar nyelvet legszebben, leggazdagabban hasz-náló írók közé tartozik.

Mondatai mélyen *emberiek*. Amikor például a mezei szárazságról ír, akkor is az *emberi* világ képeivel szemléltet. Egy régesrégii, különösen száraz esztendőt így jellemez: „Nagy, tikkasztó és földrepszto szárazság volt abban az esztendőben; a mezőkön mint a harangok, úgy szóltak a kapák, s a kukoricatáblák annyi esőt láttak csupán, amennyi verejtéket a szü-leink rájuk hullattak.”

Nemcsak egészében szép ez a mondat (minthogy művészi egységben látattja a föld és az ember kapcsolatát), hanem részleteiben is. Például szép az elején a jelzők költői hármassága. Az első helyen álló *nagy* jelző a maga egyszótagú rö-vidségében még csak általános jellem-zést ad a szárazságról; utána a három-szótagos *tikkasztó* és a négyszótagos *föld-repszto* egyrészt az egymást követő jelzők hangtestének terjedelmi fokozá-sával fejezik ki a szárazság nagy voltát,

Joó Margit ex librise

másrészt pontosabb képet rajzolnak róla. A *tikkasztó* jelző az embereknek és állatoknak, a *földrepestő* pedig a *földnek* a szárazság okozta szenvedésére utal. A szárazság rendkívüliségét érzékelteti az író azzal is, hogy harmadik jelzője egyáltalán még soha le nem írt új szóösszetétel, a szótárainkból is hiányzó *földrepestő* melléknév. Ez a többszörös jelzős szerkezet (*nagy, tikkasztó és földrepestő szárazság*) még a hangjaiban is művészi felépítettségű: szavaiban mély és magas, rövid és hosszú magánhangzók váltják egymást, mássalhangzói közt pedig ural-

kodnak a szárazság „hangulatát” megjelenítő *t, k, sz* hangok.

Azt hiszem, akik elolvassák ezt a könyvet, még igen sok — általam nem említett — tartalmi és nyelvi értéket fognak fölfedezni benne. Az *Anyám könnyű álmot ígér* hatalmas értékkel gazdagítja irodalmunkat, irodalmi nyelvünket és valamennyi olvasót, aki nemcsak a gyönyörködés kedvéért vesz könyvet a kezébe, hanem az eszmélés óhajjával is, mert érteni kívánja a kort, amelyben él. (Kriterion, 240 l.)

Dr. Pásztor Emil

kézikönyvtár

Ablak — zsiráf

Képes gyermeklexikon

Megszületett végre az első gyermeklexikon, s vele együtt az a bonyolult probléma-halmaz, amit a műfaj világszerte fölvet, ahol egyáltalán vállalkoznak rá szerzők és kiadók.

Mivel a magyar gyermeklexikon külföldi mintákat követ, elgondolkoztató, olykor vitára készítő megoldásain töprengve nem a szerzők (Méri Ferenc és V. Binét Ágnes) úttörő érdemét kisebbítjük, csupán a könyvtárosok figyelmét hívjuk föl néhány olyan kérdésre, melyekkel pedagógusok, szülők fordulhatnak hozzájuk a kötet átlapozása után.

Ám lássuk előbb erényeit és hasznát. hiszen bizonyára minden gyermekkönyvtáros örömmel teszi föl a kézikönyvtári polcra és minden képeket kedvelő gyermek szívesen veszi le onnan. Legfőbb érdeme — és egyben célja —, hogy a gyermeket hozzászoktatja a betűrendes keresgéléshez (és magához a betűrendhez), ezáltal az „igazi” lexikon használatára készíti elő, annak mintegy előiskoláját kínálja.

Az általános iskolai pedagógus — ha felfigyel rá — szintén jó munkaeszközzé lel benne, mert a lexikon pl. kitűnően szemlélteti az azonos alakú szavak különböző jelentéseit. Például: vár (főnév) — vár (ige); nyúl (főnév) — nyúl (ige); nyelv (konkrét főnév) — nyelv (elvonott főnév). Az olvasástanulás kezdetén is jó segédeszköz, mert nagybetűs, levegős tipográfiája, sok képe kívánatosá teszi, rövid címszavai pedig egyenest az olvasás gyakorlására rendelik. Bővelkedik színes képekben és bár ezeket nagyon sematikusnak látjuk, színgazdagságuk feltétlenül vonzza a gyermekeket,

különösen azokat, akiknek ízlése a képes és mesés könyvek illusztrációin még nem csiszolódott. Sajnos, ezek a rajzok nem visznek előre a „szép” iránti fogékonyság útján és főként: lenézik a gyermeket.

A szöveg világos, pontos, szabatos. Hiba kevés akad benne. (Előfordul azért, pl. az „anyanyelv” címszónál olvassuk: „Apámtól és anyámtól tanultam beszélni. Én magyarul beszélek. Magyar az anyanyelvem.” Ha egyszer *anyanyelv*, akkor épp arra kell rámutatnunk, hogy az *anyától* kapjuk, mint az életet, mint az első táplálékot. Máskülönben *apanyelv* volna! Az impresszum vétségét sem hallgathatjuk el: a címlapon — helyesen — a kitűnő gyermekpszichológus Mérei Ferenc neve áll, ám az impresszum utónevét Tiborra változtatja.)

De éppen a tárgyilagoss, hűvösen szabatos szöveg ejti gondolkodóba a felnőtt olvasót. Ha egyszer gyermeklexikon, miért nem játékosabb, ötletesebb? Miért mellőzi például a szójátékot? És miért olyan dologi jellegű, miért magyaráz maguktól értetődő fogalmakat, amikor a gyermek képzeletének gazdag mesevilágában él és éppen a köznapi felett álló fogalomvilága ébrezt sok kérdést benne?

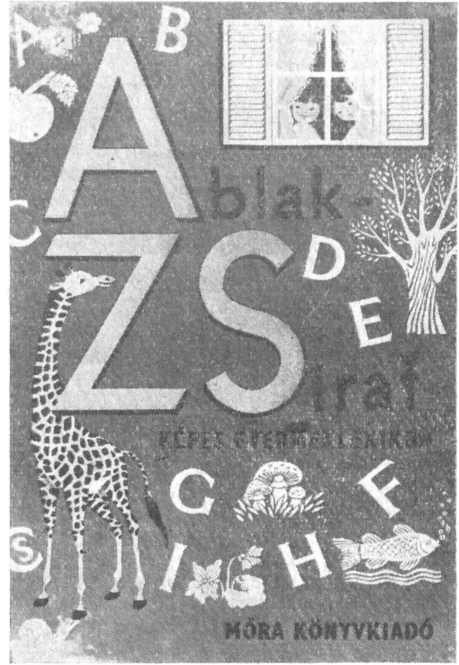
Csakhogy itt a gyermeklexikon első buktatója: a kiadó hét éven fölülieknek ajánlja. Mekkora ismeretanyagot és fogalmi bőséget tételezzünk föl róluk? Hiszen ez egyénekenként, rétegenként, településformánként nagyon is eltér és összetételében is különböző. Úgy érezzük, merészebb és bővebb lehetett volna a szócikkek kiválasztása, mivel itt igazán nem hiba az új, ismeretlen fogalom. A

gyermek — akár a felnőtt — nem azt keresi, amit úgyis tud, hanem azt, amit tisztázni kíván, amiről bővebben szeretne hallani. Azt pl. hogy mi a játék, minden valószínűség szerint tudja, de feltehetően kíváncsi volna már Petőfira, Móra Ferencre, Benedek Elekre is, no meg az idézett versek általa ismert költőire úgyszintén. Már itt elkezdhetnénk rászoktatni arra, hogy érdekelje, ki írta a neki tetsző alkotást.

A szerzők tudatosan eltérnek a felnőtt lexikonok definitív módszerétől. Illetve helyenként azt követik, többnyire azonban inkább rávezető taktikával élnek: alkossa meg magában az olvasó a definíciót. (Pl. „Acél: Az acél kemény vas.” De: „akvárium: az óvoda akváriumában 12 hal van.”) A pontos meghatározások váltakoznak a gondolatokat kalauzoló körülírásokkal, az iskolai példák az óvodás tapasztalatokkal, emlékekkel. A tudálékosság kerülése, a gondolkodtatás gyermeklexikonnál helyes, még akkor is, ha esetleg a következetlenség látszatát kelti. Am ha e tekintetben eltérünk a felnőttek lexikonánál szabályaitól, akkor több vidámság és a korosztálynak megfelelő érzelmi hangoltság is teret kaphatott volna. Például az állatról — minden gyermek természetes barátjáról — csak azt tudjuk meg, hogy él. Hogy érez is, hogy némelyik ragaszkodó, hűséges, értelmes, barátságos, és hogy *kivétel nélkül mindegyik* emberséges bánásmódra szorul, arról hallgat a könyv. Amint hogy az érzelmi kultúra fejlesztését is jobban szolgálná, ha a családi körre vonatkozó címszavaknál találnánk versidézeteket, s nem az érzelmeiktől távol eső fogalmaknál, mint pl. a halász. a nyúl, az aratás stb.

Úgy tűnik, a szerzők szándéka — elszabadulni a műfaj hagyományos kötöttségeitől — félúton megtorpant, ebből erednek az egyenetlenségek, s innen fakad a merészebb kísérletezés hiánya is.

Gyermeklexikont alkotni igen nehéz, bírálni könnyű. Mindenképp jó, hogy

van már ilyen könyvünk, hogy vitatkozhatunk fölötte, hogy létevel is segít csapást nyitni a további hasonló munkák számára. Épp azért, mert „üttörő”, érdemli, kívánja meg, ingerli a vitát. Első fecske, kísérleti nyúl: azé az érdem, aki először vállalkozik a tetre e téren. De éppen azért, mert a műfaj folytatásra vár, föltétlenül hasznos volna az érdekelt olvasók, a gyermekek véleményét is megtudni. Mégpedig a gyermekkönyvtárosok segítségével: gyűjtsék össze és közöljék tapasztalataikat arról, hogy olvasóik miként hasznosítják a gyermeklexikont. Döntsön a töprengő felnőttek aggályai fölött a való élet eleven gyakorlata. (Móra, 159 l. 56 Ft)

Bozóky Éva

Új filmlexikon

Decemberben volt 76 éves a mozi. Harminchat évig nem volt magyar nyelvű filmlexikonra szükség: kevesen vallották még akkor, hogy az e tárgyú ismereteket is szükséges rendszerezni, jobban s tovább kellene megőrizni a neveket és az adatokat, mint amilyen mértékben erre a sárguló rotációs papír és a foszló plakát képes. *Eppen 30 esztendeje nyomtatják ki az első magyar filmlexikont* (Castiglione Henrik és Székely Sándor munkáját), s alig három évtized alatt — a *Filmlexikon* (1942), a *Film kislexikon* (1964)

után — itt a harmadik, az *Új filmlexikon*, két kötetben, minden eddiginél vastagabban, terjedelmesebben. Ez is, mint közvetlen elődje, *Ábel Péter* szerkesztői munkája.

Az *Új filmlexikon* persze olvashatatlan mű, ahogyan a lexikonok általában is azok. Nem erre szánják őket alkotóik. Olvashatatlan, ám böngészhető, élvezhetetlen, ám hasznos, súlya miatt alig felvehető, ám letehetetlen, alig fér el zsúfolt könyvespolcunkon, ám a szó szoros értelmében *hézagpótló*.

De félre a szavak kétértelmű játékaival! Mondjuk ki kereken: nemcsak azért pótol hiányt az Új filmlexikon, mert a régebbieket már antikváriumokban sem lehet megkapni, hanem sok más egyéb ok miatt is.

Az 1964-es Film kislexikon akkor született, amikor a tudomány sok területén megérték a feltételek az ismeretek összefoglaló-enciklopedikus jellegű összefoglalomazására (bizonyítékul: az 1964-es filmlexikon „fülén” hirdette az Akadémiai Kiadó az Atommaglexikont, a Fotó-, a Magyar irodalmi, a Magyar életrajzi, a Művészeti, a Természettudományi lexikont).

Akkoriban folytak az új „lexikon-pörök” a hazai sajtóban: elmarasztalva a fel-felbukkanó hibákat. A Film kislexikon kevés kifogást kapott: helyt állt magáért. Ám valóban „helyt állt”, míg az idő szaladt: az 1963-ban lezárt szócikkgyűjtemény a 70-es évekre be is porosodott, el is öregedett. Meglepő mondat: a lexikon is öregedhet? Hát lehet ma mást gondolni a filmtörténelem egy lezárt korszakáról, mint évtizeddel ezelőtt? Már a lexikon-szerzők sem az örökkévalóságnak dolgoznak? — Bizony nem. Eppen a filmlexikon írói nem, akik hangsúlyozottan a *közel-múlt filmművészeti tendenciáit keresik*, akik a *felszabadulás utáni fejlődésre fordítják figyelmüket*, akik nem elsősorban az amatőr vagy profi filmtörténészek számára akarnak „lelőhelyet” teremteni, hanem — *népszerű tudományos szinten* — a *moziba járóknak a kezébe szándékoznak haszonnal forgatható segédkönyvet tenni*. És az is igaz, az is a megújítás szükségességét húzza alá, hogy 1963 óta meglehetősen „átírta” a filmművészeti fejlődés a maga történetét. Új iskolák teljesedtek ki, színeződtek át más törekvésekkel vagy haltak el (cinéma vérité, cinéma direct), új nemzeti karakterjegyek erősödtek fel (csehszlovák filmművészet), új műhelyek születtek (brazil film), és átértékelődött a mozi múltja is (például divattá vált az ősök, a vállalt példaképek „kép szerinti” megidézése is — Malletől Szabó Istvánig látjuk nyomait), újra felfedezték a burleszk-korszak sztárjait (Buster Keaton és társait), más lett az irodalom és a film kapcsolata (testvéribb, kevésbé ellenséges-szakadékos), és sorolhatnánk még az új jellemzőket, amelyek az utolsó egy évtizedben átírták a film esztétikáját is, de — protokollját is.

Az Új filmlexikon ma *nagyon friss*. Ezen a héten — amikor ezt az ismertetést írom — mutatják be a mozik Huszárk Zoltán új Krúdy-filmjét. A mű adatai ott olvashatók a 491. oldalon. De nemcsak ennyiben, így „naprakész”, hanem egyébként is *friss szellemű* ez a könyv. A ma-

gyar szakirodalomban úttörő módon túllépi saját címének kereteit: noha filmlexikon a neve, helyet szorított lapjain — s nem is keveset! — a televízióknak, tv-játékoknak és -filmeknek, -rendezőknak, -íróknak. Felismerve, hogy a televíziózás ma már a mozinak megbecsülendő, szinte nem is egyenrangú társa, hanem már-már több is annál... Ilyenféleképpen a sorrendben harmadiknak kiadott Új Filmlexikonunk tulajdonképpen az *első televíziós lexikon is* (vagy legalábbis annak csíráit, lehetőségeit magában hordja). Nagyon hasznos felismerést vált valóra tehát az Új Filmlexikon: mert a közönség „uszályába kerülni”, kilépni a múzsák még ma sem egészen befogadott mostohagyermekének, a filmnek a köréből még lejjebb, még populárisabb világba „alászállani”, a tv-nézők informálására is vállalkozni. Ahogyan egyébként egy népszerű ismeretterjesztő kiadványtól el is lehet várni.

Mit is talál hát benne az érdeklődő? Neves filmrendezők, -teoretikusok, -írók, -színészek életrajzát, műveik ismertetését, néhol rövid elemzését, értékelését, egyes nemzetek filmművészetének történeti szempontú áttekintését, filmiskolák, irányzatok minősítését, filmesztétikai alapismereteket, filmtechnikai fogalommagyarázatot, filmográfiákat. És sok-sok: színes, rendszerbe nehezen illeszkedő, de olvasmányos-érdekes információit híres és még híresebb emberekről; a sok adatban, tényben benne rejlik egy filmtörténeti *Who is who?*, egy *Ki mit tud?* játékos izgalma, lehetősége az Abasizdtól Kyo Machikoig terjedő skálán. Ki tudná nálunk e könyv nélkül, hogy hajdani rekedt hangú filmszínész-démonunk ma Sao Paulóban iparos, s olyan szakmát választott, amely messze esik ugyan a filmtől, de legalább alliterral az ex-sztár monogramjával (Karády Katalin kalapos). Ki tudná, hogy az izraeli (palesztin) filmművészet egyik úttörője ezelőtt harminc egynehány évvel a magyar Lázár Lajos volt, hogy Kubában már 1897-ben filmet készítettek. Ki tudná? Igaz, visszakerdezhetnek: miért érdemes ezt tudni? Nos, érdemesnek nem érdemes, ám mindenképpen érdekes. S épp ez a sok-sok meglepő apróság szolgálhat a lexikonban öröme azoknak, akik böngésző emberek, akik szeretik a világot aprócska mozaikokból összerakni. A nagy áttekintéseket pedig — a részecskék rendszerbe illesztését — jól szolgálják az összefüggő cikkek egy-egy nemzet filmgyártásának útjáról, irányzatairól, s a nemzetközi törekvéseket bemutató minitanulmányok.

És mi nem tetszik a lexikon első forgatójának? Nem találom elég vonzónak a kötet képanyagát, s ez öreg hiba olyan műnél, amely egy vizuális művészet tel-

jesítményeiről tudósít. *A fotók zsúfolt elhelyezése, elmarasztalható nyomdatechnikájuk* gyengébb szintet képvisel, mint az 1964-es volt. (Nem fejlődött volna nyomdaiparunk?) A sorok közül kiemelt, külön táblákra sűrített fényképanyag a jelenlegi szerkesztési koncepció szerint messze került a vonatkozó szócikktől, és — bár össze nem számoltam — mintha mennyiségében is megfogyatkozott volna. (Csak a borító kiállítása, fotói lettek sokkal-sokkal jobbak, vonzóbbak és „blick-fangosabbak”.) A Kis filmlexikon oldalainak „szellősségét”, könnyen áttekinthető voltát kár volt feladni az „Új”-ban. (Alighanem „papír”-okai voltak a kényeszmegoldásnak.)

Nem tetszik a lexikon néhány *pongyola, vagy leegyszerűsítő megfogalmazása*. Például Gyarmathy Lívია Ismeri a szandi mandit? című filmjéről a „munkástémájú, de eltér a szokványtól” minősítést állították ki. (Miért, milyen a „szokvány”? A munkásmatematika vonzaná a „szokványt”? És mitől nem „szokvány” a Szandi mandit? Mert tényleg nem „szokvány”!) Nem tetszik ott a kiejtésmagyarázat, ahol nem jó (Bresson esetében), vagy ahol következtelenül elhagyják (Brynnernél) — de ne folytassuk a hibavadászatot! Hibátlan lexikon még aligha készült, igen rokonszenvesen ezt vallja Ábel Péter is, amikor Előszavában „az olvasó szíves elnézését kéri... minden hibáért”, s annál is könnyebben szavazhatjuk meg neki a megértést, mert — mint a szerkesztő írja — mai napig sincsenek teljes és pontos filmográfiáink (nemzetközi szinten különösképpen, régebbi visszamenőleg kivált), nem kifogástalanok kommunikációink a távoli filmgyártó országokkal, vállalatokkal — elég sok hát a pontatlanságot szülő tényező. Az apróbb botlások tételes felsorolását, kiigazítását pedig úgy is a szaksajtóra, a film-folyóiratokra bízhatjuk, amelyeknek nagyobb apparátusa, lehetősége van a korrekciók megfogalmazására s a vitát kiváltó közlések (ha vannak ilyenek) helyesbítésére.

Nagyon korrekt és útbaigazító viszont a lexikon „jelmagyarázata” egyszerű és

ÚJ FILM LEXIKON

áttekinthető a szerkezete, gondos a felépítése, világos a nyelvezete.

Ma még csak felében ítélnénk az Új filmlexikonról (hiszen csak az első kötet látott napvilágot). Az azonban már bizonyos, hogy *Ábel Péter főszerkesztő és munkatársai (Ábel Loránd, Pozsonyi Gábor és Veress József) hasznos, jól forgatható „alapkönyvet” tettek le az olvasók asztalára, polcára*, amelynek praktikumát, könnyen kezelhető voltát azonban még biztosítania kell a második kötet végére ígért és remélhetőleg ott megtalálható *címmutatóknak, s olyasféle hasznos táblázatoknak, statisztikai összesítéseknek, bibliográfiáknak*, amilyenek a Kis filmlexikon végén is megtalálhatók voltak. S végül úgy reméljük, ez a fontos kötet, ez a rokonszenves vállalkozás igazolni tudja, hogy méltán hordja címében az „Új” jelzót, s joggal hagyta el a korábbi filmlexikon szerény önminősítését. a „Kis” szócskát. (Akadémiai, 621 l. 165 Ft)

Bölcs István

könyvtári szakirodalom

Irányelvek a szakszervezeti könyvtárak állományalakításához

Az állománygyarapítás nem könnyű feladat. A beszerzésért felelős könyvtáros döntéseit számos, sokszor nehezen összegezhető tényező betolácsolja: a

könyvtárral szemben támasztott használói és fenntartói igények, a könyvkereskedelem kínálata, a rendelkezésre álló beszerzési keret stb. Ezek a problémák

teljes mértékben jelentkeznek a szakszer-
vezeti könyvtárakban is. Megoldásukhoz
is segítséget nyújt a Szakszervezetek Or-
szágos Tanácsa és a Könyvtártudományi
és Módszertani Központ közös kiadásá-
ban megjelent „Irányelvek a szakszer-
vezeti könyvtárak állományalakításához és
gyűjtőköréhez” (Bp. 1971.) c. kiadvány.

Az állományalakítás általános követel-
ményeinek rövid ismertetését követően a
kiadvány részletesebben kitér az egyes
szakszervezeti könyvtártípusok (központi,
körzeti, önálló, letéti I. és II.) állomány-
gyarapításának általános alapelveire. Az
irányelvek korszerűségére mutat, hogy a
könyveken kívül folyóiratokkal, sőt zenei
dokumentumokkal is foglalkozik. Ebb-
ben a részben pontosan meghatározott és
szigorú mennyiségi követelmények is sze-
repelnek, melyek figyelembevétele a ha-
tékony munkának elengedhetetlen felté-
tele.

A füzet legterjedelmesebb s a közvet-
len állománygyarapítási munkában leg-
hasznosabb része a négy függelék. Az el-
ső és az ehhez szorosan kapcsolódó (táblá-
zatos) második függelék a három leg-
nagyobb szakszervezeti könyvtártípus
könyvbeszerzéséhez ad a hazai szokások-
hoz képest szokatlanul konkrét támoga-
tást. Voltaképpen háromféle megkülön-
bötötést használ együttesen: a) a könyv-
tártípusok (központi, körzeti, önálló); b)
a könyvek szakcsoportjai, illetve (szép-
irodalom esetén) műfaja; c) az Új Köny-
vek három jelölése (B, b és K, továbbá
ezek kombinációi) szerint. Ebben a rész-
ben váltakoznak egymással a meglehető-
sen általános megítélések a példányszám-
javaslatokkal. Utóbbiból kétfajta szere-
pel: abszolút, illetve a könyvtár olvasói-
nak számához viszonyított és relatív. Le-
gyen szabad egy példán bemutatni az
Irányelvek I. függelékének módszerét:

33 NÉPGAZDASÁG. KÖZGAZDASÁGTUDO- MÁNY

a) Központi könyvtárak. Valamennyi
ÜK-jelöléssel bíró könyv beszerzendő, a BK
és B jelű könyvek esetenként egynél több pél-

dányban is, de legfeljebb ezer olvasónként egy
példányban. Kivételes esetben a fejszó határ
átléphető, ha a kiadvány becsülés szerint nagy
érdeklődésre tarthat számot. Ezer olvasónként
két példánynál többet azonban semmiképpen
sem indokolt vásárolni. Indokolt esetben je-
lölés nélküli mű is beszerezhető.

b) Körzeti könyvtárak. BK, B, bK
jelű könyvek beszerzése feltétlenül szükséges,
de egy példánynál több csak igen alapos in-
dokkal vásárolandó. A példányok száma lehe-
tőleg ekkor se haladja meg a hármat, b jelű
vagy jelölés nélküli művek beszerzése csak
alapos szükség esetén indokolt.

c) Önálló könyvtárak. Egy példányban
szereznek be a BK, B és bK jelölésű könyve-
ket. A többitől általában eltekinthetnek.

Ily módon a könyvtáros a könyv szak-
száma és jelölése alapján megállapíthat
— mechanikusan — egy iránypéldányszá-
mot (ez lehet nulla is), majd ezt — ha
erre különös indoka van — módosíthat-
ja. Ez a módszer tehát egyrészt hathatós
segítséget ad a könyvtáraknak, biztosít-
ja, hogy bizonyos művek véletlenül se
hiányozhassanak az állományból, ugyan-
akkor nem köti meg túlságosan a könyv-
táros kezét.

A 2. függelék a fentebb ismertetett
irányszámokat tartalmazza táblázatos
alakban. A 3. függelék a „letéti könyvtár
I.” könyvtártípus alapállományának ki-
alakításához ad tanácsokat. Kiindulása
az, hogy ennek a típusnak feladatai kö-
zött szerepelnek olyanok is, amelyek az
állománytól gyűjteményi jelleget kíván-
nak meg. A 4. függelék az egyes könyv-
tártípusok számára beszerzésre javasolt
folyóiratok és hírlapok jegyzékét tartal-
mazza, utalással a periodikum további
kezelésére is (kötendő, tékázandó, ill. ki-
selejtezendő).

Várható, hogy ez a tartalmában igen
hasznos, módszerében alapvetően új ki-
advány, ha a szakszervezeti könyvtáro-
sok mint gyarapító munkájuk segédesz-
közét kezelik, nagymértékben hozzájárul-
hat a szakszervezeti könyvtárak állo-
mányalakításának javításához, és ennek
eredményeként egész munkájuk hatéko-
nyabbá tételéhez is. (S. P.)

Dokumentumok

Kiállítási segédanyagok

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár ki-
adásában nemrég látott napvilágot a
Dante halálának 650. évfordulójára ké-
szült komplett kiállítási segédanyag. Ez
a hasznos kiadvány a *Dokumentumok*
című sorozatnak immár hetedik tagja.
Az átlagosan 30 lapot tartalmazó doku-
mentummásolat-gyűjtemények szervesen
egészítik ki a Könyvtártudományi és
Módszertani Központ Eseménynaptárá-

nak szűkebb lehetőségeit, jó alapanyagot
nyújtván a könyvtáraknak a faliújság
méretűnél nagyobb és reprezentatívabb
kiállítások bemutatásához.

Az első — a Tanácsköztársaság 50.,
házánk felszabadulásának 25. évforduló-
jára megjelent — összeállítások korabeli
röplapok, plakátok fakszimiléiből kerül-
tek ki. Lényegesen megváltozott a sorozat
akkor, amikor a szerkesztők az ön-

magukban is érdekes, ritka dokumentumok bemutatásán kívül a könyvtári igényekhez igazodva, tervszerű könyvajánlásra is törekedtek. Jó példa erre a Lenin születésének centenáriuma kiadott sorozat, amelynek lapjain az eredeti kéziratok, személyi okmányok, fényképek mellett a művekből idézett kisérszövegeket is olvashatunk. Az összeállítók a szöveg alatt következetesen megjelölték a forrásokat is, így a dokumentumok magyarázata során 9 fontos mű ajánlására találtak lehetőséget. Például az első kommunista internacionálén felszólaló Lenint ábrázoló kép alatt Dutt: *Az Internacionálé* című könyvéből vett részletet, vagy a Lenin ellen elkövetett merénylet után készült fényképsorozat alatt Gil: *Hat esztendő Lenin mellett* című írásának ide vonatkozó részletét olvashatjuk. Szerencsés próbálkozásnak tartjuk azt is, hogy mindemellett a Leninnel megjelent négy újabb kiadványról egész oldalas, újszerű — az ismertetésen kívül érdeklődést felkeltő részeket, idézeteket is tartalmazó — annotációkat szintén beépítettek a kiállítás anyagába a szerkesztők.

Szegényesebb benyomást kelt viszont az *Engelsről* készült összeállítás, amelynek egyébként érdeme, hogy Engels magyarországi kapcsolatainak bemutatásával próbál érzelmi hatást kelteni. A képek kommentálása viszont csak néhány Lenin idézetre korlátozódik, így a kiállítás szemlélője kevesebb ösztönzést érezhet a további olvasmányok megkeresésére.

A *Bartók Béláról* megjelent gyűjtemény szinte az életút végigkísérésére vállalkozott, olyan érdekes dokumentumok közlésével is, mint például a Kisfaludy Társaság Greguss Érmét visszautasító, maró gúnnyal fogalmazott levél,

vagy a végrendelet egyes részletei. Könyvajánlása sajnos, nem elég szisztematikus, az idézetek után csupán szerzőkre (Kodály Zoltán, Szabolcsi Bence) utal.

Gazdagabb irodalomajánlásra lehetett volna vállalkozni a *Dante*-kiállítás anyagának amúgy is színes képszerkesztése során, bár el kell mondanunk, hogy az Isteni színjáték kéziratok kódexekben előforduló illusztrációinak, Babits kézírásának, valamint néhány, Dante hatására született kiemelkedő jelentőségű képzőművészeti alkotás kitűnően sikerült reprodukciójának közlése — megfelelő idézetekkel kísérve — igen jól ajánlja magát a művet is.

Az elmondottak utalnak a kiadványsorozat újszerűségére, módszerbeni próbálkozásaira is. Igen hasznosnak tartjuk, hogy a fontos történelmi évfordulók elmúltával a sorozat vállalkozik egyes művelődéstörténeti szempontból kimagasló alkotók évfordulójával kapcsolatos kiállítási anyag összegyűjtésére is. Szükségesnek látjuk azonban, hogy a dokumentumok bemutatásán kívül tervszerűbben éljenek a szerkesztők az írásos könyvajánlás sokféle lehetőségeinek kipróbálásával, kikísérletezésével, hiszen a sorozat újszerűsége éppen ebben az igyekezetben s ennek szerencsés megvalósításában rejlik.

Végezetül ismét a kiadványsorozat jelentőségére szeretném felhívni a figyelmet: a zárt borítékban terjesztésre kerülő dokumentumgyűjtemények bemutatására csupán 2—3 m² falfelület szükséges, a lapokon egyáltalán nem találunk ismert, megúnt képeket; az egyes kiállítások jól színesíthetik a csoportos könyvtárlátogatások programját is.

Arató Antal

Magyar szám egy NSZK könyvtári kiadványsorozatban

A nyugat-berlini Arbeitsstelle für das Büchereiwesen és a Deutscher Bücherverband (NSZK) közös kiadásában megjelenő Bibliotheksdienst-Beihefte (Könyvtári füzetek) 57. száma részletes útibeszámoló közöl a magyar nyilvános könyvtárakról. Szerzője Gertrud Seydelmann, a Hamburgi Városi Könyvtár építészeti szakreferense, aki a Magyar Könyvtárosok Egyesületének meghívására 1970 tavaszán járt hazánkban, s tanulmányútja során számos közművelődési könyvtárat meglátogatott. Az útibeszámoló tárgyilagos és elismerő képet rajzol a magyar könyvtárügy fejlődéséről s a fejlődéssel együttjáró belső prob-

lémákról. Részletesen elemzi a magyar könyvtárügy szervezetét, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ tevékenységét, és külön fejezetben foglalkozik a távlati tervezés, a falusi könyvtárak, valamint a könyvtárépítészeti kérdéseivel. Az útibeszámoló befejező részében a könyvtári tapasztalatokat színesen egészíti ki a személyes benyomások élményszerű leírása.

A füzet közli még Sallai István tanulmányát a magyar falusi könyvtárak helyzetéről és problémáiról, valamint ismerteti a „Könyvtáros”-ban (1967/4. sz.) közzétett könyvtártelepítési és építési irányszámokat is. A befejező részben

Kaposvár. Tatabánya. Veszprém. Békéscsaba megyei könyvtárait mutatja be a szerző fényképekkel és az építmények rövid műszaki leírásával. A füzet megjelenésének időpontja kedvezően esett

egybe az IFLA 1972. évi budapesti kongresszusának előkészületeivel, és tartalma alkalmas arra, hogy a magyar könyvtárügy iránt külföldön megmutatkozó érdeklődést elmélyítse. (M. Gy.)

KÖNYVTÁRI HÍRADÓK

Az OSZK HIRADÓ-nak, az Országos Széchényi Könyvtár tájékoztatójának 1971. november-decemberi összevont számából fontos, minden könyvtárost érdeklő közlésre hívjuk fel a figyelmet: A Széchényi Könyvtár vezetői testülete november 11-én döntött a Magyar Könyvészet 1921—1944. c. retrospektív bibliográfia szerkesztési és tartalmi kérdéseiről. (A ma, kb. 160 000 címet tartalmazó kézirat kiegészítésével 1962 óta, a tényleges szerkesztéssel 1969 óta foglalkozik a bibliográfiai osztály retrospektív csoportja.) A bibliográfia tartalmáról olyan határozat született, hogy mivel anyagának tekintélyes hányadát most bocsátják közre először, a bibliográfia gyűjtőkörét ki kell terjeszteni az iskolai értesítőkre, a magánvállalatok, cégek éves beszámolóira, mérlegeire, a naptárakra és kalendáriummokra, valamint a tankönyvekre is. A gyűjtés kiterjed az 1938 és 1944 között Magyarországhoz ideiglenesen visszakerült területeken megjelent nyomtatványok címanyagára is.

A TUDOMÁNYOS ÉS MŰSZAKI TÁJÉKOZTATÁS elmúlt évi utolsó (11—12.) számában általános érdeklődésre számot tartó cikket írt Havasi Zoltán és Szentirmai László a szakemberek információval való ellátásának regionális lehetőségeiről. Megállapítják, hogy a vidéki szakemberek hátrányos helyzetén a könyvtárak közti gyűjtőköri együttműködéssel, másrészt a regionális feladattal megbízott könyvtárak szolgáltatásainak kifejlesztésével lehetne segíteni. A jól felfogott regionális feladatkör kialakítása összhangba hozható a műszaki könyvtárügy fejlesztési irányzatával. Az országos könyvtárügynek jelenlegi fejlődési szakaszában elkerülhetetlen a szakmai hálózati és a területi elv szintézise. Mivel a különböző hálózatok lehetséges együttműködésének formáit csak az országresztermelési és társadalmi viszonyainak ismeretében lehet kiépíteni, a két szegedi könyvtáros szakember gyakorlati példákon mutatja be, hogyan próbálják a regionális szerepkört vállaló szegedi egyetemi könyvtár olvasóinak és lehetséges olvasóinak szakirodalmi olvasási, tájékoztatói szokásait megismerni, és a kapott adatok alapján formálni a regionális beszerzési politikát és szolgál-

tatásokat. A cikk beszámol az egyik szakembercsoportnak — 20 szegedi, illetve Csongrád megyei vállalat műszaki gárdájának — körében végzett vizsgálódás módszeréről is. — A Tudományos és Műszaki Tájékoztatás folytatja a hazai tudományos tájékoztatási bázisok információs rendszerének ismertetését, s ennek keretében a statisztikai és számviteli információs rendszert, a Hungexpo, valamint a Belkereskedelmi Kutatóintézet tájékoztatási tevékenységét mutatja be.

A KÖNYV ÉS NEVELÉS 1971. évi 6. száma az iskolai könyvtárosok fontos feladatára hívja fel a figyelmet: mivel az állomány 1960 és 1970 között megduplázódott (4 854 812 kötetről 9 898 095 kötetre emelkedett), elérkezett az ideje annak, hogy minőségének megjavítására állandó gondot fordítsanak: tisztítsák meg a mintegy 10%-nyi elavult, illetve elrongyolódott könyvtől; a használható, de a szűkségesnél több példányban meglévő műveket pedig ajánlják fel a hálózat más egységeinek. — Az iskolai könyvtárosok lapja két érdekes beszámolót is közöl: egyik a Szabolcs-Szatmár megyei általános iskolai diákothotnok könyvtáraitól szól, a másik az úttörők tavalyi jubileumi tanulmányi versenyének történelmi szaktárgyi döntőjéről, melynek írásbeli részét — a könyvtári jártasság növelése és a kutatási segéd-eszközök használatának gyakorlása céljából — az Országos Pedagógiai Könyvtárban tartották meg.

A KOENYVTAARI JEGYZEESÉK tréfás, távirati című, de ezúttal nagyon is komoly hangú Békés megyei híradó sorszámán nélkül, csupán évszámmal (1971) jelezte legutolsó számában a mezőkovácsházi járás klubkönyvtáiról, a kevermesi új könyvtárról, az ifjúág és a felnőtték folyóirat-használatáról, illetve olvasási szokásairól, a battonyai nemzeti könyvtárfiók megnyitásáról, valamint külföldi könyvtárakról olvashatunk érdekes cikkeket, beszámolókat. A hat klubkönyvtárról szóló cikk summázatát idézzük: „... megállapítottuk, hogy ezen intézmények nagy része nem működik klubkönyvtárszerűen. Megnyugtató volt számunkra, hogy a könyvtár, bár

nem zavartalanul, de működik, kölcsönzési munkája sokszor őskori állapotokat felidézően, de folyamatos." A „Vésztői aggodalmak” c. írásból viszont egy régi, főhivatásos könyvtáros által vezetett intézmény visszaeséséről értesülünk. Mivel a magánházban levő könyvtár lakbérét a tulajdonos évi 14 000 Ft-ról 21 000-re emelte, a tanács községi épületbe telepítette át az intézményt, az így megtakarított lakbért pedig könyvbeszerzésre adta át. A megtakarításnak csak az a szépséghibája, hogy a tanács sem a költségvetésben, sem a közséfejlesztési alapon nem tervezett állománygyarapításra, a könyvtár új helyisége pedig a réginél 36 m²-rel kisebb, esztétikailag alacsonyabb rendű, ráadásul eldugott, a forgalomtól távol eső helyen van.

A CSONGRÁD MEGYEI KÖNYVTÁROS elmúlt évi októberi száma ismerteti a „Kell a jó könyv” c. MSZBT olvasómozgalmat, „A fenntartók nyilatkozna” c. sorozatában megszólaltatja az ásatthalmi tanácselnököt, bemutatja a makói új könyvtárat, és több, nem a közvetlen napi feladatokhoz kapcsolódó, de látókört tágitó írást közöl (pl. a szarvasi Ruzicskay György festőművészről, a Madzsar féle Társadalmi Lexikonról). Legalaposabb cikke a szakszervezeti könyvtárhálózatot tekinti át, illetve munkáját elemzi: Dr. Vargáné Major Judit írásából megtudjuk, hogy a hálózathoz tartozó üzemek dolgozóinak 25,5%-a tartozik a szakszervezeti könyvtári olvasók táborába. A megye 120 000 üzemi dolgozójára csak 13 főhivatású könyvtáros jut, és a 100 letéti könyvtáros közül is csupán 18 kap 100–500 Ft tiszteletdíjat.

A FEJÉR MEGYEI KÖNYVTÁROS, az egyik legrégebben megjelenő könyvtári híradónk ismét igen színvonalas számmal rukkolt ki. Novemberi (1971/4. jelzésű) száma tartalmilag arányosan fogja át a megye egész területét és a könyvtári tevékenység sok fontos ágát: jó elemzést közöl a terület általános iskoláinak fejlődési-fejlesztési gondjairól, három cikkből álló csokrot állított össze a zeneműtárak tevékenységének különböző részletkérdéseiről, könyvtárismertető rovatában pedig ezúttal műszaki könyvtárt mutat be — a Szerszámgépipari Művek székesfehérvári közpörgégyárának könyvtárát — gondosan ügyelve arra, hogy a könyvtárismertést beágyazza a megye könyvtárainak egész rendszerébe. — Ebből a híradóból a humor sem hiányzik; komoly, sőt időnként komor szakmánkban és szakajtónkban az ironikus-önironikus han-

Diskay Lenke ex librise

gú „Guruló Uránia” c. írás valósággal üdítően hat.

A KOMÁROM MEGYEI KÖNYVTÁROS 12-es számának tartalmas, színes, sok rövid írást, téjékoztatást, híradást tartalmazó számából két cikkre hívjuk fel a figyelmet: a drezdai bibliobusz munkájáról szóló tanulmányúti beszámolóra és egy új könyvtárosnak, a Tattai Járási Könyvtár hálózati munkatársának tapasztalatait közre adó írásra: a kezdő könyvtáros első benyomásait, a területi munkában tett tétova lépéseit, elképzeléseit leíró rövid cikk olyan érzékeltes, hogy minden új „módszertanossal” elolvastatnánk. Szívesen hallanánk néhány hónap múltán arról is, hogyan haladt pályáján, milyen elképzeléseit igazolta a gyakorlat, mit tudott megvalósítani belőlük és mit nem.

A SOMOGYI KÖNYVTÁRAK elmúlt évi 3. számát olvasva, feltűnik a falusi könyvtárügyről szóló színvonalas írások nagy száma. Ez is azt bizonyítja, milyen jó a hálózati munka, gondozott, „jól karbantartott” a falusi könyvtárügy Somogy megyében. Nemcsak a sok — tanácsi és szakszervezeti könyvtárakat egyaránt bemutató — könyvtárismertetés (pl. Som, Somogyacsa, Balatonföldvár, Kánya, Mezőcsokonya, Buzsák, Csokonavisonta) bizonyítja ezt, hanem olyan tények is, mint a falusi könyvtárak helyismereti tevékenységét vizsgáló módszertani munka megindítása, vagy például a falusi lakosság házi könyvtárait feltérképező elemzések is.

KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK

A KÖZMŰVELŐDÉSI KÖNYVTÁRAK FONOTEKÁINAK feladata a zenei ismeretterjesztésben címmel adta ki az OSZK KMK módszertani levelét, melyet Dr. Grexa Gyula, a téma egyik legkiválóbb szakembere írt. A szerző több mint hat évtizede foglalkozik lemezekkel, s az egyik legnagyobb hazai magángyűjtemény tulajdonosa. A technikai és propagandakérdésekre egyaránt kitékintő füzet minden lemezgyűjtőnek hasznos tanácsokat ad, a gyűjtemények kezelőinek pedig olyan nélkülözhetetlen útmutatásokat, amelyek segítségével a könyvtárak zenei részlegeiben dolgozók beletanulhatnak a fejlesztés, rendszerezés, katalógizálás, technikai kezelés, továbbá a hangversenyrendezés és műsorösszeállítás bonyolult, sokféle képességet igénylő munkájába.

A MAGYAR MŰSZAKI EGYETEMEKEN ELFOGADOTT doktori disszertációk jegyzéke két évenként jelenik meg a Budapesti Műszaki Egyetem Könyvtárának kiadásában. Az 1968 és 1969 anyagát tartalmazó összeállítás 1970-es évjelzéssel 1971 végén jelent meg. A szerzők személyi adatain és az értekezések címén kívül feltünteti a bírálók nevét és a doktori szigorlat időpontját, s tartalmi kivonatokat, angol, német és orosz címfordításokat is közöl.

A PAPIRIPARI VÁLLALAT KÖZPONTI MŰSZAKI KÖNYVTÁRÁNAK közleményei c. kiadványsorozat a könyvtár legújabb könyveit sorolja fel, némelyiket bőszes ismeretessel, továbbá közli az állományába került kutatási jelentések, szakmai útbeszámoló, tanulmányok címadatait.

ZEMPLÉN GÉZA professzornak, a világhírű magyar vegyésznek a hazai szerveeskémia-kutatás megalapozójának (1883—1956) életútját és munkásságát mutatja be dr. Móra László könyve, mely a Budapesti Műszaki Egyetem Központi könyvtára Műszaki tudománytörténeti kiadványok c. sorozatában jelent meg. A nagy magyar tudósok — akik egyszersz mind mérnök nemzedékek nevelői is voltak — emlékét ápoló sorozat újabb kötete színes, eleven stílusban szól az egyetem egykori dékánjáról és a magyar tudományos élet egy. eredményekben gazdag korszakáról is. A kötetet Zemplén Géza munkáinak. valamint a róla szóló irodalomnak jegyzéke és névmutató egészíti ki.

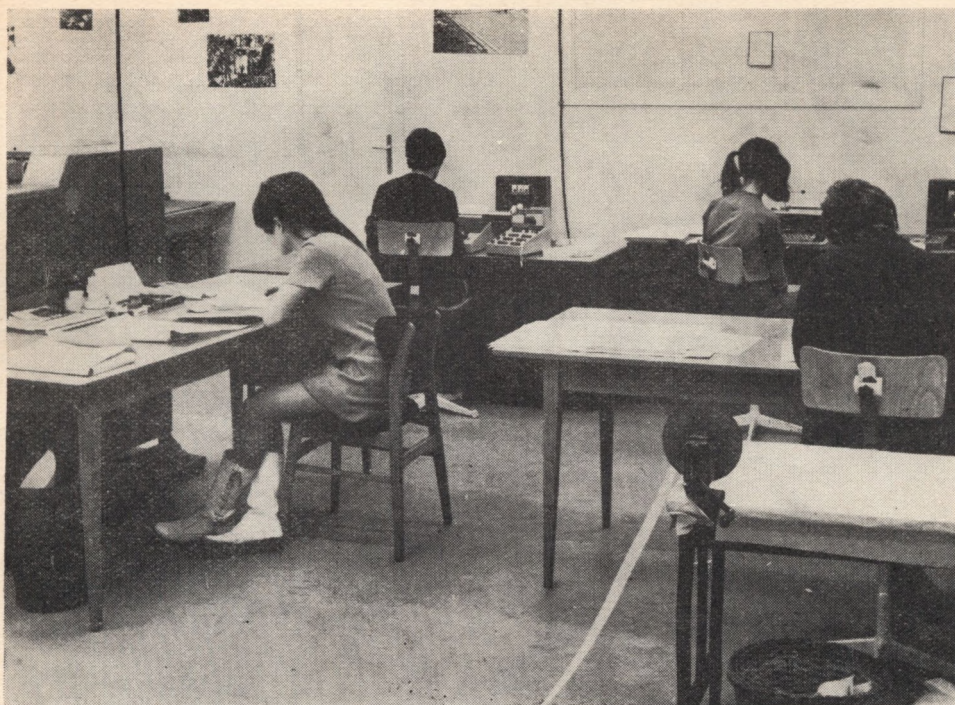

Andruskó Károly ex librise

A MAGYARORSZÁGI KÖNYVKIADÓK, nyomdák és sokszorosítók jegyzéke és kötelezpéldány-szolgáltatásuk az 1969. évben c. OSZK kiadvány érdekes adatokat közöl. Megtudható belőle, hogy hazánkban a jelzett évben Budapesten 41, vidéken 48 nyomda működött, 4513 könyv jelent meg 48 millió példányban, de hazai rendelésre és használatra külföldön is készült 144 könyv 1 millió példányban. Külföldi rendelésre nálunk bér munkában 208 könyvet nyomtattak 2 millió példányban. A legtöbb könyvet, 402 művet Budapesten az Athenaeum, vidéken (254-et) az Alföldi Nyomda állította elő.

AZ INFORMATIKA 1971. évi 4. számában ismertett cikkek közül elsősorban kettő tarthat számot: a könyvtárosok érdeklődésére. Az egyik a könyvtári lopások megakadályozására bevezetett különféle rendszerek hatékonyságát vizsgálja, a másik arról számol be, hogy a könyvtárközi kölcsönzések gyorsítására az NDK több könyvtára között újabb futarkocsit működtetnek. Az eddigi tapasztalatok azt mutatják, hogy a futárgépkocsiknak legalább hetenként kétszer kell a bekapcsolt könyvtárakat meglátogatniuk ahhoz, hogy e szolgálat valóban gyorsabb legyen a postai szállításhoz.

A SZOVJET KÖNYVEK AJÁNLÓ JEGYZÉKE c. OMKDK sorozatban megjelent az Automatizálás c. kiadvány, mely válogatást tartalmaz a könyvtár újabban beszerzett, túlnyomórészt 1970-es megjelenésű automatizálási könyveiből. A jegyzék az annotált címleírásokat szakcsoportonként, időrendben közli.

Lyukszalagírógépek az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ géptertermében

Ára: 6,- forint